TEXTE COMENTATE

Lyceum

Antologie,
tabel
cronologic,
prefață,
note
și
bibliografie
de
ȘT. CAZIMIR

Caragiale

CARAGIALE

Momente. Schițe

EDITURA ALBATROS

TEXTE COMENTATE

Lyceum

CARAGIALE

Momente. Schiţe

1976

EDITURA ALBATROS

Antologie,
tabel cronologic,
prefaţă,
note
şi
bibliografie
de
ŞT. CAZIMIR

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Textele se reproduc după *I.L. Caragiale*, OPERE, 2. MOMENTE, SCHIȚE, NOTIȚE CRITICE. Ediție critică de Al Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, cu o introducere de Silvian Iosifescu. Editura de stat pentru literatură și artă, 1960.

TABEL CRONOLOGIC

1852 *30 ianuarie*. Naşterea lui I.L. Caragiale, fiul lui Luca şi al Ecaterinei, în satul Haimanale, judeţul Prahova.

1860—1864 Urmează şcoala primară la Ploieşti, unde se mutase cu familia.

1864—1867 Studii gimnaziale în acelaşi oraş.

1868—1870 Frecventează, la Conservatorul de artă dramatică din Bucureşti, cursul de declamaţie şi mimică al unchiului său Costache Caragiale.

1870 Copist la Tribunalul Prahova, funcţie pe care o părăseşte după moartea tatălui său.

1871—1872 Sufler şi copist de roluri la Teatrul Naţional din Bucureşti.

1873 Debutează la revista satirică *Ghimpele*, unde va colabora şi în anii următori.

1875—1877 Girant responsabil al ziarului *Alegătorul liber*, apoi corector la *Unirea democratică*.

1877 Redactează revista umoristică *Claponul* și conduce, împreună cu Frédéric Damé, gazeta *Națiunea română*.

1878 Intră în redacția ziarului *Timpul*, alăturîndu-se lui Slavici și Eminescu. Traduce tragedia *Roma învinsă* de Alexandre Parodi, ce va fi reprezentată la Teatrul Național din București. Citește la „Junimea" comedia *O noapte furtunoasă*.

1879 Reprezentarea *Nopții furtunoase* la Teatrul Național. A doua comedie a dramaturgului, *Conul Leonida față cu reacțiunea*, e citită de autor în cercul „Junimii".

1881—1882 Părăsind redacția ziarului *Timpul*, Caragiale ocupă postul de revizor școlar al județelor Suceava și Neamț, ulterior aceeași funcție în județele Argeș și Vîlcea.

1883 Reprezentarea, la Teatrul Național, a farsei într-un act *Soacră-mea Fifina*.

1884 Pe aceeași scenă, reprezentarea operei bufe *Hatmanul Baltag* (libretul de I.L. Caragiale și Iacob Negruzzi, muzica de Eduard Caudella). La 13 noiembrie, premiera comediei *O scrisoare pierdută*.

1885 Se reprezintă *D-ale carnavalului*.

Scanned with OKEN Scanner

1888 Caragiale ocupă funcția de director al Teatrului Național din București, părăsită prin demisie în anul următor.

1889 Scriitorul se căsătorește cu Alexandrina Burelly. Apare volumul *Teatru,* reunind cele patru comedii. Începutul unei noi orientări creatoare, marcat prin nuvela *O făclie de Paște.*

1890 Reprezentarea dramei *Năpasta.*

1891 Volumele *Teatru* și *Năpasta* sînt respinse de la premiul Academiei.

1892 Apariția volumului *Note și schițe.*

1893 Caragiale editează revista umoristică *Moftul român,* în colaborare cu Anton Bacalbașa.

1894 Scriitorul participă, alături de Slavici și Coșbuc, la conducerea revistei *Vatra.*

1896 Apariția volumului *Schițe ușoare.* Caragiale conduce *Epoca literară.*

1897 Apariția volumelor *Notițe și fragmente literare* și *Schițe.*

1899—1900 Scriitorul publică în ziarul *Universul* seria de *Notițe critice,* din care treptat se ivesc *Momentele.*

1901 Apariția volumului *Momente.* A doua serie a revistei *Moftul român.*

Scanned with OKEN Scanner

1901—1902 Afacerea Caion (acuzaţia de plagiat lansată împotriva autorului *Năpastei* de publicistul C.A. Ionescu-Caion, sprijinit de Al. Macedonski). Calomniatorul, tradus în justiţie, sfîrşeşte prin a fi achitat.

1905 Caragiale se expatriază, stabilindu-se cu familia la Berlin.

1907 Răscoalele ţărăneşti produc o puternică emoţie scriitorului, inspirîndu-i studiul *1907 — din primăvară pînă-n toamnă*.

1910 Apariţia volumului *Schiţe nouă*.

1912 Sărbătorirea lui Caragiale în absenţă, cu prilejul împlinirii a 60 de ani. În noaptea de 8 spre 9 iunie, scriitorul moare subit la Berlin.

Şt. CAZIMIR

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

REPERE ÎN TIMP

Abstracție făcînd de încercările mai vechi ale lui Heliade și C. Negruzzi și de *Copiile de pe natură* ale lui Iacob Negruzzi, Caragiale este creatorul schiței în literatura română și totodată maestrul ei nedepășit. Specia reprezintă, pentru autorul *Scrisorii pierdute*, o preocupare a întregii cariere: cele dintîi schițe caragialiene apar în 1878, ultimele în 1909. Perioada cu deosebire fecundă se concentrează însă în jurul lui 1900 (colaborarea la ziarul *Universul*) și își strînge rezultatele în volumul *Momente*, al cărui titlu pare menit să rezume un stil și să indice o metodă artistică. Jocul de cuvinte prin care G. Ranetti a salutat apariția *Momentelor* („Nu *Momente*, maestre, ci monumente...") descifra limpede, încă din prima clipă, sigiliul perenității lor. O vreme totuși, schițele lui Caragiale nu s-au bucurat în chip unanim de prețuirea ce li se cuvenea. Volumul *Momente* a fost respins de la premiul Academiei, iar pentru memorialiștii Junimii, Gh. Panu și Iacob Negruzzi, cuprinsul lui părea să marcheze — în raport cu comediile — o împuținare a forței de creație. Sarcina de a pune în lumină valoarea

Scanned with OKEN Scanner

acestei părți a operei marelui scriitor a revenit criticii literare, prin G.Ibrăileanu, Paul Zarifopol, G. Călinescu și alții, pentru ca exegeza contemporană să continue a explora semnificațiile ei multiple, demonstrîndu-i implicit vitalitatea inepuizabilă.

MEDII ŞI MORAVURI

Orizontul social al schițelor reunește în limitele sale cvasiunanimitatea păturilor urbane, de la reprezentanții societății înalte pînă la cei mai umili locuitori ai periferiei. În centrul tabloului și bucurîndu-se de o largă atenție figurează exponenții stratului mijlociu, ai micii burghezii alcătuite îndeosebi din funcționari publici. Aici condiția de viață, nivelatoare prin excelență, estompează pînă la anulare trăsăturile individuale, accentuîndu-le în schimb pe ale grupului social. Este o materie foarte generoasă pentru genul de instantaneu al schiței, în care fulgurațiile succesive pot întregi un portret colectiv. Fenomenul de dizolvare a personalității l-a interesat pe Caragiale încă în primele lui schițe, *Smotocea și Cotocea* și *Leonică Ciupicescu* (ambele în *Claponul*, 1878, reactualizate sub noi titluri în *Moftul român*, seria I). Lipsită de accent narativ, *Smotocea și Cotocea* e o fiziologie a cuplului, fixînd cele dintîi jaloane ale unei teme ce va reveni în schițe ca *O lacună*, *La Paști* și altele. Cei doi eroi sînt copiști în aceeași cancelarie, mănîncă la același birt și sînt trecuți de chelner pe o singură foaie a catastifului. Absența notelor

Scanned with OKEN Scanner

distinctive îl definește de asemenea pe Leonică Ciupicescu: „Nu era nici bun nici rău, nici moale nici iute, nici deștept nici prost. Cu un cuvînt, o ființă nici prea-prea nici foarte-foarte". Caracterizare aplicabilă multor personaje egal de terne și trăind sub regimul unei avansate uniformizări. În principiu, oricare dintre indivizii care populează acest sector poate să-și asume gesturile exemplarului de alături, diversitatea nefiind aici atributul fizionomiilor, ci numai al ipostazelor legate de împrejurări.

Preocupările specifice categoriei în discuție dezvăluie o atît de accentuată limitare a orizontului încît numai inconștiența prizonierilor ei o împiedică să devină tragică. Un anume sentiment de apăsare se trădează totuși prin veșnica tentație a schimbării decorului, al cărei rezultat ireductibil este întoarcerea în punctul de plecare. Elocventă e febra mutatului, declanșată cu periodicitatea instinctului, „de vreo două ori pe an". Ea îi cuprinde deopotrivă pe chiriași și pe proprietari și dă naștere, în prezența obstacolelor, unor grave agitații. În lipsa altor posibilități de a se conforma tradiției, George Marinescu și Marin Georgescu, proprietari pe aceeași stradă, se mută unul în locul celuilalt. „Amîndouă casele sunt absolut identice: același plan, aceleași încăperi zugrăvite la fel; în sfîrșit două case gemene, peste putință de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu și cealaltă 7 bis". *(De închiriat)*. Distracțiile micului burghez respiră același efort derizoriu de a umple vidul unei existențe

Scanned with OKEN Scanner

meschine. Cîteva dintre ele răspund unor rituri calendaristice: „La zi-ntîi de aprilie este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mintă și să mistifice, inspirat ori nu". Genul preferat de unii este cel lugubru, consecințele cîteodată sinistre (ca în monologul *1 aprilie*). La Paști sînt „douăzeci și patru de ore de absolută libertate...". După ce a asistat la slujba Învierii — prilej de a-și aminti cu dor de părinții lui de la Otopeni, Lache „umblă pe stradă fără să știe exact unde vrea să meargă, fără să fi hotărît cum să înceapă petrecerea de Paști". Singura certitudine este tortura impusă de o gheată prea strîmtă. Un amic întîlnit întîmplător („alt funcționar comercial, tot comestibile et colori") mărturisind o suferință identică, ziua ambilor se va scurge în încercări zadarnice de a descoperi un paliativ *(La Paști)*. Familia Georgescu, plecată la Sinaia cu un tren de plăcere, „știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută". Intervine însă „fatalitatea", prin a cărei intenție malignă capul familiei se rătăcește de ființele iubite, ca să-și petreacă întregul *week-end* în investigații obstinat infructuoase *(Tren de plăcere)*. Proiecția comică a acestei lumi, nu prea veselă în substanța sa intimă, presupune relegarea într-o zonă de umbră a aspectelor ce vădesc înjosirea condiției umane, pentru ca pe primul plan să apară mulțumirea de sine a indivizilor și vanitatea lor absurdă. Principala revanșă a micului burghez asupra existenței sale mărginite și instabile este cîștigată în domeniul teoriei. Printr-un fel de lege a compensației,

Scanned with OKEN Scanner

cu cît un om e mai rupt de formele active și responsabile ale vieții, cu atît mai puternică devine la el pornirea teoretizării sterile. În cazul ce ne preocupă, aria foarte restrînsă a contactului cu realitatea lasă drum deschis speculației asbtracte, care se dezvoltă monstruos și hilar. Măsura deplină a înclinației teoretice, ajunsă la treapta unei adevărate patimi, o dau controversele politice sau pe teme adiacente. În fața unei lacune a legii penale (lipsa pedepsei cu moartea), mînia justițiară a micului impiegat se umflă ca o mare în furtună: „Cum?... Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi, și eu să stau cu mînile în șolduri și, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar și să-ți zic: destul! pîn-aci! nu-ți permit mai mult în țara mea! — eu, nu! eu să viu pentru ca să-ți zic: bravo! bine faci! să mai poftești și al'dată... Să mă ierți! astea să le spuie d. Potropopescu la alții, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie!..." *(O lacună...)*. Nota comentariilor politice este cel mai adesea de un pesimism sumbru: „Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndești, te-apucă groaza, monșer, groaza!..." Afectat teribil de „situațiunea" tristă a țării, Nae „e așa de obidit încît ai crede că vrea să plîngă". Probleme ca împrumutul extern, iminența unei crize minis-

Scanned with OKEN Scanner

teriale, bugetul încărcat, tulburările din China, precaritatea echilibrului european îl frămîntă fără răgaz, ajutîndu-l să uite mai ușor că nevasta se află în chinurile facerii *(Situațiunea)*. Preocupat de mari probleme de stat și posedînd întotdeauna cheia soluționării lor, măruntul funcționar recuperează sentimentul propriei importanțe, supus altminteri unei continue infirmări.

Unele aspecte ale mediului cercetat cu precădere îi servesc lui Caragiale drept punți de trecere către alte zone ale societății contemporane. „Moftangiul — arătase el — se găsește în toate clasele sociale; speța lui furnică pe toate căile de comunicație (afară de rare excepții, cu bilet gratuit) și e încuibată din cele mai mîndre palaturi pînă în cea mai modestă odaie de *hôtel garni*." (Precizările care încheie fraza înlătură posibilitatea interpretării *ad litteram* a formulei „toate clasele sociale", fixînd limitele exacte ale teritoriului avut în vedere.) Mofturile *high-life*-ului se disting întotdeauna printr-o vie participare a elementului feminin. Un anunț în *l'Indépendance roumaine*: „Madame Esméralde Piscopesco, five o'clock tea tous les jeudis". Decorul include un *hôtel* somptuos, un salon splendid, un fecior în frac și cu mănuși albe. Madam Măndica Piscopesco, împreună cu sora ei Tincuța, își primește invitații „în salonașul intim de cel mai pur stil Loüis XV"; ceaiul va fi oferit într-un „serviciu de argint cu coroană de conte dasupra monogramei E.P.". Primele cuvinte adresate oaspetelui de madam Piscopesco: „Vii tocma la pont..."

Scanned with OKEN Scanner

Către sora ei, avidă de informaţii din partea noului venit: „Taci tu!... Las' să-l întreb eu“... Tot către Tincuţa, după dobîndirea unor ştiri revelatoare: „Vezi dacă eşti proastă?“ Sosește în vizită madam Miţa Potropopesco, rivala în amor a Tincuței: „E un ger afară, maşer, că nu-ţi poţi face o idee... Dacă o ţinea aşa toată noaptea, se duce dracului rapiţa!“ Ceaiul fiind gata, Mândica o interpelează pe subretă: „Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?“ Conversaţia dintre Miţa şi Tincuţa atinge punctul nevralgic: „A! Lefterescu! Mitică al dumitale... — Ba al dumitale, obraznico! — Ba al tău, mojico!“ *(Five o'clock)*.

În ansamblu, aşa-zisa „lume mare“ i se prezintă lui Caragiale ca una de parveniţi ridicoli, despre care nici nu s-ar putea spune că-şi „trădează“ originea, deoarece aceasta e vizibilă în permanenţă. Pretenţia formulîndu-se exclusiv prin decor, cineva care ar asista la conversaţie cu ochii legaţi s-ar crede descins într-o pitorească suburbie.

O altă ambianţă specifică este a elitei provinciale, hrănind mirajul unei existenţe fastuoase într-un cadru de sufocantă platitudine. Tîrgul-Mare, reşedinţa subprefecturii Plăşii-de-Mijloc, se mîndreşte cu societatea lui „foarte restrînsă şi foarte aleasă“, ale cărei baluri filantropice ating splendoarea celor dintr-o capitală de judeţ. Se face remarcată aici prezenţa unor figuri crepusculare, ca de pildă cronicarul monden Edgar Bostandaki, tipul aristocratului anemic şi efeminat care „vorbeşte franţuzeşte de cînd era mic şi se pricepe foarte bine la

Scanned with OKEN Scanner

mode și confecțiuni, așa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol". Declinul aristocrației, la Tîrgul-Mare ca pretutindeni, îmbracă și forma decăderii biologice, a deficitului de vitalitate, ilustrat de același personaj prin vocația infantilității perpetue. Edgar Bostandaki păstrează în chip de pseudonim „numele pe care i l-au dat în copilărie, alintîndu-l, papaia, mamaia și duduile, surorile mai mari". Amenințarea formulată împotrivă-i de către furiosul subprefect se adaptează riguros acestei vîrste subînțelese: „Altă dată, dacă-ți mai permiți di aieste, îți rup urechile!" *(High-life)*.

La cealaltă extremitate a spațiului explorat în schițe se găsește mahalaua, în accepția geografică a termenului. (ın „mahalaua sufletească" despre care vorbea Ibrăileanu intră reprezentanții mai tuturor categoriilor studiate de Caragiale.) Un paradox semnificativ este apariția în acest mediu a năzuinței către finețe și demnitate pe care posesorii de oteluri nobiliare n-o vădeau în nici un chip. Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase la Hanu-Dracului, nu e mulțumită cu despăgubirile obținute prin justiție: „Da, domn' judecător, onoarea mea, săru' mîna, nereperată, cum rămîne?" Prevenitul, Iancu Zugravu, în ciuda stării de ebrietate, depune sforțări impresionante pentru a realiza eleganța de expresie adecvată împrejurării: „Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii". *(Justiție)*.

Scanned with OKEN Scanner

Paralel cu definirea zonelor sociale prin atmosferă, limbaj şi comportamente specifice, schiţele lui Caragiale procedează în mai multe cazuri la configurarea indivizilor prin categoria lor profesională. Oamenilor lipsiţi de o notă distinctă şi puternică a caracterului, profesia este aceea care le va modela profilul în sensul propriilor ei exigenţe. Din contrastele şi schematismele ivite în acest proces şi mai ales din inconştienţa care îl guvernează ia naştere unul din cele mai vechi şi mai bogate filoane ale comicului universal. La Caragiale, abordarea mai frecventă a cîtorva profesii tinde spre un studiu cvasimonografic al instituţiilor deservite de ele. O breaslă bine reprezentată în cadrul schiţelor o constituie gazetarii, cu care scriitorul avusese atîtea prilejuri de familiarizare. După mărturia unui contemporan, Caragiale formula astfel pretenţiile lui în materie jurnalistică: „Cinste şi gramatică — acestea sînt cele dintîi condiţii ale unei prese bune. Cine vrea poate să aibă şi idei. Dar nu e obligator". Chipurile de ziarişti ce se perindă în schiţe sînt recrutate dintre aceia care se sustrăgeau primelor două cerinţe, în schimb o realizau caricatural pe a treia. Cîţiva „infatigabili reporteri" învederează ca trăsătură principală o inventivitate foarte activă, aceasta funcţionînd însă în limitele locului comun, cu repetiţii inevitabile şi cu o mare doză de naivitate: „Ieri, cînd vizirul a mers la obicinuita audienţă, regele s-a închis cu dînsul în cabi-

Scanned with OKEN Scanner

netul de lucru, luînd cele mai stricte precauțiuni de a nu fi auzit de nimeni, și i-a tras vizirului o săpunealâ numărul unu [...] Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pământ, galben la față ca un cadavru". S-ar zice că reporterul, însușindu-și metoda dracului șchiop, a înlăturat acoperișul cabinetului regal *(Reportaj)*. Două schițe dedicate presei, *Temă și variațiuni* și *Groaznica sinucidere din strada Fidelității*, speculează comicul perspectivelor discordante în care apare un eveniment unic. Aici ziariștii și-au anulat prezența fizică, rămînînd a fi întruchipați prin ceea ce au mai definitoriu, adică prin produsele condeiului lor. Alte profesiuni, fără a mai beneficia de o egală atenție, își dobîndesc totuși conturul distinct în virtutea cîte unei facultăți dominante. Studenților le este proprie participarea zgomotoasă la mișcările de stradă, fie și cu riscul unei oarecari prelungiri a duratei studiilor. Ofițerii inferiori, „toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți", apar mereu în ipostaze donjuanești. În genere, la Caragiale comicul profesional nu provine, ca în comedia clasică, din revărsarea unei optici specifice sau a unui limbaj tehnic peste limitele aplicabilității lor. El reprezintă mai curînd echivalentul senzației de repetare previzibilă, de conformare a indivizilor la niște norme impersonale.

Există caractere în schițele lui Caragiale? La o privire sumară, răspunsul ar putea fi negativ. Accentuarea trăsăturilor de grup social sau de categorie profesională, împreună cu restrîngerea la minimum a desfășurărilor în

Scanned with OKEN Scanner

timp, pune serioase obstacole în calea adîncirii studiului psihologic. Nu trebuie totuși neglijate acele situații în care elementelor implicate de condiția obștească a insului li se adaugă datele unei determinări mai exacte a fizionomiei lui morale. De o substanță foarte clasică este portretul *Amicului X...*, tip al fanfaronului impenitent, comparabil pe alocuri cu unul din caracterele lui Teofrast. Un tip asupra căruia schițele revin de mai multe ori este acela al zăpăcitului, trăind într-o perpetuă confuzie și răspîndind-o neobosit în jurul său. Ménalque al lui La Bruyère era capabil să uite că se află într-o vizită și, crezîndu-se la el acasă, să dorească plecarea musafirului plicticos. Cu resursele potențate de o mare rîvnă a aflării în treabă, „distrații" lui Caragiale nu se lasă mai prejos. Termenul pus în ghilimele desemnează impropriu și provizoriu pe exponenții unei stări care nu se reduce la dispersarea atenției, ci implică o pluralitate de mecanisme ale relaxării contactului cu realitatea înconjurătoare. Personajului din *Petiție*..., înfățișat dis-de-dimineață la biroul unei registraturi, „mișcările îi sunt nesigure ca și articularea vorbelor". Singur recunoaște: „Azi noapte am umblat forfota cu niște prietini... Nici n-am dormit..." Zelul îndatoritor, dorința de a servi pe alții sînt prezente și aici, dar starea cetățeanului face imposibilă o corelație normală a noțiunilor strict ncesare: „— Ce cereai în petiție? — Eu, nu ceream nimic. — Cum? — Nu era petiția mea. — Da a cui? — A unui prietin. — Care prietin? — Unul Ghiță Vasilescu. —

Scanned with OKEN Scanner

Ce cerea în ea? — El, nu cerea nimic. — Cum nu cerea nimic? — Nu cerea nimic; nu era petiția lui" ș.a.m.d. Se constată în fine că omul caută, la Regia monopolurilor, urma unei cereri de pensie. Pînă atunci solicitase și băuse patru pahare de apă, ștergîndu-se la gură cu batista impiegatului.

Formele paroxistice ale confuziei ne întîmpină în schița *Căldură mare*, unde ambiguitatea, paronimia și deficitul de explicație încing o horă ameţitoare. Termometrul arătînd 33° la umbră, logica și-a pierdut orice prerogativă, personajele desfășurînd actul convorbirii într-o zonă sustrasă cerințelor ei. Intenția serviabilă nu lipsește nici de astă dată („...să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiindcă am vorbit cu persoana..."), totul prăbușindu-se pînă la urmă într-o vîltoare fără fund, în care diversele referințe — „mătușa persoanei", „tutorele minorilor", „nepotul cocoanei" — plutesc ca niște epave anonime. Abstracție făcînd de nuanțele proprii fiecărui caz în parte, tipul generic este un încurcălume plin de bune intenții: „Se oferă călăuză pe un drum pe care nu-l cunoaște și căruia pe urmă nu-i poate da de capăt" (Teofrast).

În rînd cu personajele, uneori chiar mai presus de ele, calitatea de erou al schițelor o revendică însuși naratorul. Lăsînd la o parte bucăți ca *Justiție*, *Art. 214*, *Amici*, *Căldură mare* etc., comedii în miniatură ce exclud orice intervenție complementară, și făcînd abstracție de savuroasele parodii *(Telegrame*, *Proces-verbal*, *Temă și variațiuni)*, celelalte schițe, adică majori-

Scanned with OKEN Scanner

tatea, presupun ca elemente inalienabile prezența activă a naratorului, mînuirea de către el a firelor acțiunii (în cadrul căreia îi revine adesea un rol însemnat) și o gamă foarte întinsă a complicităților cu cititorii, de la zîmbetul „pe sub mustață" pînă la interpelarea directă. Forma povestirii la persoana întîi, mult folosită în proza modernă, constituie în unele situații reflexul stilistic al autenticității confesiunii, după cum alteori poate îndeplini — acesta e și cazul cel mai frecvent — funcția unui simplu procedeu narativ. Ceea ce se observă la Caragiale este că ficțiunea naratorului nu rămîne niciodată la nivelul convenției banale și că atributele care îi precizează profilul vădesc în varietatea lor o remarcabilă convergență, conducînd la definirea unui caracter unitar și distinct. Liniile psihologice esențiale par deduse din ale lui Lache, printr-un fel de copie răsturnată. Acolo unde Lache își manifestă impetuozitatea protestatară, naratorul adoptă o poziție strict neutrală: „— Ei! Ce zici? — Ce să zic? răspund eu... Bine. — Cum bine? Asta e bine? — De! zic; știu și eu? — Cum, știu și eu? Daca dumneata, cetățean care te pretinzi... — Ba — zic — mă iartă, nu mă pretinz de loc". Atitudinea își are riscurile ei, cu nimic mai prejos decît cele decurgînd dintr-o angajare deschisă: „Dacă n-ai nici o părere, ești în primejdie să superi pe oricine are una", adevăr confirmat cu prisosință de întîmplările schiței *Atmosferă încărcată*.

Trăsăturile care compun imaginea naratorului întrețin senzația unei vii asemănări cu ființa

Scanned with OKEN Scanner

adevărată a lui Caragiale. Ne găsim în fața unui autoportret moral, ușor înclinat în direcția caricaturii. Nu puține sînt schițele în care elementul personal se prezintă fără ocol, sub forma reminiscențelor autobiografice *(Boborul!*, *Baioneta inteligentă*, *„Națiunea Română“)* sau a filei proaspete de jurnal intim *(Grand Hôtel „Victoria Română“*, *Monopol...* și altele). Dincolo de acestea, se poate susține că nici una din bucățile expuse monologic, fie — să zicem — chiar *Vizită...* sau *Bùbico...*, nu-i refuză lui Caragiale calitatea de protagonist verosimil. Iar faptul că de multe ori psihologiei naratorului îi revine în cadrul istorisirii o funcție dialectică, vizînd realizarea unor contraste sau simetrii, contribuie la întărirea impresiei amintite. Se știe doar că și în viață Caragiale își compunea adesea o anumită atitudine, din plăcerea de a-și contraria interlocutorul sau de a-l supralicita ironic. Împărtășindu-se necontenit din această structură spirituală, fie că se opune celorlalte personaje, fie că le acordă perfida sa adeziune, naratorul reprezintă în sfera ficțiunii un *alter ego* caragialesc. Prin el autorul schițelor se pune în scenă, se destăinuie, dă frîu liber înclinației sale mimetice, dar — semn de supremă obiectivitate — nu încearcă niciodată să-și transgreseze personalitatea, să-și creeze vreo falsă ipostază, să sară peste propria lui umbră. Eroul cel mai bine definit și cel mai autentic al schițelor lui Caragiale nu este altul decît Caragiale.

Scanned with OKEN Scanner

O opinie tradiţională asimilează factura schiţelor lui Caragiale cu aceea a operei sale dramatice. Afirmaţia, valabilă fără rezerve în cazul scenetelor, presupune — dacă o raportăm la ansamblu — unele nuanţări. Contemporanii lui Caragiale sînt unanimi în recunoaşterea marelui dar actoricesc cu care a fost înzestrat scriitorul. „L-am văzut acum doi ani. Era strălucitor de vervă şi mai tînăr decît oricînd. A vorbit şase ceasuri în şir, în picioare şi jucînd scenele pe care le istorisea. Atunci am auzit din gura lui cele mai splendide «pagini» de critică literară din cîte cunosc. Şi tot atunci a povestit cîteva scene şi a redat cîteva tipuri caracteristice care ar face, singure, gloria unui scriitor. Omul acesta crea viaţă, jucîndu-se.“ Cîte alte mărturii nu vin s-o sprijine pe aceea a lui Ibrăileanu? În timpul unei călătorii, Delavrancea îşi urmărise cu încîntare prietenul care „c-o repeziciune nepomenită [...] trecuse cu glasul lui de la intonaţia burghezului gras ca butia pînă la piţigăiatul flaşnetar al cocoanelor de mahala“. Vlahuţă spunea că pentru a-ţi da seama pe deplin „de puterea de evocare şi de marele dar de a crea al lui Caragiale, trebuie să-l auzi povestind. Cu privirea, cu reticenţele, cu sobra accentuare a figurii şi a glasului, cu armonizarea instantanee a tuturor mijloacelor de acţiune ale neasemănatei lui puteri de fermecător, te face să vezi aevea, să trăieşti în adevăr ce-ţi spune. El are o lume a lui de tipuri în mişcare, suflete întrupate de el — vorbesc de

Scanned with OKEN Scanner

acelea pe cari nu le-a scris [...] ireparabilă pierdere pentru posteritate." Paul Zarifopol a evocat la rîndul lui „risipa fantastică de spirit și de imagini de care era capabil omul acela"; Caragiale — conchidea el — „s-a cheltuit în literatură vorbită".

Loviți de „ireparabila pierdere" despre care vorbea Vlahuță, opera scrisă a lui Caragiale ne oferă totuși o substanțială consolare, prin relațiile ei foarte strînse cu darul de improvizator oral al autorului. Unit cu teatrul prin mai toate legăturile posibile — prin tradiție familială și prin activitatea proprie, de la funcția de sufler pînă la aceea de director general, de la calitatea de copist de roluri pînă la aceea de dramaturg — Caragiale și-a conceput cea mai mare parte a operei ca un spectacol în interpretare individuală sau colectivă. Caracterul dramatic și oralitatea se impun deci, pe planul expresiei, ca principale elemente unificatoare, prezente deopotrivă în piesele de teatru, în nuvele, în schițe, în foiletoane, chiar în unele articole teoretice, fără a mai pomeni de corespondența scriitorului, care află în parodia verbală unul din procedeele ei predilecte. După sugestiva formulă a lui T. Vianu, vorbirea umană reprezintă pentru Caragiale „celula germinativă a întregii lui arte".

Regimul de comunicare între narator și cititori pe care îl instituie proza lui Caragiale reprezintă cîmpul de manifestare al unor speciale virtualități comice. Ele configurează laolaltă un mod anumit al relatării evenimentelor, capabil de a le potența acestora comicul

Scanned with OKEN Scanner

intrinsec sau chiar de a le conferi o culoare hazlie de care altminteri ar fi rămas străine. Păstrarea tonului într-un registru impasibil sau — mai mult decît atît — învestirea lui cu rezonanțe solemne constituie, după o experiență îndelung verificată, o condiție a sublinierii efectului comic. Contrastului propriu obiectului în sine i se suprapune un contrast exterior, generat de atitudinea inadecvată a subiectului față de obiect. Un procedeu favorit al lui Caragiale este introducerea accentelor elevate, de o căutată distincție, în prezentarea unor realități triviale sau ridicole. Iată biografia cucoanei Zamfira, expusă în schița *Ultima emisiune...*: „Această *persoană*, care a pierdut de mult un ochi și *uzul comod* al mîinii drepte și al piciorului drept, are *o istorie poate și mai interesantă* decît *amicii și camarazii* ei. A iubit!... De la o *fragedă vîrstă* s-a furat din casa părintească — tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. *Complicele acestui furt* era un tînăr viorist *plin de talent*. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea complice era un *foarte distins* cobzar; peste doi ani, alt complice și în sfîrșit, așa din doi ani în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cununie în regulă și care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înțeles, ca toți ceilalți, că *regulele cele mai elementare ale galanteriei* îl obligau să renunțe la orice scandal: acesta era *celebrul* Mitache Muscalagiul, un piept și o forță erculeane. A pîndit-o, a prins-o la un chef cu ultimul ei

Scanned with OKEN Scanner

complice, cîntînd *bucăți alese din repertoriul părintelui ei*, s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o... Celălalt fugise *ca un laș*... Cînd a lăsat-o Muscalagiul din mîni, *juna* Zamfira era o *masă inertă*. Iată cauza întreitei ei betegeli". Porțiunile pe care le-am subliniat sînt ilustrative pentru procedeul enunțat mai sus. Dintre „amicii și camarazii" cocoanei Zamfira, unul a practicat cu ani în urmă „arta culinară", dar din pricina unor friguri rebele „a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin"; celălalt, fost toboșar municipal, „a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decît cu rachiu de izmă fiert cu piper".

S-ar putea ivi întrebarea dacă tonul prezentării celor trei cerșetori nu rămîne cumva gratuit, lipsit de orice motivare obiectivă. E un bun prilej de a observa că dicțiunea caragialescă se conformează unui anume detaliu al obiectului, în cazul de față stilului ceremonios cultivat de personaje în relațiile reciproce. În *Vizită*..., pornind iarăși de la un amănunt (uniforma de ofițer a lui Ionel Popescu), povestirea întîmplărilor pare să ne strămute pe un imaginar cîmp de război: „Cum o vede [pe jupînească], maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul, dînd un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare". Sînt exemple de fantezie comică procedînd la restructurarea

Scanned with OKEN Scanner

imaginii în funcție de un singur element al ei. În *Bùbico...*, aceeași fantezie dictează exprimarea aversiunii față de cîine (în treacăt fie spus — un exemplar inofensiv și sociabil) în accente demne de un roman gotic: „Prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă"; „Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre"; „Afară, noapte neagră ca și ideile mele"; „Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră..."

Oricare din fragmentele amintite pînă aici ilustrează atitudini confluente cu ironia. Dar forma cea mai tipică a acesteia rămîne legată de adecvarea tonului nu la un aspect oarecare al obiectului, ci la acelea care — într-o situație dată — se constituie ca o rețea de aparențe înșelătoare. În *Five o'clock*, înainte de declanșarea conversației, ascultăm următorul elogiu anticipativ: „Mărturisesc drept... Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*, și de aceea frecventez bucuros cercurile *mondains*. Îmi place adică, pe românește, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversația lor mult mai multă grație decît în conversația bărbaților. Femeile știu să spună o mie și o sută de nimicuri într-un mod mult mai interesant decît spun bărbații lucrurile cele mai serioase... O floare, o panglicuță, o deosebire d-abia simțită între două nuanțe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei și exprimate prin acele dulci modulațiuni de voce și prin jocul acela încîntător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine

Scanned with OKEN Scanner

cel puțin, un farmec indicibil". Formulată cu atîta nestăpînit entuziasm, prețuirea devine suspectă, iar prezența unor termeni ca *la causerie*, *mondains*, *indicibil* nu poate decît să confirme bănuielile. Tonul comentariului se adaptează aparenței, dar în așa chip încît esența rămîne penetrabilă. Stabilind cu auditoriul un raport de complicitate, ironistul se preface sedus de aparențe cu scopul de a le spulbera.

Ironia caragialiană dispune, ca de unul din instrumentele ei preferate, de registrul stilurilor literare tradiționale, solicitate în aceeași intenție a discreditării aparențelor printr-o falsă acceptare. „Zi-ntîi de mai stil nou 1900, zi de redeșteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua și a unui alt mare triumf—triumful unei idei mari! [...] Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este imposibil de descris pe larg într-un cadru așa de strîmt. Mă voi mărgini prin urmare a consemna, în liniamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante, al căror mobil a fost totdeauna dorința fierbinte de a afirma importanța Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului." Stilul este retoric, solemn, și nici nu putea fi altul într-o *zi solemnă*. Altă dată, de asemeni în acord cu aparențele, asistăm la simularea stilului patetic: „A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntîmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gîndesc despre tine... le e dor de

Scanned with OKEN Scanner

tinc, cum ți-este ție de ele?" *(Tren de plăcere)*. Prin asemenea atitudini mimetice sînt atinse două țeluri: pe de o parte ironizarea obiectului, pe de alta persiflarea manierismului stilistic, împotriva căruia știm cît de vehementă a fost pornirea lui Caragiale. Parodia poate îmbrăca și forme mai specifice, prin implicarea unor certe reminiscențe literare: „Cînd zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătînd noaptea jumătate". Cutare pasaj al schiței *High-life* pare desprins dintr-un roman franțuzesc monden: „Fără să salute și vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu așa pas și aer strașnic, încît Edgar se ridică drept în picioare în fața lui Edmond".

Alături de domeniul stilurilor literare, mimetismul caragialian găsește materia exercițiilor sale în diverse compartimente ale graiului obștesc. O largă întrebuințare dobîndește procedeul stilului indirect liber, prin care particularitățile vorbirii personajelor sînt asimilate de către povestitor. Nomenclatura din *D-l Goe...* este creația eroilor, dar expunerea autorului o preia fără întîrziere (mam'mare, mamițica, tanti Mița, mititelul, puișorul, urîtul, ciucalata), ca și pe aceea din *Bùbico...* (băiețelul, mamița), din *Tren de plăcere* (puiul, gramamà) *etc.* Alteori naratorul apare contaminat de agramatismul personajelor: „L-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie"; „s-a întîlnitără cu madam Vasilescu și cu toată compania". Valențele ironice

Scanned with OKEN Scanner

ale stilului indirect liber se observă aici cu toată claritatea.

Cercetarea diverselor implicații estetice ale schițelor lui Caragiale poate fi extinsă cît de mult; certitudinea de a fi pătruns toate intențiile textului și de a-i fi savurat toate nuanțele ne va lipsi însă întotdeauna. Fiecare lectură, împrospătînd vechi desfătări, le adaugă altele nemaiîncercate. Opera e inepuizabilă.

ȘT. CAZIMIR

Scanned with OKEN Scanner

MOMENTE. SCHIȚE

Scanned with OKEN Scanner

TEMĂ ŞI VARIAŢIUNI

TEMA

Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii. Mulţumită activităţii pompierilor şi soldaţilor, focul, deşi bătea un vînt puternic, a fost năbuşit în cîteva minute. Pagubele nu prea sunt însemnate.

(Universul)

VARIAŢIUNI[1]

1

De patru ani împliniţi aproape de cînd reacţiunea ţine în gheare Belgia Orientului[2], care din lipsă de energie în evoluţiunea ei cătră progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradiţional şi istoric, şi ocazionat întrucîtva, deşi jenat oarecum[3],

---

Note şi schiţe, Bucureşti, Sfetea, 1892 (o formă sensibil diferită în *Voinţa naţională*, 29 august 1885).

1 „Variaţiunile" reprezintă, în cazul de faţă, o suită de parodii, vizînd cîteva stiluri publicistice ale vremii.— 2 Denumire figurată a României, folosită adesea în trecut (Constituţia din 1866 a ţării o avusese drept model pe cea belgiană).— 3 Nonsens evident.

Scanned with OKEN Scanner

de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita[4] tuturor speranțelor de îndreptare, speranțe ce nu pot fi întemeiate pe cîtă vreme reacțiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic și revoltător s-o declare, cu cea mai enormă dezinvoltură și exuberanță într-o memorabilă ședință a parlamentului, care a avut imprudența, sau, mai bine zis, impudența[5] de a-și pune botul pe labe[6] și, strigînd ca mamelucii[7] *mea culpa*[8], au trecut la ordinea zilei, ordine de zi pe care Istoria unei țări, ce se mai bucură de cea din urmă doză de respect de sine, trebuie s-o înregistreze cu dezgust și rușine, deoarece cînd *sic volo, sic jubeo*[9] domnește într-o țară ca maximă de înaltă politică și cînd, ca rațiune de stat, se constituie bunul plac al unor reacționari fiefați[10], nu ne putem aștepta decît la atîtea și atîtea infamii de tot soiul și altele încă[11], dar însă[12] nu credeam pentru ca să[13] ajungem aici, nu credeam, o mărturisim *coram populo*[14], oricît am

---

4 Tautologie.— 5 Nerușinarea.— 6 Expresie familiară, dezmințind pretinsa elevație a contextului.— 7 Soldați din cavaleria turco-egipteană, al căror nume a devenit la noi sinonim cu „netrebnic", „nătărău".— 8 E vina mea! (lat.).— 9 Așa vreau, așa fac! (lat.).— 10 În ultimul grad.— 11 Supralicitare contrară logicii.— 12 Pleonasm sintactic (două conjuncții adversative).— 13 Substituirea lui *să* prin *pentru ca să* în cadrul propozițiilor completive este frecventă în exprimarea personajelor lui Caragiale (vezi de asemenea *Situațiunea, O lacună*...).— 14 În auzul tuturor (lat.).

Scanned with OKEN Scanner

fi crezut de infamă reacţiunea concentrată şi atotputernică, să ajungem şi la incendii ca acela ce s-a petrecut în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza, care trebuie să serve cetăţenilor de învăţătură şi să rămîie o pată neştearsă şi indelebilă[15] asupra acestui negru regim, pretins alb[16], regim al incendiului, căci daca pompierii, opera venerabilului şi bătrînului general Florescu[17], nu stingeau focul, cine ştie cît mai ardea! ! ![18]

(Un ziar opozant fără programă, nuanţă liberală-conservatoare)[19]

2

Aseară iust[20] la orele cînd puneam ziarul ediţia a cincea supt presă, în Dealul Spirei vis-à-vis de casarma Cuza, un incendiu a sbucnit[21].

---

15 De neşters (aşadar pleonasm prin alăturare cu adjectivul precedent).— 16 Conservatorii erau numiţi „albi", iar liberalii „roşii".— 17 I.Em.Florescu(1817—1892), oganizator al armatei române.— 18 Prima „variaţiune" se defineşte, dincolo de violenţa incriminărilor, prin mulţimea clişeelor demagogice şi prin sintaxa ei aberantă. Întregul articol e constituit dintr-o singură frază, ignorînd orice consecuţie logică.— 19 Îmbinare perfect posibilă în viaţa politică a timpului, cînd graniţa dintre liberali şi conservatori devenise foarte labilă. Un partid conservator-liberal luase fiinţă în 1875.— 20 Rostire latinizantă.— 21 Predicatul plasat la sfîrşit, conform topicii latine.

Scanned with OKEN Scanner

Din causa vîntului violinte[22], care sufla puteric[23] de la occidinte spre oriinte[24], incendiul a produs o mare panică printre cetăţiani[25] şi cetăţiane.

Pompiarii cu cîţiva serginţi şi oficiari — generalele era absinte — au mers la localitate, unde cu greu au sbutit să năbuşească sinistrul, care apăruse deja la steriorele[26] casii atinse.

Cu această ocasiune vom repeţi dechiaraţiunile[27] făcute în organul nostru de atîtea ori, privitoare la instituţiunea pompiarilor.

Am zis, zicem şi de datoria noastră este să o repeţim mereu protivnicilor noştri de la guvern:

Speriinţa ne-a probat pînă la evidinţă că:
pînă cînd nu vom avea pompiari-cetăţiani,
pînă cînd nu vom avea cetăţiani-pompiari,
nu vom sbuti să ridicăm această instituţiune la treapta la care ea în Occidinte s-a ridicat.

Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partită[28] şi să ne întrebăm:

---

22 Formă analogică, în tradiţia lui Aron Pumnul; neologismului *violent* i se aplică o lege fonetică ieşită din uz, după modelul unor cuvinte vechi, moştenite din limba latină *(fierbinte, părinte)*.— **23** Sufixul slav din *puternic* înlocuit cu un sufix latin.— **24** De remarcat cascada rimelor.— **25** Formă latinizantă (la fel, în continuare, *pompiari, oficiari, ingeniari* etc.).— **26** Acelaşi fenomen ca la nota **22**: exterior > sterior (cf. *strica* < lat. *extricare)*. Alte exemple, mai jos: *speriinţă* (experienţă), *spediinte* (expediente), *speditiv* (expeditiv), *scelinţi* (excelenţi) etc.— **27** Declaraţiune > dechiaraţiune (cf. *chiar* < lat. *clarus)*.— **28** Formă italienizantă.

Scanned with OKEN Scanner

Pînă cînd cu spediinte?
Este cineva pompiar? — trebuie să fie și cetățian;
Este cineva cetățian? — trebuie să fie și pompiar.
Aceasta este eficace,
este ecitabile[29],
speditiv,
iust.

Speriința din Dealul Spirii pînă la stremitate ne-a probat că sperietura[30] cetățianilor și cetățianelor nesperiinți adesea causa lățirii straordinare a sinistrelor este.

Să căutăm deci:

a avea pompiari-cetățiani,

a avea cetățiani-pompiari.

Numai cu condițiune d-a fi și cetățian cineva un bun pompiar este, și viceversa.

Și se-nțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățiani, vom zice la sate despre sătiani:

pompiari-sătiani,

sătiani-pompiari.

Dar ne vor întreba protivnicii noștri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetățiani? pe pompiarii-sătiani?

Răspundem:

Ingeniarii,

Ingeniarii competinți, inteliginți, prudinți, indipendinți, speriinți.

---

29 Echitabil.— 30 Joc de cuvinte cu *speriința*.

Scanned with OKEN Scanner

Numai astfel instituţiunea pompiarilor, puterică, va da roade scelinţi[31].

(Un ziar opozant cu cîteva programe, nuanţă trandafirie)

3

Décidément Maître Printemps n'est pas gai cette année-ci: du vent, de la pluie, de la pluie, du vent. Nos mondaines perdent leurs heures à regarder le baromètre, qui, insensible comme cette vieille Mère Nature, baisse, baisse toujours, on dirait les actions du Panama[32]. Le Dieu Plaisir et la Fée Bamboche s'entêtent à tenir fermés leurs temples, en dépit des voeux de leurs fervents fidèles; partant, plus d'encens sur leurs autels jadis si chargés de fleurs. C'est insensé comme on ne s'amuse plus en cette malheureuse fin de siècle, qui n'en finit plus avec ses surprises ravacholiennes.

Hier un grand incendie a eu lieu dans le Dealul Spirii. Faute d'amusement, une émotion vaut toujours mieux que l'ennui. Le coup d'oeil était vraiment assez pittoresque. Beaucoup de monde à l'incendie. Notons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son négligé transparent; M-me Machin, un Ru-

---

31 Ţinta principală a celei de-a doua „variaţiuni" sînt artificialităţile de limbaj ale ziarului *Românul* (şarjate anterior prin articolul lui Rică Venturiano din *Vocea patriotului naţionale*).— **32** Acţiunile canalului Panama cunoscuseră scăderi catastrofale de pe urma unor afaceri frauduloase; în limba română, *panama* a ajuns sinonim cu„ înşelătorie de mari proporţii".

bens, non moins élégante, toute rouge d'émotion; la toute jeune M-me Bigoudiano[33], un rêve brillant de Watteau, ravissante avec sa chevelure blonde or qui frise naturellement sans aucun artifice, un bouton de rose sur le point de s'épanouir aux rayons de Phoebus, harmonisant très-heureusement avec le ton rougeâtre des flammes légèrement estompé par le voile de la fumée. J'en passe et des meilleures, dont le nom m'échappe. Puis un essaim de jeunes filles, fraîches comme des violettes qu'on vient de cueillir au bord du ruisseau limpide, les unes plus charmantes que les autres, et que l'incendie avec ses flammes, qui rappelaient les contes fantastiques d'Hoffmann, et les braves et infatigables pompiers avec leurs manoeuvres paraissaient beaucoup amuser.

Après l'incendie, chambrée des plus select chez le rôtisseur du coin.[34]

(Un journal chic[35]*)*

---

33 Nume comic prin discordanţa lui cu cele afirmate mai jos („qui frise naturellement sans aucun artifice"). — 34 A treia „variaţiune" mimează stilul cu pretenţii de cultură (vezi numeroasele referinţe mitologice, plastice, literare) al carnetului monden din *l'Indépendance roumaine*. — 35 Hotărît, doamna Primăvară nu e veselă anul acesta: vînt, ploaie, vînt. Mondenii noştri îşi pierd vremea privind barometrul, care, nesimţitor ca şi această bătrînă Mamă-Natură, coboară, coboară mereu, ca şi acţiunile Panama. Zeul Plăcere şi zîna Petrecere se încăpăţînează să ţină închise templele lor, în ciuda dorinţelor pasionaţilor lor credincioşi; de aceea nu se mai găseşte tămîie pe altarele lor, altădată atît de încărcate de flori. Foarte puţin se mai poate petrece în acest nenorocit sfîrşit de secol, care nu a sfîrşit surprizele sale răscolitoare. Ieri a avut

Scanned with OKEN Scanner

Mai multe ziare ale opoziției vorbesc cu un zgomot asurzitor despre un incendiu ce ar fi avut loc în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza. Cu această ocazie încalecă iar pe faimosul dumnealor *Dada*[36], aruncînd în spinarea reacțiunii (sic) răspunderea pentru acest sinistru. Întrucît trebuie să pună publicul temei pe spusele acestor foi, ce nu mai au cîtuși de puțin respect de adevăr, iată:

Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii. Sinistrul cel grozav este o pură invenție ieșită din fantazia nesecată și din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noștri.

(Un ziar oficios)

---

loc în Dealul Spirii un mare incendiu. În lipsă de petreceri, o emoție e totdeauna mai de preț decît plictiseala. Priveliștea era cu adevărat pitorească. Multă lume la incendiu. Reținem în treacăt pe doamna Cutare, o brună coborîtă dintr-un tablou de Murillo, în capot, superbă în neglijeul său transparent; doamna Cutare, rubensiană, nu mai puțin elegantă, îmbujorată de emoție; foarte tînăra doamnă Bigoudiano, un vis strălucitor de-al lui Watteau, răpitoare cu păru-i blond-auriu care se buclează natural, fără nici un artificiu, un boboc de trandafir gata să se desfacă la razele lui Phoebus, armonizîndu-se plăcut cu tonul roșiatic al flăcărilor ușor estompate de vălul de fum. Trec peste multe alte frumuseți al căror nume îmi scapă. Apoi un buchet de tinere fete, proaspete ca violetele culese chiar acum pe malul unui rîu limpede, unele mai fermecătoare decît altele, și pe care incendiul cu flăcările sale, care aminteau de povestirile fantastice ale lui Hoffmann, și bravii și neobosiții pompieri cu mișcările lor părea să le amuze din plin. După incendiu o gustare dintre cele mai selecte la birtașul din colț. *Un ziar distins* (fr.).— 36 Cal de bătaie.

Scanned with OKEN Scanner

JUSTIȚIE

Judele de ocol[1]*:* Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă[2] de băuturi spirtoase...

Leanca: La Hanu Dracului[3]...

Jud.: Știu... Lasă-mă să-ntreb.

Leanca: Plătim licența[4], domn' judecător...

Prevenitul[5]*:* Oleo!

Jud.: Tăcere!

Leanca: ...E păcat pentru mine, domn' judecător...

Jud.: Lasă-mă să te-ntreb...

Leanca: Te las...

Jud.: Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?

Moftul român, nr. 8, 21 februarie 1893; *Momente*.

1 Veche subîmpărțire a județului (sinonim: *plasă*).— 2 Formă învechită, reproducînd mai fidel prototipul francez.— 3 „Sunt numai aici în Ilfov mai multe, toate cu istoriile lor fioroase de tîlhari și de stafii" (Matei Caragiale, *Craii de Curtea-veche*).— 4 Autorizație de vînzare a unor mărfuri, în cazul de față a băuturilor spirtoase.— 5 Acuzat de un delict.

Scanned with OKEN Scanner

L e a n c a (cu emoţiune treptată): Eu, să trăiţi, săru' mîna, domn' judecător, eu sunt o fomeie[6] sîrmană, Dumnezeu mă ştie cum mă chinuiesc pentru o pîine... De-aia şi pusesem de gînd de la sfîntu Gheorghe să las prăvălia, care[7] nu mai poate omul de atîtea angarale pentru ca să mai mănînce o bucăţică de pîine, şi nu ne mai dă mîna să plătim licenţa.

P r e v e n i t u l: Licenţa o plăteşte domn' Mitică.

L e a n c a: Domn' Mitică?... să fie al dracului care minte?

J u d.: Tăcere! Nimeni n-are voie să vorbească pînă nu-l întreb eu.

L e a n c a: Dacă zice dumnealui că domn' Mitică!... Eu, domn' judecător, săru'mîna, poci[8] să jur că sunt curată la sufletul meu!

J u d.: Nu e vorba de asta!... Spune cum s-au petrecut lucrurile şi ce reclami de la prevenit?

L e a n c a: Eu, domn' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, şi clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piaţă, încă chiar domn' Tomiţa zicea să-l iau în birje[9]...

J u d.: Pe cine să iei în birje?

L e a n c a: Clondirul... că zicea...

J u d.: Cine zicea?

---

6 Formă populară, ca şi altele de mai jos *(sîrmană, tomna, vardistul).*— 7 Sintaxa unora dintre eroii lui Caragiale e o bogată sursă de comic; de remarcat învestirea pronumelui *care* cu funcţii corelative universale şi excluderea oricărei prepoziţii aferente.— 8 Formă muntenească.— 9 Relatarea alunecă progresiv în incoerenţă şi obscuritate.

Scanned with OKEN Scanner

L e a n c a: Domn' Toma... se sparge...
J u d.: Cine se sparge?
L e a n c a: Clondirul, domn' judecător!
J u d. (impacientat): Femeie, ce tot bîrîi?... Răspunde odată lămurit la ce-ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acuma de la prevenit?
L e a n c a (cu volubilitate): Onoarea mea, domn' judecător, care m-a-njurat dumnealui, pardon facu-ți și dregu-ți, și mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească... *(Cu obidă.)* Că eu sunt o fomeie sîrmană, și e păcat! vine dumnealui gol pușcă și bea pînă se face tun, și pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemenește cu chinoroz[10] și vrea s-o tulească, ș-a căzut peste tarabă și s-a făcut praf...
J u d: Ce s-a făcut praf?
L e a n c a: Clondirul cu mastică; și pe urmă vrea să fugă.
Jud.: Cine?
L e a n c a: Dumnealui.
J u d.: Ei, ce pretinzi?
L e a n c a: Onoarea mea și trei chile de mastică prima...
J u d.: Bine; șezi și taci.
L e a n c a: Care vine dumnealui...
J u d.: Taci!
L e a n c a: Tac, da...
J u d.: Taci odată!
L e a n c a: Am tăcut!
J u d.: Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretențiile reclamantei?

---

10 Praf de funingine.

Scanned with OKEN Scanner

P r e v e n i t u l (e afumat şi pronunţă foarte îngălat): Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică[11] vizavi de[12] muşterii. Eu zic... daca domn' Mitică...

J u d.: Cine-i domn' Mitică?

L e a n c a: Domn' judecător, uite, săru'mîna, ş-acuma e beat...

J u d.: Taci! nu te-ntreb pe dumneata. *(Către prevenit):* Cine-i domn' Mitică?

P r e v.: Domn' Mitică?... nu-l cunoşti pe domn' Mitică? *(Rîzînd ironic)* Al dracului domn' Mitică![13]

J u d.: Vorbeşte serios! Cine-i domn' Mitică?

P r e v.: Care va să zică, domn' Mitică de la priceptie[14]. *(Cu un zîmbet de fină intenţie.)* Pricepi dumneatale acuşica cum vine vorba noastră. *(Face cu ochiul.)*

J u d.: Ce-are-a face domn' Mitică?

P r e v.: Dacă i-a plătit licenţa.

L e a n c a: Să fie-al drac...

J u d.: Taci! *(Prevenitului:)* Nu e vorba de licenţă, e vorba de clondirul cu mastică.

P r e v.: A căzut de pe tejghea, domn' judecător; era pe margine.

J u d.: Cine l-a-mpins?

---

11 Desfigurare a sensului (politică = politeţe!).— **12** În loc de *faţă de*; să se observe eforturile personajului, în ciuda stării de ebrietate, de a se exprima cît mai „elegant".— **13** Formulă folosită şi în alte schiţe *(Mitică, La moşi)*, marcînd admiraţia ironică pentru „spiritul original şi inventiv" al acestui „bucureştean *par excellence*".— **14** Metateză combinată cu o etimologie populară (vezi continuarea: „Pricepi dumneatale"...).

Scanned with OKEN Scanner

P r e v.: Piaza rea, fincă zicea că cheamă vardistul... Eu nu vream că sunt comersant...

L e a n c a (dîndu-i cu tifla): Comersant de piei de cloşcă.

J u d.: Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

P r e v. (vesel): Bravos, domn' judecător! ai văzut şi dumneata acuşica ce pramatie e dumneei?

J u d.: Nu-ţi permit să fii necuviincios aici... *(aspru:)* M-ai înţeles?

L e a n c a (veselă): Hahahà! bravos, domn' judecător!... să spuie ce comerţ învîrteşte...

J u d. (mai aspru): Taci, că te dau afară!

P r e v.: Hahahahà! Brav...

J u d. (foarte aspru): Răspunde! ce comerţ faci dumneata?

P r e v.: Am fost zugrav de case român, domn' judecător... Dac'am văzut că mă omoară concurenţa străinilor[15], am deschis tombolă cu obiecte la Moşi.

J u d.: Da de chinoroz cum a venit vorba?

P r e v.: Am vrut numai s-o speriu c-o stric *(face cu ochiul)* pardon, la ficsonomia[16] obrazului...

L e a n c a: Să mă sperii? N-ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz?

P r e v.: Las-o p-aia! aia-i altă căciulă![17] *(Judelui):* Aia a fost la politică[18] , nu-nţelege dumneei... fomeie...

---

15 E surprinsă recs vitatea unor elemente declasate la sloganurile diversiuni ovine.— 16 Formă hipercorectă (prin reacţie la transformarea lui *x* în *s* sau *z*, în cuvinte ca *isplic*, *izirciţ* etc.), eventual şi etimologie populară.— 17 Expresie populară (cu sensul: „Aia-i altă treabă!"), comică aici prin dubla ei adecvare.— 18 Chinorosul servea, în alegerile de pe vremea aceea, la „însemnarea" celor care votau cu opoziţia.

Scanned with OKEN Scanner

J u d.: Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

P r e v. *(obidit):* Daca n-am aminteri coraj[19], domn' judecător!...

J u d.: Destul!

(Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la şapte lei despăgubire civilă şi doi lei cheltuieli de judecată.)

L e a n c a: Da, domn' judecător, onoarea mea, săru' mîna, nereperată[20], cum remîne?

P r e v. *(maliţios):* Las' că ţi-o repereză domn' Mitică!

---

19 Formă hipercorectă (prin reacţie la transformarea lui *o* în *u* în cuvinte ca *avucat*, *revuluţie* etc.).— 20 Confuzie a termenilor, provocată de paronimie; vezi şi *repereză*.

Scanned with OKEN Scanner

TELEGRAME

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Directoru prefecturi[1] locale Raul Grigoraşcu insultat grav dumnezeu mami[2] şi palme[3] cafine* central. Amenințat moarte. Viaţa onorul[4] nesigure. Rugăm anchetaț urgent faptu.

Costăchel Gudurău[5]
avocat, aleg. coleg. I, fost deputat.

Universul, 15 octombrie 1899; *Momente.*

* Lucrul se petrece, după toate probabilităţile, într-un oraş moldovenesc; citiţi, prin urmare, moldovineşte: *cafinè*. (n.a.)

1 Ortografia unora din personajele schiţei, aparţinînd „elitei" provinciale a timpului, e o sursă permanentă de comic.— 2 Mecanismul esenţial al schiţei; „Vîrîrea limbajului lipsit de retenţie al indignatului pînă la pierderea cuviinţei formale şi căderea în dialectalism, în telegrame şi note oficiale" (G. Călinescu, *Istoria literaturii romîne...*, p.445).— 3 Crăcănel din *D-ale carnavalului* fusese şi el „insultat cu palme" (actul I, scena XII). — 4 Formă învechită încă de atunci, păstrată numai în comenzile militare. — 5 Registrul onomastic al

★

Onor. prim. ministru

București

Repet reclama[7] telegrama No... Petiționat parchetului. Procoror[8] lipsește oraș mănăstire maici chef[9]. Substituit[10] refudat[11] pără vini procoror. Tremur viața me, nu mai putem merge cafine. Facem responsabil guvern.

Costăchel Gudurău
avocat, aleg. coleg. I[6], fost deputat.

★

Procuror tribunal X...

Anchetați urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii și raportați imediat.

Ministrul Justiției.

---

schiței, prin nota lui de bizarerie (Gudurău, Perjoiu, Grigorașcu, Costăchel, Iordăchel), definește o lume depășită de curentul vieții moderne (G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*). În generația nouă, numele de botez sînt în schimb toate de origine franceză: Raul, Atenaisa, Albert.— 6 Conform Constituției din 1884, alegătorii pentru camera deputaților erau împărțiți în 3 colegii, în funcție de avere.— 7 Desfigurare a sensului (reclamă = reclamație!).— 8 Vezi *Justiție*, nota 19.— 9 Frază concentrînd „o novelă întreagă de moravuri mănăstirești *à la manière* de Damian Stănoiu" (I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri*, București, 1933, p. 77).— 10 Magistrat înlocuind pe procuror.— 11 Grafie etimologizantă (d = z), folosită aici impropriu.

Scanned with OKEN Scanner

*

Ziarului „Aurora română“:

Bucureşti.

Az pitrecut scenă nostimă piaţa noastră. Madam Atenaisa P. al cărui[12] nume trecem sub tăcere, care părăsit soţul cetăţean onorabil, pentru romanse[13] cu individ infam localitate, întîlnind nefericitul soţ, capatat bună lecţie moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroşind ameninţat cu sbiri puteri, deoarece complicele directoru' prefecturi.

Corespondent.

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

A doua oară atacat palme picioare piaţa endependenţi acelaş bandit director scandalos însoţit sbiri. Situaţia devenit insuportabilă. Oraş stare asediu. Panica domneşte cetăţeni.

Costăchel Gudurău
avocat, ecţetera.

---

12 Corect: al cărei.— 13 Aventuri amoroase; forma *romanse* (în loc de *romanţe*), mai apropiată fonetic de prototipul francez, are caracter învechit şi provincial. (Vezi de asemenea, mai jos: *endependenţi*, *divorsată*, *revandicare*.)

Scanned with OKEN Scanner

*

Procuror trib. X...

Repet ordinul telegrafic. Cercetaţi imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafeneaua centrală şi în piaţa Independenţei şi raportaţi urgent.

Ministrul Justiţiei.

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Faceţ înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talhari ziua meaza[14] mare sub conducerea personală directorului Raul Grigoraşcu. Reclamat tronului.

Iordăchel Gudurău
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

M. sale regelui

Sinaia.

Banditi regimului acest secol lumină bagiucurind constituţia ce aţi giurat voit ucidi di două ori cafine

---

14 Amiaza (*meaza*— rostire regională, cu *a* iniţial pierdut prin contragere cu *ziua*).

Scanned with OKEN Scanner

central şi piaţa endependenţi fratemeu fost reprezentant naţiuni. Victima frică merge telegraf sigur al treilea atentat bandiţi. Implorăm garanţia vieţi onorului contrar siliţi face justiţie singuri. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

Procuror trib. X...

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă pînă mîne dimineaţă n-avem raportul dv., veţi fi considerat ca demisionat.

Ministrul Justiţiei.

*

Ecs. sale ministru Justiţiei

Bucureşti.

Raport.

Cercetat imediat cazul şi cu respect raportez urgent. Acu cinci zile duminecă, fiind absent anchetă judeţ, orele 2 p.m. directorul prefecturi Raul Grigoraşcu afla cafine central jucînd table cu căpitan Pavlache intendenţă[15]. Mare devenă[16] foarte iritat pronunţat dumnezeu

15 Majoritatea ofiţerilor din schiţele lui Caragiale lucrează în intendenţă, nedeosebindu-se decît prin uniformă de lumea funcţionarilor civili. — 16 Nenoroc la jocul de cărţi.

mami, nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticînd guvernul gura mare, sculat și apostrofînd directorul strigat *ba pe al măti* și ridicat bastonu. Directoru parînd răpide lovitura aplicat agresorului palme și promițînd cavalireşte duel. Agrisorul plecat înjurînd amenințînd guvern de bandiți, propriile cuvinte.

Cu respect adaog spre cunoștința dv. între ambi suscitați ură veche cauză politica și familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverșunați opoziție locală, divorsată, iar ei bănuiesc Raul directoru cauza divorsului, acuzînd trăiește cu mencionatu concubinagiu[17], dar vrînd s-o iee socie legitimă, care reclamat restituțiunea dotei și parafernei[18] di 2 mii lei obținînd titlu executoriu, iar opoziția promis răzbunare pretinzînd paraferna cheltuită cu luxul di notoritate publică.

În consecință alaltaeri nepotul lor însoțit de moșii[19] lui pîndind piață fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind nici unul urcat birje un cal plecînd degrab huiduită di toți trii și cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce[20]. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat poliței ipistați cerut cont. Dar agresori fugind, directoru prins Costăchel și întrebat *pentru ce insulți dame mișălule* și apucat de pept, dar el răspuns *să nu mai dai mizerabile canalie*, încît directoru apărînduse tras două pal-

---

17 Formă latinizantă, proprie stilului birocratic al vremii. La fel mai jos: *socie*. — 18 Parte neinclusă în zestre din averea femeii căsătorite. — 19 *Moș* — unchi (mold.). — 20 De remarcat finalul frazei — „perlă" a stilului telegrafic.

Scanned with OKEN Scanner

me, atunci agrisorul smucind voit fugi și directoru prima furie[21] lovindul piciorul spate gios.

Cred nu trebuie dăm altă urmare pără parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiți, d-le ministru etc.

Procuror trib. X...

*

Directorul prefecturii X...

Vă invit căutați aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneți guvernul în situațiune prea delicată. Nu convine acum, în așteptarea campaniei electorale, ca agenți superiori ai autorității să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

Ministrul de Interne.

*

D-lui ministru de Interne

București.

Interese familie obligă părăsi funcțiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimîne cînd prefect întoarce congediu[22].

Raul Grégoraschco.[23]

---

21 Gesturile violente ale personajelor caragialești sînt adesea scuzate prin „prima furie": „ne-am mărginit a duce la secție pe provocator pînă i va trece momentele de primă furie" *(Proces-verbal)*.— 22 Formă învechită și pretențioasă.— 23 Semnătura franțuzită a personajului nu-l scutește de regionalisme în textul telegramei.

*

Onor. prim-ministru

Bucureşti.

Fratemeu Costăchel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentant naţiuni ligitimă aparare contra treilea atac mişelesc bandiţi ameninţînd viaţa, fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziţă. Cuţitul os.

Iordăchel Gudurău
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

Ministre intérieur

Bucureşti

N'acceptez point démission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embêté par cochons opposition, veut faire coup de tête. Ne point se fier aux criailleries de ces canailles. Si Raoul se retire, ce crétin de préfet capable de tout compromettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudeţul.*

Ami
Général Grégoraschco.

---

* Nu primiţi cumva demisia vărului Raul. Bietul băiet, plictisit de porcii opoziţiei, vrea să-şi facă de cap. Nu trebuie dat crezământ chelălăiturilor acestor canalii. Dacă Raul se retrage, tîmpitul de prefect capabil să compromită tot. N-am mai putea garanta situaţia locală. Se duce etc. (n. a.)

Scanned with OKEN Scanner

*

Procuror trib. X...

Raportaţi imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetaţi dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunţări că ar fi fost torturat poliţie. Răspundeţi telegrafic.

Ministrul Justiţiei.

*

Directorul prefecturii jud. X...

În interesul serviciului, demisia respinsă. Rămîneţi la post.

p. Ministrul de Interne
secretar general Z...

*

Ecs. sale ministru Justiţiei

Bucureşti.

Bandă desperată opozanţi îndîrjiţi sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău şi nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturi faţă grădina primării. Acesta aparat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invenţiuni fictive[24] torturile.

Procuror trib X...

---

24 Pleonasm.

Scanned with OKEN Scanner

*

M. sale regelui

Sinaia.

Fratemeu Costăchel omorît torturi secret[25] beciurile poliției locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamînd satisfacție la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

Iordăchel Gudurău
mari ecțetera, ecț.

*

Procuror trib. X...

Aci denunțare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeți la moment, dacă nu vreți să fiți telegrafic destituit.

Ministru Justiției.

*

Ecs. sale ministru Justiției

București.

Costăchel Gudurău liberat az dimineață lipsă probe intenție asasinat. Împăcat cu directoru. Pupat toți piața endependenți[26]. Mîne sară logodna Raul madam

---

25 Celulă servind la izolarea completă a deținutului.—
26 Frază comparabilă, prin forța ei de sinteză critică, cu ultima replică a *Scrisorii pierdute*: „Curat constituțional! Muzica! Muzica!"

Atenaisa Perjoiu. Dînsa renunțat orce pretenție revandicare parafernă de la Albert Gudurău, dînd înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafine central. Medic primar constat caz apoclepsie[27] celebrală[28].

În considerația vechimi mele di magistrat procuror de aproape douăzeci și trii di ani, fiind înaintat în vîrstă și o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gră pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatul statului, pe care o voiu îndeplini cu zel și activitate.

Binevoiți, etc.

Vechiu procuror trib. X...

*

D. președinte al Consiliului

București.

Avocat public mort subit. Raportîndu-mă la depeșa confidențială de azi noapte, cu respect stăruiesc a se numi în postul rămas vacant persoana știută, de care acuma garantez.

p. Prefectul de X...
Directorul Raoul Grégoraschco.

---

27 Metatează.— 28 Corect: *cerebrală*; forma din text, mai comodă ca rostire, se poate explica și prin etimologie populară.

Scanned with OKEN Scanner

*

D-lui Costăchel Gudurău, avocat,
fost deputat etc.

X...

În urma bunelor recomandații din localitate și în considerația titlurilor dv., d. ministru al domenelor[29] v-a numit avocat al statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poșta de mîne primiți decretul oficial.

Șeful de cabinet al
Ministerului Domenelor

---

29 Corect: *domeniilor.*

Scanned with OKEN Scanner

HIGH-LIFE[1]

Tînărul Edgar Bostandaki[2] este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă și religie de la gimnaziul clasic înființat de curînd în urbea sa natală. Gimnaziul are pînă acuma numai clasa întîia și e întreținut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecînd totul pe seama statului. Deși încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tînărul suplinitor găsește destulă vreme să frecventeze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. În adevăr, Edgar este un tînăr care are multe succese în saloanele din Tîrgul Mare. Vorbește franțuzește de cînd era mic și se pricepe foarte bine la mode și confecțiuni, așa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol.[3] Profesia de cronicar *high-life* nu este ușoară, fiindcă trebuie să scrii despre dame, și damele sunt dificile, pretențioase, caprițioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poți pretinde că ești un om galant; insiști cu deosebire asupra uneia, dai

---

Universul, 24 decembrie 1899; *Momente*.

1 Înalta societate (engl.).— 2 Vezi *Telegrame*, nota 5.— 3 Detalii conturînd tipul aristocratului efeminat, exponent al unei clase crepusculare.

Scanned with OKEN Scanner

loc la bănuieli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într-o societate foarte restrînsă și foarte aleasă ca societatea din Tîrgul Mare, un cronicar de salon trebuie să-și drămuiască atenția cu cea mai mare stricteță. Grea profesie, ce-i drept; însă tînărul Bostandaki, om de spirit și cu educațiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar *high-life*. Cronicele lui, în formă de corespondență, le publică într-un ziar cotidian din cel mai apropiat oraș mare de provincie.

Dar, va zice cineva[4]:

— Bine! însă cronicarul este și el om, mai ales dacă e tînăr[5]; trebuie să aibă și el simpatiile și preferințele, antipatiile și aversiunile sale. El stă într-un colț al salonului cu carnetul său în mînă și privește la vîrtejul valsului; în acest vîrtej, ochii lui trebuiesc să deosibească între toate pe cîteva, mai grațioase, și, între aceste cîteva mai grațioase, pe una, nentrecută, adorabilă.

— Ei, da — răspunz eu — înțeleg ce spuneți. Însă cronicarul de salon trebuie să-și calce pe inimă, să fie discret și imparțial. Și asta n-o poate oricine, cum o poate Turturel.

— Care Turturel?

— Edgar Bostandaki... Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintîndu-l, papaia, mamaia și duduile[6], surorile mai mari... Turturel — așa-i că

---

4 Naratorul animă expunerea prin introducerea unui interlocutor imaginar. — 5 De remarcat absurditatea frazei. — 6 Cascadă de apelative familiare, sugerînd — împreună cu geneza pseudonimului — încremenirea lui E.B. într-un fel de copilărie eternă.

Scanned with OKEN Scanner

sună bine? — este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar își semnează cronicele.

Ei! și totuși, cît de corect și de discret, cît de galant și de imparțial, însuși Turturel a greșit odată un *carnet mondain*.

Din inițiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Tîrgului Mare, reședința subprefecturii Plășii de Mijloc, s-a dat în saloanele otelului Regal de acolo „Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărți giumatate[7] în folosul umanității suferinde și giumatate pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului clasic local, pînă la trecerea lui în bugetul statului". Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul de la reședința prefecturii.

A fost un bal cum nici într-o capitală de județ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament pentru nobilul scop al petrecerii[8], s-au întrecut în toalete. Uniforma și fracul au fost minunat reprezentate, deși frac nu purtau decît subprefectul, primarul și Turturel; restul sexului urît purtau unii redingotă, alții jachetuță scurtă. Onorurile balului le-au făcut comitetul damelor, sub președinția tinerei doamne Athenaïs Grégoraschko[9], soția subprefectului. S-a petrecut pînă la șapte dimineața, cînd aurora cu degetele ei de rozã[10] a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă.

---

7 În legătură cu rostirile moldovenești *(giumatate, pitrece, sparie, răci, pi, mè, magariule, aieste, înțăles, n-o fost, pominit, nimică, macar, mișălule, stăi)*, vezi *Telegrame*, p.17, nota *.— 8 Întregul alineat e redactat în stil ironic.— 9 Două personaje ale schiței (Athenais și Raoul Grégoraschko) sînt reluate din *Telegrame*.— 10 Clișeu mitologic.

Scanned with OKEN Scanner

A doua zi, d. Turturel punea la postă pentru gazetă un *carnet mondain*, cu notiţa: „Rog a se trimite, după obicei, 50 de exemplare pi adresa mè“. Seara, cronicarul citea în faţa comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreţinere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă.“

După ce au mulţumit comitetului de dame, d. Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanităţii suferinde, şedinţa oficială s-a ridicat. Apoi s-a-nvîrtit un maus.[11] Peste două zile, iată că mult aşteptatele exemplare din *Vocea zimbrului*[12] sosesc. Ele conţin cronica atît de dorită: *Cum se pitrece la noi*...

Extragem la întîmplare cîteva rînduri:

„...Sîmbătă sara s-a ţinut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub prezidenţia graţioasei doamne Athenaïs Grégoraschko, născută Perjoiu...

...O enormă afluenţă de tot ce Tîrgul Mare are mai distins, fiecare ţinînd să mulţumească încîntătoarei prezidente iniţiatoare, preaamabila doamnă Athenaïs Grégoraschko...

...În acordurile muzicii militare, care întonează cu destul *brio*[13] un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe nişte valuri, în cari se pierde conştiinţa, iar timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum trec în vîrtej fierbinte, uimitor, nebunesc, atîtea ş-atîtea flori, parcă smulse de vîntul aprig al

---

11 Joc de cărţi.— 12 Denumire înrudită cu *Răcnetul Carpaţilor*.— 13 Însufleţire, vioiciune.

Scanned with OKEN Scanner

pasiunii. Doamna Athenaïs Grégoraschko, regina adorabilă a valsului adorat...

...Dar, la un semnal, uşile din fund se deschid... Supeul! Un moment de odihnă pentru această zvăpăiată tinereţe, un moment de odihnă şi de reconfortare!... Doamna Athenaïs Grégoraschko face onorurile, luînd loc în capul mesei, cu graţia nespusă care o caracterizează.

...Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiraliori[14], care nu sparie de loc pe bravii convivi... Şampania curge-n valuri. Doamna Athenaïs Grégoraschko dă semnalul şi aici; ridicînd în sus cupa plină de delicii, ca divina Hebe[15], atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicateţă poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miozotis...

Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenaïs Grégoraschko, infatigabilă silfidă..."

Aici o îngrozitoare greşală de tipar... A doua zi, duminică dimineaţa, la cafeneaua din centru, spirtualul cronicar *high-life* citea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se petrece la noi*. Tinerii îl ascultau cu multă admiraţie şi poate cu mai multă invidie: e desigur fericit un tînăr care dispune, pe lîngă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, firește, atît de plăcut damelor! Pe cînd se comenta articolul şi autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă „divina Hebe" şi „calici", iată că deodată intră d. subprefect Raoul Grégoraschko, soţul „infatigabilei silfide". D. subprefect salută în dreapta şi în stînga cu gravitate, apoi, drept în faţa lui Edgar Bostandaki şi cu un ton neobicinuit de aspru:

---

14 Soldaţi răsfiraţi, trimişi înainte spre a-l hărţui pe duşman.—
15 Zeiţă a tinereţii veşnice, umplea cu nectar cupele zeilor.

Scanned with OKEN Scanner

— Domnule Turturel! uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries*[16] pi conta doamnei Grégoraschko, soția mè!

Apoi face un ocol prin cafenea bufnind:

— *A-t-on jamais vu pareille insolence !*[17]

Edgar nu pricepe de loc... Însă Raoul se întoarce iar și, gesticulînd cu cravașa, de care nu se desparte niciodată:

— Altă dată, dacă-ți mai permiți di aieste, îți rup urechile![18]

— Dar...

— Urechile! m-ai înțăles? *espèce d'imbécile !*[19]

Și iese turbat, făcînd să șuiere aerul sub jocul cravașei. Toată lumea rămîne uimită. Din ce pricină?... Hebe?... Calici?...

— Nu înțeleg de loc, zice Turturel, dînd din umeri cu totul nedomirit.

Pe cînd fiecare caută cu de-amănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici[20], grație amabilității căruia opera filantropică avusese concursul grațios al muzicei militare. Fără să salute și vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu așa pas și

---

16 Glume proaste (fr.). „Caragiale a utilizat în scopuri satirice contrastul mare dintre franţuzisme și vorbirea bogată în particularități regionale“ (Iorgu Iordan, *Limba „eroilor“ lui Caragiale,* în *De la Varlaam la Sadoveanu,* E.s.p.l.a., 1958, p. 391).— 17 Ce obrăznicie nemaipomenită! (fr.).— 18 Amenințare adaptată vîrstei subînțelese a lui Edgar (vezi mai sus, nota 6).— 19 Imbecilule! (fr.)— 20 Nume de rezonanță rusească, cu rădăcina probabilă în formula de salut *Budi zdorov !* (Să fii sănătos!) într-o pronunțare alterată.

Scanned with OKEN Scanner

aer strașnic, încît Edgar se ridică drept în picioare în fața lui Edmond.[21]

— Domnule! zice Edmond, fierbînd ca un samovar[22]; dumneata ești acela care scrii porcăriile aieste?... Răspunde!

Și-i vîră lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărît:

— Da!

— N-o fost și madam Buzdrogovici, soția mè, la bal?

— Ba da!

— Atunce, di madam Buzdrogovici, soția mè, pentru ci n-ai pominit nimică?... nici chiar numele!... Să fi fost fără compliment — nu pretinde!.. dar nici macar numele!?

— Domnule maior...

— Mișălule! strigă Edmond.

Și, scurt mișcarea! pînă să-i zică unul dintre amici „Ăra! da stăi, bri omule!“ îi trage două palme vajnice și iese.

— Nu mai înțăleg nimică, pi onoarea mè! zice Edgar și iese și el.

---

21 Efect parodic: Edgar și Edmund sînt, în *Regele Lear*, cei doi fii ai contelui de Gloucester. — 22 Comparație convergentă cu numele de familie al personajului.

Scanned with OKEN Scanner

FIVE O'CLOCK

Five o'clock pe englezește înseamnă *cinci ceasuri*. În lumea mare, fiecare damă-și hotărăște o zi pe săptămînă *(jour fixe)*, cînd primește, la ceasurile cinci după-amiazi, vizite și face musafirilor tratație cu ceai; de aceea se mai zice și *five o'clock tea*, adică pe românește *ceaiul de la cinci ceasuri*. În genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor[1], spre știința numeroaselor lor cunoștințe, ziua lor de primire. De exemplu, citim în *l'Indépendance roumaine:*

„*Madame Esméralde Piscopesco*[2], *five o'clock tea tous les jeudis*".[3]

„Azi e joi. Haide — zic eu — la madame Piscopesco."[4]

Universul, 25 februarie 1900; *Momente*.

1 Pseudonimul lui Mișu Văcărescu, cronicar monden al ziarului *l'Indépendance roumaine*, menționat și în schița *Rromânca* („Ea e abonată la *l'Indépendance roumaine* și trebuie să figureze neapărat în *Carnetul* lui Claymoor"). O parodie a stilului „Claymoor" în *Temă și variațiuni* (3), alta în schița *High-life* (cronica atribuită lui Edgar Bostandaki).— 2 Nume „francizat", în acord cu tendințele cosmopolite ale categoriei sociale vizate.— 3 Doamna Esméralde Piscopescu [primește la] ceaiul de la ora cinci în fiecare joi (fr. și engl).— 4 Relatarea la persoana I a indicativului prezent, dînd impresia de „reportaj pe viu", e folosită frecvent în schițe.

Scanned with OKEN Scanner

Feciorul în frac și cu mănuși albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hôtel*[5] *Piscopesco.* Dar nu văz pe nimeni... A! în fund! auz, în salonașul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe-ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconițe. Merg acolo. Madam Măndica Piscopesco cu surioara sa, madam Tincuța Popesco. Cocoana Măndica mă întîmpină cu grația-i obicinuită. Mărturisesc drept[6]... Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*[7], și de aceea frecventez bucuros cercurile *mondains.* Îmi place adică, pe românește, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversația lor mult mai multă grație decît în conversația bărbaților. Femeile știu să spună o mie și o sută de nimicuri într-un mod mult mai interesant decît spun bărbații lucrurile cele mai serioase... O floare, o panglicuță, o deosebire d-abia simțită între două nuanțe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei și exprimate prin acele dulci modulațiuni de voce și prin jocul acela încîntător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puțin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu... Aci desigur am să petrec cîteva momente delicioase.

Eu: Madam Piscopesco, dați-mi voie...

Măndica: Vii tocma la pont.[8]

Tincuța: Ai fost...?

---

5 Aici cu sensul de „locuință somptuoasă" (fr.).— 6 Pasajul ce urmează e o mostră tipică de ironie; tonul comentariului se adaptează aparenței, dar în așa chip încît esența rămîne penetrabilă. „Ironia joacă, în satira socială a lui Caragiale, rolul sugestiei în poezie" (Ș. Cioculescu, *Ironia,* în *Caragialiana,* Editura Eminescu, 1974, p. 58).—7 Conversație (fr.).— 8 Vulgaritatea țîșnește din prima frază.

Scanned with OKEN Scanner

Măndica: Taci tu![9]... Las' să-l întreb eu.. Ai fost aseară la circ?

Eu: Am fost.

Tincuța: Cine mai...

Măndica: Taci, soro! n-auzi? *(Către mine:)* Ai văzut pe Mița?

Eu: Pe sora matale?

Măndica: Nu... Pe Mița, pe Potropopeasca a tînără?

Eu: Da; era într-o lojă în fața mea...

Măndica (Tincuții): Ai văzut?

Tincuța (mie): Cu cin'...

Măndica: Taci!... *(Mie:)* Cu ce pălărie era?

Eu (încurcat): Cu...

(Tincuța vrea să mă-ntrerupă.)

Măndica (astupîndu-i gura cu mîna): Cu o pălărie mare...

Eu (răsuflînd): Da...

Măndica (Tincuții): Ai văzut? *(Mie:)* *Bleu gendarme*[10]...

Eu: Da...

Măndica (mie): Cu pamblici *vieux-rose*[11]...

(Eu dau din cap afirmativ.)

Măndica (Tincuții): Te mai prinzi aldată?

Tincuța: Stăi, să vedem... *(Mie:)* Era cu bărbatu-său.

Măndica (Tincuții): Taci tu!

Tincuța: Apăi, lasă-mă și pe mine, soro!... Tot tu?

---

9 De remarcat energia întreruperilor, culminînd prin astuparea gurii cu mîna. — 10 Albastru „jandarm", adică nuanța uniformei respective (fr.). — 11 Roz palid (fr.).

Scanned with OKEN Scanner

Măndica (mie): Era cu Potropopescu?[12]
Eu (încurcat): Mi se pare că...
Măndica: Nu era cu Haralàmbina?
Eu (şi mai încurcat): Cu care Haralàmbina?...
Tincuţa: Cu mă-sa.
Eu:...
Măndica: ...O bătrînă mică, urîtă, parcă-i o smochină uscată, şi gătită-gătită...
Eu (răsuflînd): Da.
Tincuţa: Cu părul roşu vopsit...
Eu: Da, da...
Tincuţa (Măndichii): Ai văzut?
Măndica: Ce să văz?... parcă mă-sa nu ştie! *(Mie:)* A venit cineva în lojă la ele?
Eu:...
Tincuţa: Mitică...
Eu: Care Mitică?
Măndica: Ei! care Mitică...
Tincuţa: Lefterescu, locoţenentul...[13]
Eu: Să mă credeţi, cuconiţelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu...
Măndica: Pentru că dumneata eşti cavaler şi nu vrei să spui.
Tincuţa: Da pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

---

12 Nume derivat din *potropop*, metateza populară a lui *protopop*, ceea ce nu va exclude modelarea franceză a sufixului (vezi mai jos). — 13 Ofiţerii inferiori, în schiţele lui Caragiale, apar mereu în ipostaze donjuaneşti (vezi şi *Tren de plăcere*).

Scanned with OKEN Scanner

E u: Mi se pare că era într-un stal, drept în fața mea.

M ă n d i c a: Lîngă loja ei!... *(Tincuții:)* Ai văzut! Ai înțeles acuma pontul?... Vezi, daca ești proastă?

T i n c u ț a: Peste poate!

Eu (aruncînd o privire pe fereastră și văzînd o trăsură închisă, care a tras la scară): Vorbești de lup și madam Potropopescu la ușe.

T i n c u ț a: Ea!

M ă n d i c a: Vezi ce obraznică e!...

Eu (avînd un presentiment și luîndu-mi pălăria): Doamnelor, dați-mi voie să vă salut... Îmi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele și grațioase... Eu trebuie să mă retrag.

T i n c u ț a (tăindu-mi calea): Așa degrab'?

E u: Vă asigur că... o afacere... urgentă...

M ă n d i c a (acoperindu-mi ușa): Fără să iei măcar un ceai?

E u (apăsat din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment): Parol...

M ă n d i c a: Tocma acu?

T i n c u ț a (smulgîndu-mi pălăria): Peste poate!

(Eu, trebuind să cedez, cad zbrobit pe un puf.)

F e c i o r u l: Madam Potropopesco.

(Măndica se face roșie, Tincuța vînătă, eu galben.[14] *Madam Mița Potropopesco apare, uimitoare de frumusețe și de toaletă ca totdeauna, purtînd pălăria* bleu gendarme. *Cele trei dame se sărută foarte afectuos.*[15] *)*

---

14 Procedeul detaliilor ritmate, folosit și în alte rînduri *(Ultima emisiune..., Bùbico...).* — 15 „Cînd vezi două moftangioaice amestecîndu-și alifia de pe buze și țocăindu-se cu multă căldură, să știi că nu se pot suferi" *(Rromânca).*

Scanned with OKEN Scanner

M i ț a: E un ger afară, maşer[16], că nu-ţi poţi face o idee[17]... Dacă o ţinea aşa toată noaptea, se duce dracului rapiţa!

E u: Nu crez... Am vorbit cu arendaşi...

M i ț a: Aş! Nu mi-a scris azi Potropopescu al meu?

M ă n d i c a (Miţii): Ai fost aseară...

T i n c u ț a (Măndichii): Taci tu! Las' să-ntreb eu.[18] *(Miţii:)* Ai fost aseară la circ, madam Potropopesco?

M i ț a: Da.

M ă n d i c a: Sin...

T i n c u ț a: Taci!... *(Miţii!)* Singură?

M i ț a: Nu; cu maman.

T i n c u ț a: Cu maman?... Bravo!

E u (sculîndu-mă): Doamnelor, eu...

M ă n d i c a (împiedicîndu-mă să-mi iau pălăria, şi încet): Tocma la pont? *(Merge să apese nasturele soneriei.)*

T i n c u ț a: Şi... era multă lume la circ?

M i ț a: Foarte multă.

M ă n d i c a (sunînd prelungit): Ce slugi dobitoace!

(Feciorul vine.)

---

16 Draga mea (fr., *ma chère)*; afectările de limbaj sînt totuşi puţine şi izolate, conversaţia păstrîndu-se esenţial în sfera trivialităţii. — 17 Detaliu adecvat calendaristic cu data publicării schiţei; o similară notă de „actualitate" în *D-l Goe..., Situaţiunea, Ultima emisiune...* ş.a. — 18 Rolurile se inversează, Tincuţa asumîndu-şi ea conducerea interogatoriului.

Scanned with OKEN Scanner

Măndica: Nu te-am chemat pe dumneata: treaba dumitale e să stai la uşe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul?

(Feciorul iese.)

Tincuţa (Miţii): Era cineva dintre cunoscuţi?
Miţa: Mai nimeni... Era[19] Costandineasca, Dumitreasca, Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile...

(Roza, subreta, apare.)

Măndica: Ce faci cu ceaiul ăla?
Roza: E gata, coniţă.
Măndica: Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?
Roza: E gata, în salon.
Măndica: Atunci, de ce nu spui, proasto!

(Roza pleacă bombănind.)

Măndica: Să nu bombăneşti, obraznico!

(Toată vremea asta, madam Tincuţa Popesco tace, bătîndu-se pe palma stîngă cu un cuţit de sidef pentru tăiat corespondenţa; pe cînd madam Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-şi un cîrlionţ rebel din frunte, care nu vrea să stea cum trebuie. Madam Piscopesco cu un gest degajat ne poftește în salonul cel mare la ceai. Un samovar şi un serviciu de argint cu coroană de conte[20] dasupra monogramei E.P. — Esméralde Piscopesco — de toată frumuseţea.)

---

19 Dezacord.— 20 „Sub aparenta bufonerie se ascunde o opinie critică foarte dură asupra rangurilor nobiliare ale oligarhici române, mutabile şi de perpetuă primeneală" (G. Călinescu, *Caragiale, omul şi opera*, în *Studii şi comunicări*, Editura tineretului, 1966, p. 199).

Scanned with OKEN Scanner

T i n c u ț a: (Miții): Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

M i ț a: Ba ți-am spus. Ogretinencile...

T i n c u ț a: Nu... Dintre bărbați...

M i ț a: Dintre bărbați?

(Eu trec repede din salonaș și-mi iau pălăria.)

M ă n d i c a: Nu iei ceaiul?

E u (ținîndu-mi în sus și bine pălăria): Ba da.

T i n c u ț a: Mitică... nu era?

M i ț a: Mitică?... nu știu care Mitică...

T i n c u ț a: Lefterescu!... sublocotenentul!

E u (frigîndu-mă cu ceaiul, către Măndica): Pardon, eu trebuie să...

M i ț a (rîzînd foarte veselă, către Tincuța): A! Lefterescu! Mitică al dumitale...

T i n c u ț a: Ba al dumitale, obraznico!

M i ț a: Ba al tău, mojico!

(Eu, scăpînd din mînă paharul cu ceai, împing pe madam Piscopesco cît colo, dau în lături pe fecior și într-o clipă sunt în curte. În poartă întîlnesc pe bravul Lefterescu.)

E u: Un'te duci?

M i t i c ă: La *five o'clock*, la madam Piscopesco.

E u: Fugi, nenorocitule!

Scanned with OKEN Scanner

LA PAŞTI

10 ceasuri și jumătate seara, în sîmbăta Paștelui... „Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et[1] Colori și mare Depou de Vinuri et Băuturi Indigene et Streine", cu firma „La trei struguri tricolori"[2], și-a lăsat obloanele și închis gazometrul.[3]

Tînărul Lache, funcționar comercial în acest mare magazin, își pune costumul cel nou și cravata cea nouă, își încalță ghetele cele nouă cu bizețuri[4], își ia pălăria cea nouă și pornește.

Douăzeci și patru de ore de absolută libertate...
Să-l urmărim ceas cu ceas și pas cu pas.[5]

11 și jumătate, sîmbătă noaptea.
Clopotul de la mitropolie...
Un tun...

Universul, 14 aprilie 1900; *Calendarul Moftului român*, 1902.

1 Și (lat.).— 2 Firmă parodică, vizînd degradarea mercantilă a unui simbol de înalt prestigiu.— 3 Aparat de măsurare a gazului aerian, folosit la iluminat.— 4 Garnitură de piele deasupra călcîiului. —5 Formula „pas cu pas", după cum se va vedea, are aici o adecvare specială.

Scanned with OKEN Scanner

Lache trece podul de la Palatul Justiţiei în direcţia sud.

Al doilea tun...

Lache a intrat în curte la Doamna Bălaşa.[6]

În biserică nu mai e loc.

Lache stă afară... Se închină... Cuprins de o adîncă evlavie, îşi aduce aminte cu dor de părinţii lui de la Otopeni.[7]

Încet-încet, tot vîrîndu-se, reuşeşte să suie treptele de la intrarea templului.

Aude corul... dar nu poate vedea decît marele policandru, învăluit într-o ceaţă groasă.

Se ridică în vîrful picioarelor, rezemîndu-se cu mînile întîi pe umerii unei cocoane, care-l face obraznic şi măgar, pe urmă pe una dintre coloanele de marmoră imitaţie.

Stă cîteva minute cu capu întins şi în vîrful picioarelor.

Parcă ar vedea mai bine aşa, însă o gheată, a din dreapta, îl supără cînd stă în vîrful picioarelor.

Lache rabdă cît rabdă, apoi se hotărăşte să se mai lase şi pe călcîie.

Lumînările se aprind.

Lache scoate din buzunar o portocală[8], îi trage coada afară şi ia, de la cucoana care l-a făcut măgar şi obraznic, lumină.

12 şi un sfert...

Lache suie la Mitropolie cu portocala aprinsă.

---

6 Biserică bucureşteană, în vecinătatea Palatului de justiţie.— 7 Hiperbolă comică: între Otopeni şi Bucureşti sînt doar 14 kilometri.— 8 Lumînare răsucită.

Scanned with OKEN Scanner

Suind, gîndește... La ce? La un lucru foarte ciudat: de ce totdeauna gheata din dreapta supără mai tare decît cea din stînga? Și apoi: de ce la suiș supără gheata din dreapta mai tare decît pe drum drept?

1 și trei sferturi...

Lache coboară dealul mitropoliei, ținînd strîns portocala aprinsă...

Ciudat lucru! la coborîș, gheata din dreapta parcă supără și mai mult ca la suiș...

Cu cît îl strînge gheata, cu atît Lache strînge portocala... O strînge pînă o sparge.

Suflă, o stinge și o pune în buzunar.

5 și jumătate dimineața...

Lache umblă pe stradă fără să știe exact unde vrea să meargă, fără să fi hotărît cum să-nceapă petrecerea de Paști.

Ciudat lucru însă!

Și pe loc drept, gheata din dreapta supără tot așa de tare ca și la suiș ori coborîș.

7 ceasuri dimineața...

Lache se-ntîlnește cu un amic, alt funcționar comercial, tot comestibile et colori.[9]

— Cristos a-nviat!

— Adevărat a-nviat!

Oricît să zici, teribilă potriveală! Ghete la fel!

Da, dar pe amicul nu-l supăra gheata a din dreapta — îl supără a[10] din stînga.

---

9 Stereotipia e marcată și prin identitatea profesiilor.—
10 Formă regională a articolului adjectival, folosită aici prin mimarea vorbirii personajelor.

Scanned with OKEN Scanner

A! care va să zică, atunci — ce e de făcut?

E lucru simplu. Lache ia la braţ în stînga pe amicul său, care primeşte bucuros, şi aşa pornesc înainte, rezemîndu-se unul de altul în partea piciorului la care nu-i supără gheata.

8 ceasuri dimineaţa.

Sunt pe bulevard...

Lache are o idee: să şază pe o bancă.

Amicul aprobă ideea lui Lache...

Şed, şi unul întinde piciorul din dreapta, adică Lache, iar celălalt întinde piciorul din stînga, amicul, care va să zică...

Şi şed aşa foarte melancolici, privind cum trec fel de fel de trecători şi de trecătoare, unii mai încet, alţii mai iute, ba unii chiar aleargă, parcă ar fi cu picioarele goale.

9 ceasuri:

Lache zice:

— Ai să mai umblăm... mai rău e cînd şezi!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare...

Se ridică şi, muşcîndu-şi buza de jos, iar se iau la braţ.

Spre Cişmegiu...

Coborînd, văd cadre atîrnate pe grilajul grădinii...

Amîndoi, amatori de bele-arte, au deodată acelaşi gînd: să stea puţin, să se uite la cadre.

Se opresc, rezemîndu-se bine unul într-altul şi ridicînd picioarele de afară; Lache pe cel din dreapta, cum ţine pe amic de braţ în stînga; iar amicul, pe celălalt.

Scanned with OKEN Scanner

Dar o galerie de pictură este cea mai obositoare distracţie intelectuală.

După cîteva momente de admiraţiune, Lache zice:

— Ai să umblăm... e rău cînd stai!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare.

Atunci, pornesc ca doi fraţi din Siam[11] şi încet-încet trec la maidanul Duca.[12]

10 ceasuri.

Lache şi amicul se dau în leagăn, fiecare întinzînd piciorul din partea unde s-au ţinut la braţ...

Parcă vîntul face bine, la început...

Dar peste cîteva momente, cei doi amici se satură de leagăn şi pornesc după metoda lor.

1 şi jumătate după-amiazi.

Lache s-a desfăcut un moment de braţul amicului, care stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Naţional.

Lache cumpără de la casă două staluri III la *Sînziana şi Pepelea*.[13]

E îmbulzeală la casă.

Un glas sfîşietor:

— Nu mai mă călca şi d-ta, domnule!

---

11 Celebrii „fraţi siamezi" (1811—1874), gemeni legaţi între ei printr-o membrană, deveniţi un simbol *sui generis* al prieteniei inseparabile. — 12 Loc viran peste drum de Cişmigiu, unde se instalau de Paşti diverse distracţii populare, între care vestitul „dulap" (leagăn rotitor). — 13 Feerie în 5 acte de V. Alecsandri.

Scanned with OKEN Scanner

4 și jumătate d.a.

S-a isprăvit spectacolul...

Lache coboară, cu amicul său braț la braț, cele trei trepte ale vestibulului.

Se opresc în fața băncii, pe trotuar.

O inspirație trece prin mintea lui Lache:

— Hai să ședem!

Șed, și Lache zice:

— Eu o scot.

— Și eu o scot, zice amicul.

Atunci fiecare își scoate gheata de la piciorul din partea unde nu se ținuseră la braț, adică Lache pe a din dreapta, și amicul pe a din stînga.

O, sfîntă libertate!

Am putea pentru ca să zicem că nu e ceva mai sfînt pe lume! și putem ca să afirmăm că n-au fost vreodată două picioare mai fericite decît acuma piciorul drept al lui Lache și piciorul stîng al amicului său.

De fericire, ele nu mai știu ce să facă cu degetele lor — parcă ar cînta la clavir.

Și teribilă potrivеală, domnule! amîndouă poartă ciorapi crem și cam largi, care vin de fac cute, și firește că, dacă face cute ciorapul, e mai rău cînd e gheata strîmtă.

Foarte frumos pe Piața Teatrului! stai, mă-nțelegi, la umbră și te uiți... și vorbești și rîzi, și se mai zbicesc și ghetele de lacrimile picioarelor...

5 ceasuri d.a.

Lache zice:

— Hai să mergem!

Amicul zice:

— Hai!

Scanned with OKEN Scanner

Şi amîndoi îşi potrivesc ciorapul crem, trăgîndu-l bine şi făcînd o cută sistematică sub călcîi... Apoi, fiecare-şi ia gheata şi vîră piciorul în ea...

Vîrful merge... călcîiul nu vrea şi scîrţîie, şi picioarele, cari au gustat odată libertatea şi lumina, încep să palpite şi să zvîcnească nebuneşte la ideea că o nouă eră de sclavie şi de-ntuneric trebuie să-nceapă: o adevărată revoltă, care n-ar putea fi năbuşită decît cu praf de federvais[14]; dar praful lipseşte, şi revolta triumfă.

Lache zice:

— Nu merge!

— Nu merge! zice şi amicul.

Şi amîndoi lasă ghetele jos, fiecare în partea lui, şi amîndouă picioarele încep iar să joace din degete ca nişte mîni de harfonistă.[15]

8 ceasuri d.a.

Lache şi amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă.

Amîndoi sunt cu piciorul respectiv liber şi cu cîte o gheată alături.

Plătesc şi vor să plece.

Se apleacă să-şi ia fiecare gheata.

Caută în zadar: ghetele lipsesc amîndouă.

Un mare hohot de rîs porneşte dintr-un colţ al berăriei.

Toată lumea se uită-ntr-acolo.

Ce e?... Un cîne englezesc al unui ofiţer, cîne dresat la circ să servească pe stăpîn ca fecior în casă, face sluj ţinînd două ghete-n gură.

---

14 Praf de steatită, folosit la pudrarea în interior a încălţămintei. — 15 Harpistă; de remarcat ironia comparaţiei.

Scanned with OKEN Scanner

9 ore seara.

Lache și amicul stau în trăsură picior peste picior, cel de dasupra numai în ciorap crem.

Lache zice:

— Hai să le schimbăm! Să vedem.

— Haide... Oprește, birjar!

Genială inspirație a avut Lache!

Ghetele schimbate merg minunat. Dau drumul birjarului și se-ntorc în tîrg cu tramvaiul, la Mitică Georgescu.[16]

Dar, vai! fatalitate, ca să zicem așa!

La Mitică, amîndoi sunt forțați să scoată iar cîte una, însă acuma viceversa. Lache p-a din stînga și amicul p-a din dreapta... și cu mai multă precauțiune decît la Gambrinus — fiecare și-o ține dinainte pe masă...

---

16 Local de petrecere al timpului, în vecinătatea Teatrului Național.

Scanned with OKEN Scanner

D-L GOE...

Ca să nu mai rămîie repetent şi anul acesta, mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa[1] au promis tînărului Goe să-l ducă-n Bucureşti de 10 mai.[2]

Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatîrul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tînărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

— Mam'mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie![3]

Universul, 12 mai 1900 (sub titlul *De 10 mai)*; *Momente*.

1 Stil indirect liber (elemente ale exprimării eroilor sînt preluate de narator; la fel, în cuprinsul acestei schiţe: *mariner, mititelul, urîtul, ciucalata, puişorul)*.— 2 Zi de sărbătoare a monarhiei.— 3 Frază revelatoare pentru gradul de inteligenţă al personajului.

— Vine, vine acuma, puișorul mamii! răspunde cucoana.

Și sărută pe nepoțel; apoi îi potrivește pălăria.

Tînărul Goe poartă un frumos costum de marinar[4], pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: *le Formidable*[5], și sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Mița, că „așa țin bărbații biletul".

— Vezi ce bine-i șade lui — zice mam'mare — cu costumul de marinel?

— Mamițo, nu ți-am spus că nu se zice marinel?

— Da cum?

— Marinal...

— Ei! ziceți voi cum știți; eu zic cum am apucat. Așa se zicea pe vremea mea, cînd a ieșit întîi moda asta la copii — marinel.

— Vezi că sunteți proaste amîndouă? întrerupe tînărul Goe. Nu se zice marinal, nici marinel...

— Da cum, procopsitule?[6] întreabă tanti Mița cu un zîmbet simpatic.

— Mariner[7]...

— Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuții filologice: sosește trenul — și nu stă mult.

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoință din partea unor tineri politicoși, cari merg pînă la o stație

---

4 Alte uniforme militare vor arbora micul Georgescu *(Tren de plăcere)*, Ionel Popescu *(Vizită...)*.— **5** Cel de temut, înspăimîntătorul (fr.).— **6** Învățat, instruit.— **7** Record al inventivității comice: trei forme incorecte ale unui singur cuvînt!

Scanned with OKEN Scanner

apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat... Mam'mare își face cruce, apoi aprinde o țigară[8]... Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să șadă în coridorul vagonului cu bărbații.

— Nu!... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, și-l trage puțin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urîtule? zice mititelul smucindu-se.

Și după ce se strîmbă la urîtul, se spînzură iar cu amîndouă mînile de vergeaua de alamă și scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urîtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere.

— Mamițoo! mam'maree! tantii!

— Ce e? Ce e? sar cucoanele.

— Să oprească! zbiară și mai tare Goe, bătînd din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la stația din urmă.

— Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicînd d-lui conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, și daca a zburat pălăria, firește c-a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot. Dar avea bilet...

— Parol![9] chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Mița.

Conductorul însă nu înțelege, pretinde bilet; daca nu, la stația apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Așa scrie regulamentul: daca un pasager n-are bilet și

---

8 Succesiune de gesturi ilustrînd împletirea spiritului patriarhal cu germenii mentalității „moderne". — 9 Pe cuvînt! (abreviere a expresiei franceze *ma parole d'honneur*).

Scanned with OKEN Scanner

nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei și 50 de bani, și-l dă jos din tren la orice stație.

— Dar noi n-am declaratără?[10] strigă mamița.

— Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.

— De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urîtul.

— Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urîtului...

— Uite ce e, cucoană — zice conductorul — trebuie să plătiți un bilet...

— Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

— Și pe dasupra un leu și 25 de bani.

— Și pe dasupra?...

— Vezi, daca nu te-astîmperi? zice mamița, și-l zguduie pe Goe de mînă.

— Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce simțitor e? zice mam'mare.

Și, apucîndu-l de mîna cealaltă, îl smucește de la mamița lui, tocmai cînd trenul, clănțănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam'mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate[11] și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu. Goe începe să urle... În sfîrșit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui.[12] Păcat însă de pălărie!... Ce-o să facă d. Goe la București cu capul gol?

---

10 Formă muntenească, specifică vorbirii neinstruite. — 11 Ton simulat științific. — 12 Pasajul ce urmează e un monolog „spre public" al naratorului, cu elemente de stil indirect liber.

Scanned with OKEN Scanner

și toate prăvăliile închise!... s-ar întreba oricine, care nu știe cîtă grije are mam'mare și cîtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Daca se întîmplă să plouă, ori răcoare? Și mam'mare scoate din săculețul ei un beret tot din uniforma canonierii[13] *le Formidable*.

— Te mai doare nasul, puișorule? întreabă mam' mare.

— Nu... răspunde Goe.

— Să moară mam'mare?

— Să moară!

— Ad' să-l pupe mam'mare, că trece!

Și-l pupă în vîrful nasului; apoi, așezîndu-i frumos beretul:

— Parcă-i șade mai bine cu bereul![14]... zice mam' mare scuipîndu-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i șade lui bine? adaogă tanti Mița, și-l scuipă și dumneaei și-l sărută.

— Lasă-l încolo! că prea e nu știu cum!... Auzi d-ta! pălărie nouă și biletul! zice mamița, prefăcîndu-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.

Dar mamița adaogă:

— Da pe mamițica n-o pupi?

— Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.[15]

— Așa! zice mamița. Lasă!... și-și acopere ochii cu mîinile și se face că plînge.[16]

---

13 Mică navă de război înarmată cu tunuri.— 14 Formă învechită.— 15 Proastă dispoziție (fr. *humeur*); a nu se confunda cu umor, categorie a comicului.— 16 Comportare posibilă cu un copil de 2—3 ani, nivel pe care Goe se vede totuși că l-a depășit.

Scanned with OKEN Scanner

— Las' că știu eu că te prefaci! zice Goe.

— Ți-ai găsit pe cine să-nșeli! zice mam'mare.

Mamița începe să rîză; scoate din săculeț ceva și zice:

— Cine mă pupă... uite!... ciucalată!

Mamița pupă pe Goe, Goe pe mamița, și luînd bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

— Puișorule, nu mai scoate capul pe fereastră!... E lucru mare, cît e de deștept! zice mam'mare.

— E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița.

Pe cînd Goe își mănîncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de alta... Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periș.

— Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamițo! zice mamița către mam'mare.

Mam'mare se ridică bătrînește și se duce în coridor:

— Goe! puișorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

— Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!... s-a prăpădit băiatul!

Și toate cucoanele sar...

— A căzut din tren băiatul! Țață, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în ușa compartimentului unde nu intră decît o persoană.[17]

— Goe! maică! acolo ești?

— Da!

— Aide! zice mam'mare, ieși odată! ne-ai speriat.

— Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

— De ce?... te doare la inimă?[18]

---

17 Perifrază ironică. — 18 Popular, „durerea de inimă" desemnează crampele abdominale.

Scanned with OKEN Scanner

— Nu! nu pot...

— E încuiat![19] zice mam'mare, vrînd să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

— Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfîrșit, iacată conductorul cu biletul: primește paralele și liberează pe captiv, pe care toate trei cucoanele îl sărută dulce, ca și cum l-ar revedea după o îndelungată absență. Și mam'mare se hotărăște să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întîmple ceva puișorului. Puișorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o mașină cu mîner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mîna pe mînerul mașinii și începe să-l tragă.

— Șezi binișor, puișorule! să nu strici ceva! zice mam'mare.

Trenul își urmează drumul de la Periș către Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un șuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, și trenul se oprește pe loc, producînd o zguduitură puternică.

„Ce e? ce e?...“ Toți pasagerii sar înspăimîntați la ferestre, la uși, pe scări...

— Goe! puișorule! Goe! strigă tanti Mița și se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?... Asta e ușor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decît rupîndu-se ața înnodată și cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinînd roatele tamponate cu toată

---

19 Echivoc verbal (1. închis cu cheia; 2. constipat).

Scanned with OKEN Scanner

presiunea, așa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-și încarce iar pompa de aer comprimat și să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii și șeful trenului aleargă din vagon în vagon și cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită și răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineauri pălăria marinerului! Cine! cine a tras manivela? Mam'mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe. Nu se poate ști cine a tras manivela.

Trenul se pornește în sfîrșit, și ajunge în București cu o întîrziere de cîteva minute. Toată lumea coboară. Mam'mare așază frumușel beretul lui Goe, îl scuipă pe puișor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul și-l sărută dulce.

Apoi cucoanele se suie cu puișorul în trăsură și pornesc în oraș:

— La bulivar[20], birjar! la bulivar!...

---

20 Adaptare semidoctă a fr. *boulevard*.

SITUAȚIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte.[1] Tocmai pe la unu după miezul nopții, parcă s-a mai potolit puțin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omul... Să respirăm.[2] Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica vreun alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Așteptînd, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe cînd un municipal își face cu măturoiul lui enorm datoria, stricînd odihna prafului și făcînd să se-mbrobodească în ceață din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceața aceea, mi se arată legănîndu-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am așteptat degeaba — e amicul meu Nae; și lui i pare bine că m-a-ntîlnit.

— Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ștergîndu-se de sudoare.

— Teribilă! răspunz eu.

Universul, 23 iunie 1900; *Momente*.

1 Vezi *Five o'clock*, nota 17. — 2 Monolog al naratorului.

— Dar acuma tot poţi pentru ca să zici[3] că respiri.
— Se-nţelege... De unde vii?
— Am fost pe la berării[4] cu nişte prietini.
— Ce mai nou?
— Prost, monşer... Este o criză, mă-nţelegi, care poţi pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S-a isprăvit... E ceva care poţi pentru ca...
— Lasă, Nae, că se mai şi exagerează...
— Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu ştiţi, care, mă-nţelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înţeleg şi eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndeşti, te-apucă groaza, monşer, groaza![5]...

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere pînă-n fund, apoi, după ce oftează adînc:

— Eu pot pentru ca să-ţi spun pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?... foarte rău! ! foarte rău! ! ![6] pentru ca să ajungem să vedem ţara mea, care era peste putinţă ca să prevază cineva o situaţiune foarte tristă, fiindcă le-am spus şi dumnealor...
— Cari dumnealor?

---

3 Vezi *Temă şi variaţiuni*, nota 13.— 4 Berăria, bodega, cafeneaua — locuri consacrate pentru dezbaterile micilor impiegaţi.— 5 „Cu o asemenea sintaxă sînt inevitabile nenumăratele fraze, adesea kilometrice, cu o construcţie haotică, simple îngrămădiri de cuvinte şi formule cărora le lipseşte orice conţinut logic" (Iorgu Iordan, *Limba „eroilor" lui Caragiale*, ed. cit, p. 404).— 6 Gradaţie marcată grafic, prin înmulţirea semnelor de exclamare.

Scanned with OKEN Scanner

— Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orișicît ai zice, cînd vezi că bate falimentul la ușe și nu mai e nici un patriotism...

Nae face o figură foarte mîhnită; e așa de obidit, încît ai crede că vrea să plîngă.

— Bine, Nae — zic eu — nu trebuie să fie omul așa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte... este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbînd figura și zîmbind cu compătimire de ignoranța mea:

— Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapița?

— N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

— Apoi vezi!... Rapița, moft![7]

— Ei! moft.

— Firește că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, și dumnealor, mă-nțelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapița, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile[8] la pogon[9]... Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

— Bine, da numai rapița e?... da grîul?... da porumbul?... da alelalte?

Nae, iritat, maimuțindu-mi tonul:

— Da cuponul[10] de iulie? Da cuponul de septemvrie? da cuponul de noiemvrie? da alelalte?

---

7 „Spiritul critic miticist este excesiv: nimic nu-i bun, totu-i «moft»" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, p. 442).— 8 Veche măsură de capacitate pentru cereale (în Muntenia, cca 680 l.).— 9 Măsură de suprafață (cca 5 000 m²). — 10 Aici cu sensul de „rată a datoriei externe".

Scanned with OKEN Scanner

— O să le plătim.

Nae, încărcînd tonul:

— O să le plătiți! Cu ce o să le plătiți? Nu te mai lipsești de Disconto[11]...

— Ce-i aia?

— Aia-i aia, care știi dumneata de cîte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întîmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă, după ce ți-ai vărsat sîngele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificații și să poți zice la un moment dat: pînă aci! nu permit![12]

— În sfîrșit, guvernul o să...

Nae mă-ntrerupe:

— Las' că și guvernul... Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică regele, mă-nțelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziți situațiunea[13], fincă așa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo și dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntîmplat în alte țări, nici pe vremea fanarioților, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independență, în detrimentul prestigiului,

---

11 Abreviere a denumirii *Diskontogesellschaft* (= societate de scont), mare bancă germană cu capitaluri investite în România. — 12 Tiradă caracteristică pentru civismul ardent al micului burghez. — 13 Personajul atribuie regelui propriul său limbaj.

Scanned with OKEN Scanner

care trebuie toți să lupte, dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici... Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor...

— Ba văz!

— Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

— Ba nu umblu de loc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

— Economii? Hm! Zice că face economii... mofturi! și cu bugetul încărcat cu treizeci și șase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce poftești că nu poate pentru ca să fie o realitate....

— Daca e vorba de economii — zic eu — pentru ce nu desființăm armata, care?...

— Ce vorbești, domnule? se poate să spui astfel de absurdități?... tocmai acuma să desființăm armata?

— De ce nu?

— Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poți pentru ca să știi de azi pe mîine cum poate pentru ca să devie o complicațiune... Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii[14], și toată Europa nu poate pentru ca să se-nțeleagă; asta e o chestie mare, nu vorbi așa, îmi pare rău!

S-a răcorit binișor... Ceața s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, așezîndu-se iar la pămînt. E tîrziu... Fanaragiul[15] companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim și ne sculăm.

— Unde mergem? întreabă Nae.

— Eu — zic — mă duc acasă.

---

14 Denumire dată de europeni participanților la răscoala antiimperialistă I-he-tuan (1900). — 15 Om însărcinat cu aprinderea și stingerea felinarelor (în cazul de față a becurilor cu gaz aerian folosite la iluminarea străzilor).

Scanned with OKEN Scanner

— Ai la o simigerie, trebuie să scoaţă covrigi calzi.
— E tîrziu, Nae...
— Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraş... pîn-o face.
— Cine să facă?
— Nevastă-mea.
— Ce?
— O apucase aseară durerile.
— !...
— Nu pot, monşer, pentru ca să stau cînd face... Mă plimb aşa de colo pînă colo; mai beau o bere, un macmahon[16], un şvarţ[17], mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; şi cînd mă-ntorc... gata[18].
— Face greu?
— Ştii, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ăl din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele...
— ! !...
— Acu a venit doctorul, da a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuinţă de cleşte...
— ! !...

În momentul cînd deschiz ochii cît pot mai mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaşte desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luîndu-se după trăsură:

— Madam Ionescu!... Coană moaşă! Madam Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaşte şi ea pe Nae şi opreşte trăsura.

---

16 Şpriţ.— 17 Cafea neagră.— 18 Eroul schiţei „critică modul cum se face gospodăria naţională şi îngrijeşte în schimb aşa de bine de propria lui gospodărie particulară...“ (H. Sanielevici, *I.L. Caragiale, „Momente“*, în *Cercetări critice şi filozofice*, E.p.l., 1968, p. 7).

— A făcut? întreabă Nae.
— Da, răspunde moașa.
— Ușor? întreb eu.
— Foarte ușor.
— Uf! adaog. Ce?
— Băiat.

Și trăsura moașei pornește.

— Bravo, Nae! să-ți trăiască!

— Mersi, asemenea... Ei, acu nu mai am grijă... Ai la simigerie...

Și mă ia la braț.

— Știi ce-ar trebui la noi? zice Nae.

— Ce?

— O tiranie ca în Rusia[19]... Nu mai merge, mă-nțelegi, constituția, care aceea ce vezi că se petrece, nu poți pentru ca...

Zic:

— Nae! scuză-mă: e așa de tîrziu, care nu pot pentru ca să mai merg[20]...

— Îmi pare rău...

— Mi-e așa de somn, care trebuie negreșit pentru ca să mă culc. La revedere.

M-am suit într-o birjă și l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

---

19 E surprinsă aici în germene înclinarea unei părți a micii burghezii către soluțiile de mînă forte, care o va deschide mai tîrziu influenței mișcărilor de dreapta. — 20 Naratorul apare „contaminat" de agramatismul personajului (vezi și ultima frază a schiței).

Scanned with OKEN Scanner

TREN DE PLĂCERE

S-a hotărît, care va să zică[1]...
Madam Georgescu — Mița Georgeasca — cu d. Georgescu — Mihalache — pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Însă, de mult madam Georgescu a promis „puiului“ să-l ducă odată și pe el la Sinaia; prin urmare, trebuie să-l ia și pe puiul; dar puiul nu merge nicăieri fără „gramamà“; prin urmare, și pe gramamà trebuie s-o ia. Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anișori împliniți, unicul fruct pînă astăzi al amorului părinților săi; iar gramamà este cocoana Anica, mamița mamițichii puiului.

Trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sîmbătă după-amiazi, la orele trei fără cinci. Sîmbătă, așadar, de la amiazi, amîndouă aceste doamne încep să se pregătească de plecare. Madam Georgescu este pe deplin stabilită asupra toaletei sale: bluza *vert-mousse*[2], jupa *fraise ecrasée*[3] și pălăria asortată; umbreluța a[4]

Universul, 4 și 11 august 1900; *Momente*.

1 Schița debutează printr-un monolog al naratorului, cu numeroase elemente de stil indirect liber, la care se va recurge și mai tîrziu.— 2 Verde ca mușchiul (fr.).— 3 Fragă strivită (fr.).— 4 Vezi *La Paști*, nota 10.

Scanned with OKEN Scanner

roșie, mănușile albe și demibotinele de lac cu cataramă; ciorapii de mătase vărgați, în lungul piciorului, o bandă galbenă și una neagră, despărțite cu cîte un fir stacojiu[5]. Cocoana Anica se-mbracă în negru, așa se-mbracă dumneei de cînd a pierdut pe răposatul Nicula; coloare deschisă n-a mai purtat, decît acuma, de curînd, barej conabiu[6] la cap. Cît despre puiul, nici nu mai încape discuție — el va purta la Sinaia uniforma de ofițer de vînători ca prințul Carol. Pînă să potrivească mamița pe madam Georgescu, pînă să-mbrace pe puiul și să-i puie sabia, iată[7] că s-a făcut ceasul două fără douăzeci. La ceasurile două fără un sfert, iată sosește și d. Georgescu cu un muscal cu cauciuc[8]. Cum intră și dă cu ochii de gramamà, strigă:

— Cocoană! încă n-ai plecat? să știi c-ai pierdut trenul! Pînă s-ajungi la tramvai, cum umbli d-ta; pînă să-l apuci, că poate n-ai noroc să-ți treacă tocmai atunci; pînă să ajungi la gară — s-a isprăvit! n-are să te-aștepte trenul pe dumneata... Apoi, văzînd pe gramamà că tăndălește căutînd niște chei: — N-auzi, cocoană, că scapi trenul?

Cocoana Anica pornește, și madam Georgescu după ea:

— Mamițo, știi unde am vorbit să ne-ntîlnim: în salon de clasa-ntîi... Ai auzit?

---

5 Întreaga enumerare e o mostră unică de comiç vestimentar.— 6 Broboadă vișinie.— 7 Relatarea dă impresia de simultaneitate cu faptele.— 8 Trăsură cu roți de cauciuc, condusă de un muscal (birjar rus, cum erau pe atunci mai toți birjarii bucureșteni).

Scanned with OKEN Scanner

Gramamà a plecat să caute tramvaiul. D. Georgescu cu familia și cu un coșuleț elegant de provizii — salam' opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfîrșit tot ce trebuiește — se urcă în birjă și:

— La gară, gaspadin![9]

De douăzeci și cinci minute, familia Georgescu stă în salon de clasa-ntîi, și gramamà nu mai sosește. Ceasornicul arată două și jumătate... Madam Georgescu începe să devie impacientă. Trei fără douăzeci și cinci... Mai sunt douăzeci de minute; la casă se dau bilete, și cocoana Anica nu mai vine. D. Georgescu începe a bănui că n-are să trebuiască a mai lua patru bilete, poate că trei or s-ajungă, și pornește din salonul de așteptare să meargă la ghișet. Dar în ușă-ntîlnește piept în piept pe gramamà, care nu mai poate de gîfîială.

— Uf! nu mai poci![10] zice cocoana Anica.

Dar d. Georgescu îi numără parale potrivite pentru un bilet de dus și-ntors clasa III, și-i arată ghișeul respectiv.

Peste cîteva minute, trenul zboară-nspre Carpați.

— Biletele, vă rog, domnilor, zice politicos conductorul, intrînd în primul vagon de clasa-ntîia.

D. Georgescu arată două bilete.

— ...Mititelul... al dv.? întreabă conductorul arătînd pe ofițeraşul de vînători, care s-a suit cu picioarele pe bancheta de catifea.

— Da! dar n-a-mplinit patru ani... Nu trebuie să ne-nveți dumneata pe noi regula, zice madam Georgescu.

---

9 Domnule (rus.).— 10 Vezi *Justiție*, nota 8.

Scanned with OKEN Scanner

Conductorul salută politicos și trece mai departe.

— I-ai spus mamiții (întreabă discret madam Georgescu pe consoartele dumneaei) să bage de seamă să nu-i fure cineva coșul?

D. Georgescu dă din cap și se mulțumește să zică numa:

— Hîhî!

Mai discret încă, întreabă d. Georgescu pe consoarta d-sale:

— I-ai dat ceva parale?

Madam Georgescu răspunde consoartelui tot așa de laconic cum i-a răspuns și dînsul.

— Cît?

Madam Georgescu arată mîna cu cele cinci degete răsfirate: cinci — adică, o băncuță.[11]

Treizeci de bani, tramvaiul de la Zece Mese pînă la gară: care va să zică gramamà are încă douăzeci de bani pentru ca să cumpere două legături de vișine la Comarnic. Și-n adevăr, le și cumpără, și le și mănîncă pe jumătate pînă la Valea Largă, cu sîmburi cu tot. Trenul sosește la Sinaia regulat. Lume — destulă. Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să-și facă un plan bine hotărît nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută. Astfel, madam Georgescu cu d. Georgescu și cu puiul se urcă-n birjă și merg drept la parc, unde muzica militară cîntă cadrilul *Les petits cochons*[12], să se asigure de o odaie cu două paturi la Regal; iar gramamà cu coșul merge la Mazăre, să se asigure de o

---

11 Monedă de 50 de bani.— 12 Purcelușii (fr.).

Scanned with OKEN Scanner

odaie cu un pat: e atît de aproape Mazăre de gară, că nu face pentru ca să mai dai parale la birjă. D. Georgescu însă dă unui băiat un ban, să ducă după gramamà coșul.

S-a întunecat... Lămpile electrice încep a sclipi. Puiului i-e foame. D. Georgescu lasă pe madam Georgescu pe o bancă în aleea principală, unde e toiul promenadei de lume bună, și pleacă cu puiul la gramamà. Fatalitate![13] La otel[14] Mazăre i se spune că n-a fost odaie goală și că a trimes-o pe jupîneasa[15] la otel Manolescu, devale. D. Georgescu coboară cu bravul ofițeraș de vînători, care este foarte obosit și flămînd. La Manolescu, iar fatalitate! n-a fost odaie goală, și a trimis-o pe jupîneasa la otel Voinea, în Izvor. D. Georgescu suie cu bravul ofițeraș, după ce i-a cumpărat o franzelă și i-a dat să bea apă. Trecînd spre Izvor, se abate prin parc să spuie lui madam Georgescu, nu cumva să-și piarză răbdarea așteptîndu-l... Fatalitate! Madam Georgescu lipsește de pe bancă. D. Georgescu lasă un moment pe puiul, care nu mai poate umbla, să se odihnească pe bancă, face cîțiva pași în sus, apoi în jos, să găsească pe madam Georgescu. Madam Georgescu, nicăieri! Se-ntoarce să ia pe puiul, să-l ducă la Voinea și să se-ntoarcă apoi

---

13 Formula va puncta, prin repetiție, o lungă secvență a narațiunii; asistăm (ca și în *Lanțul slăbiciunilor*, *Triumful talentului* ș.a.) la reproducerea cu mici variații a unui proces de acțiune și reacțiune. — 14 Formă învechită, preluată din rostirea personajelor. — 15 Efect concentrat al stilului indirect liber: naratorul adoptă apelativul utilizat de hotelieri, care la rîndul lor îl preluaseră pe cel folosit de d. Georgescu!

Scanned with OKEN Scanner

în parc, unde trebuie pînă-n fine să găsească pe madam Georgescu. Fatalitate! Puiul lipsește.

— Pardon — zice d. Georgescu către un domn care stă pe bancă — n-ați văzut un copilaș frumușel, îmbrăcat în uniformă ca prințul Carol?

— Ba da... Acu a plecat cu o damă...

— Cu o damă înaltă, cu o bluză verzuie și cu jupă...

— N-am băgat de seamă; dar am auzit că dama-i zicea „puiule" și băiatul „mamițico."

— Pardon, încotro a pornit?

— Încoace, răspunde domnul, arătînd înspre Mazăre. Dama zicea că-l duce pe puiul la gramamà.

D. Georgescu pornește înapoi la Mazăre... Acolo i se spune — fatalitate! — că madam Georgescu a fost acum cu puiul și, negăsind pe gramamà, a plecat devale la Manolescu, Degrab' la Manolescu...

— A fost o damă cu băiețelul cu care ați fost dv. și i-am spus tot cum v-am spus dv., că n-am avut odaie, și am mînat-o la Voinea.

D. Georgescu suie și pornește cu pas regulat către Izvor. Ajunge foarte obosit și asudat la Voinea... Fatalitate! La Voinea nu se află nici madam Georgescu, nici puiul, nici gramamà, nici coșul.

— Ce-i de făcut?

Cu toată inteligența lui, d. Georgescu stă cîteva momente pe loc fără să poată răspunde la această-n-trebare... Va trebui să răspunză însă.

— Ce?

Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munti, putînd trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiței, Sinaia nu se poate compara mai nemerit decît

Scanned with OKEN Scanner

cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, avînd două deschizături destul de strîmte.[16] Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși decît ori pe sus, spre miază-noapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, către Comarnic. Prin urmare, își face d. Georgescu următoarea judițioasă socoteală:

„Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura".

N-apucă să isprăvească această gîndire, și cineva, venindu-i drept în față, sub lumina unei lămpi electrice, îi zice:

— Să-mi scrii, nene Georgescule!

— Adio, Mitică[17]...

— Te așteaptă-n parc madam Georgescu cu familia Vasilescu și cu locotenent Mișu...

— În parc? ...Să-mi scrii, Mitică!

— Adio și n-am cuvinte, nene Mialache![18]

D. Georgescu îndoiește pasul... intră în parc; caută peste tot... Madam Georgescu — fatalitate! — nicăieri. Obosit, omul șade pe o bancă, să răsufle, și, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură

---

16 Comparație ironică, revelatoare totodată pentru atitudinea față de peisaj a autorului. „Natura e pentru el un simplu decor, un moment al zilei, climat plăcut sau neplăcut, un cadru așadar uneori îmbietor, alteori neprielnic, în raport cu fiziologia noastră, dar nu și cu psihia noastră mai adîncă" (Ș. Cioculescu, *Caragiale și natura*, în *Caragialiana*, p. 107).— 17 Dialog „miticist", prezent și în schița *Mitică*: „Intri la Gambrinus; te apropii de Mitică și-l saluți; el îți răspunde amabil: — Adio! Îl saluți la plecare; el îți răspunde: — Să-mi scrii!".— 18 Rostire populară.

Scanned with OKEN Scanner

în gînd... Pe cine? Pe coana Anica... Dumneei a făcut toată încurcătura, dumneei face toate încurcăturile... Dar... nu strică dumneei; el strică; nu trebuia s-o ia; trebuia s-o lase la București[19]... Șezînd astfel pe bancă-n parc, în prada unor gîndiri destul de nefavorabile cocoanei Anichii, d. Georgescu nu ia seama că muzica a plecat și că lumea încet-încet s-a strecurat, mergînd fiecare către culcușul său. A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntîmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gîndesc despre tine... le e dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc.[20]

„Unde dracul s-a băgatără?"[21] zice d. Georgescu...

Și iar o înjurătură — de astă dată la adresa tutulor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească. Dar iată că un glas simpatic îl trezește pe d. Georgescu din urîtele-i gînduri.

— Bravos![22] d-le Mialache! bravos!

Este cocoana Anica, mamița lui madam Georgescu.

— Cocoană! strigă ginerele, sărind drept în picioare... Unde umblați, cocoană?[23]

— Bravos! tot dumneatale-ntrebi...

— Firește că eu, daca nu știu... De cinci ceasuri de cînd umblu după dv.

---

19 Stil indirect liber, folosit aici în transcrierea unor gînduri ale personajului.— 20 Parodie a stilului patetic.— 21 Vezi *D-l Goe...*, nota 10.— 22 Formă învechită, utilizată — în schițele lui Caragiale — mai ales de femeile în vîrstă.— 23 Dialogul ce urmează își extrage efectele comice din diferența de atitudine a personajelor și mai ales din decalajul de informație.

Scanned with OKEN Scanner

— După noi!... Ce spui frate?... Dar la Oppler nu puteai să vii?... A nemerit orbul Brăila... și d-ta...

— La Oppler te-am trimes eu pe d-ta? strigă d. Georgescu scos din pepene... La Oppler? Dracul era să știe că dv. sunteți la Oppler?... Eu v-am căutat la Mazăre, la Manolescu, la Voinea, în parc...

— La Voinea?... Nu mi-a zis Mița că ne-a găsit loc la Vasileasca?...

— Cînd ți-a zis Mița că ți-a găsit loc la Vasileasca?

— Cînd ne-am întîlnitără pe bulivar...

— Cînd v-ați întîlnitără pe bulivar?

— Cînd mergeam la Voinea... ne-am întîlnitără, că nu l-am găsit...

— Pe cine?

— Pe Voinea. Fincă ne-am întîlnitără cu Măndica.

— Care Măndica? zbiară d. Georgescu.

— Vasileasca, omule! și cu Mița...

— Ei! și unde e acuma Mița?

— Nu ți-am spus?

— Cînd mi-ai spus?

— Mialache! ești nebun? Nu ți-am spus că te așteaptă la Oppler cu Vasileasca și cu fratele Vasileaschii, locotenent Mișu de la itidență?[24]

— Dar puiul?

— L-am culcat.

— Unde?

— Nu ți-am spus?

— Cucoană! ești nebună? cînd mi-ai spus?

— Nu ți-am spus că am tras la Măndica?

— Ei? !

---

24 Pronunțare semidoctă a cuvîntului *intendență* (vezi *Telegrame*, nota 15).

Scanned with OKEN Scanner

— Nu zbiera așa!... Ei! ne-a dat un pat pentru puiul în odaie la copiii ei, și Miții i-a dat odaia lui Mișu, și el doarme pe canapea în antreluță[25]...

Din vorbă-n vorbă, au ajuns la Oppler. La Oppler, fatalitate! Toate luminile sunt stinse.

— S-a dusără la Vasileasca acasă.

D. Georgescu și coana Anica suie încet pe drumul prăpăstios către strada Furnica. E o noapte caldă, cu lună plină... Cu cît suie, cu atît se desfășură la picioarele drumeților panorama mirifică a Sinaiei, cu simetricele ei constelații de lampioane electrice. Vederea aceasta o încîntă pe coana Anica... D. Georgescu e mai puțin simțitor față cu măreața priveliște și înjură bombănind. Au ajuns în sfîrșit la Villa Mândica. Puiul doarme cu copiii Vasileaschii; dar, fatalitate! Madam Georgescu lipsește. A plecat.

— Unde?

— A plecat acușica toți — zice servitoarea somnoroasă — la Sfînta Ana.

— Și d. Mișu locotenentul? întreabă coana Anica.

— Și dumnealui, răspunde slujnica.

— Du-te și dumneatale repede, Mialache! zice cocoana.

Dar d. Mialache izbucnește:

— Ce? cocoană! ce? sunt nebun? dumneatale mă socotești cal de poște?

— Nu striga, că scoli copiii!

— De cinci ceasuri de cînd alerg după dv. ca un turbat, nu e destul? Nu mai mă duc.

— Du-te, Mialache mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții și la toți.

---

25 Formă învechită și familiară.

Scanned with OKEN Scanner

— Nu mai poci...
— O să te căiești, Mialache![26]

— De ce să mă căiesc?... Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo... Mai bine, adu coșul.

Cînd zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătînd noaptea jumătate.[27] Cocoana scoate coșul de subt canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, și d. Mialache se pune să supeze cu coana Anica. La supeu, d. Mialache povestește cu de-amănuntul toate peripețiile prin cari a trecut; iar cocoana Anica, cum s-a-ntîlnitără cu madam Vasilescu și cu toată compania și cu locotenent Mișu, care e mucalit al dracului „și cîntă teribel[28]!“ Apoi, după supeu, s-a culcat d. Georgescu în odaia locotenentului, rezervată pentru el și madam Georgescu; iar gramamà, în odaia copiilor, cu puiul.

Dormeau încă profund cînd pe la cinci și jumătate dimineața, un zgomot strașnic, clopoței de trăsură, lăutari și chiote, i-a smuls din brațele lui Morfeu.[29] Se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: madam Vasilescu, madam Costandinescu, nepoțica ei, domnișoara Popescu, și d. Vasilescu și madam Georgescu și locotenent Mișu... Fusese o partidă de plăcere improvizată, o fantezie a locotenentului.

---

26 Insistența bătrînei dezvăluie o etică patriarhală, ostilă libertăților de comportare ale fiicei.— 27 Accent parodic, prin implicarea unei cunoscute reminiscențe literare.— 28 Formă hipercorectă (prin reacție la transformarea lui *e* în *i* în cuvinte ca *bulivard*, *dicorație* etc.). În altă ordine de idei, vezi *Five o'clock*, nota 13.— 29 Zeu al somnului și al viselor.

Scanned with OKEN Scanner

— Vezi, cocoană? zice d. Mialache lui gramamà. Vezi? dacă mă luam după vorba d-tale și mă duceam și la Sfînta Ana!...

Ah! a fost o plăcere ce va rămînea neuitată... Pe lună, cu trăsurile la pas, și dasupra armoniei apelor de munte și șoaptelor pădurii, lăutarii acompaniînd încetinel și d. Mișu cîntînd menuetul, pe care-l cîntă regulat muzica în parc și care-i place atîta lui madam Georgescu!... De aceea, cu sufletul încărcat de fermecătoare amintiri, seara, la București, cînd își face toaleta de culcare, madam Georgescu zice oftînd:

— Ah! mamițo! menuetul lui Pederaski[30]..., mă-n-nebunesc!

---

30 Corect: Paderewsky, pianist și compozitor polonez (1860—1941).

Scanned with OKEN Scanner

ULTIMA EMISIUNE...

La răspîntia unei mahalale mărginașe[1], strălucește de departe în fel de fel de fețe geamlîcul unei cîrciume, razele lămpii din tavan trecînd afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii. Afară e o vreme cîinească; plouă ca prin sită și bate vînt rece. Începe iarna. A-nnoptat bine. Prin dîra de lumină, se vede o umbră înaintînd cu pași grăbiți. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de bălțoace, se apropie și intră în cîrciumă.

— Bună seara.[2]

— Bună seara, d-le Ianculc[3], răspunde negustorul de la tarabă.

Universul, 6 noiembrie 1900; *Momente*.

1 Pe un exemplar al *Momentelor*, aflat în posesia lui Paul Zarifopol, Caragiale a modificat începutul frazei, adoptînd — pentru mai multă concizie — forma: „La o răspîntie de mahala".— 2 Recitindu-și bucata în cercul familiei, Caragiale adăuga: „Voi nu știți cu cîtă migală am lucrat eu o noapte întreagă la aceste cîteva rînduri. Asta este artă! Din cîteva vorbe să redai atmosfera, fără multe detalii, ca și cînd nu te-ai fi muncit s-o creezi" (Ecaterina Logadi, *Din amintirile mele despre tata*, în *Amintiri despre Caragiale*, Minerva, 1972, p. 120).— 3 Construcție populară (ambele substantive la

— E cineva d-ai noştri p-aci?
— Încă n-a venit nimeni.
— Nici d. Tomiţa?
— Nu... Pesemne s-a mai abătut pe undeva; dar trebuie să pice acuma.

Persoana care a intrat şi întreabă de domnul Tomiţa este domnul Iancu Bucătarul. E un om ca de şaizeci de ani; dar cam prea trecut pentru vîrsta lui. A şi pătimit multe. De mic, fiind copilul unui rob, bucătar vestit pe vremea lui, a învăţat arta culinară[4] de la tată-său, pe care l-a moştenit întrecîndu-l în talente. De aceea, a fost un moment cînd casele boiereşti se băteau care mai de care să-l aibă pe domnul Iancu. Dar arta culinară uzează grozav pe om; încet-încet, focul i-a stricat vederile acestui artist; apoi s-au întîmplat şi nişte purdalnice de friguri[5]; a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin; azi aşa, mîine aşa, purdalnicele de friguri nu-l lăsau; a-ndoit, a-ntreit dozele... degeaba! În sfîrşit, odată, ce să te pomeneşti, a-nceput să aibă tremurături la mîini şi aşa, un fel de ameţeli, şi noaptea să viseze urît. Odată, a căzut pe maşina de bucate şi s-a ars la obraz. A trebuit în cele din urmă să renunţe la arta lui, căci oriunde intra, i se întîmpla să-i vie ameţeală pe maşină... Acuma, de vreo cîţiva ani, ce să facă?... Cere... Şi nu-l slăbesc purdalnicele de friguri!

D. Iancu îşi comandă doza de rachiu de drojdii cu picături de pelin, trece în odăiţa din dos şi se aşază la o masă în colţ. Aci e locul de întîlnire a trei buni cama-

---

vocativ). — 4 Expresie de o eleganţă ironică, ca şi altele de mai jos. — 5 Stil indirect liber (vezi în continuare: „ce să te pomeneşti", „aşa, un fel de ameţeli" etc.).

Scanned with OKEN Scanner

razi și prieteni: domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica[6] și domnul Tomița Barabanciu. Pe cînd d. Iancu gustă doftoria, să vază dacă este potrivită din amărăciune, iată că intră și cocoana Zamfira, o persoană de vreo cinzeci de ani trecuți.

Această persoană, care a pierdut de mult un ochi și uzul comod al mînii drepte și al piciorului drept, are o istorie poate și mai interesantă decît amicii și camarazii ei.[7] A iubit!... De la o fragedă vîrstă s-a furat[8] din casa părintească — tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. Complicele acestui furt era un tînăr viorist plin de talent. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea complice era un foarte distins cobzar; peste doi ani, alt complice și, în sfîrșit, așa din doi în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cunună în regulă, și care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înțeles, ca toți ceilalți, că regulele cele mai elementare ale galanteriei îl obligau să renunțe la orice scandal: acesta era celebrul Mitache Muscalagiul, un piept și o forță erculeane. A pîndit-o, a prins-o la un chef cu ultimul ei complice, cîntînd bucăți alese din repertoriul părintelui ei[9], s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o...

---

6 Feminin de la *muscalagiu* (naist). — 7 Întregul aliniat e redactat în registrul ironiei, acumulînd accente elevate, de o căutată distincție, în evocarea unor realități mizere și triviale. — 8 Ciudățenia morfologică *(a fura* în formă reflexivă) este impusă de natura împrejurărilor: inițiativa „furturilor" revine întotdeauna eroinei, factorul masculin rămînînd subsidiar.— 9 A nu se pierde din vedere caracterul acestui repertoriu, precizat mai sus de narator.

Scanned with OKEN Scanner

Celălalt fugise ca un laș... Cînd a lăsat-o Muscalagiul din mîni, juna Zamfira era o masă inertă. Iată cauza întreitei ei betegeli. Curînd, după această scenă atît de dramatică, a murit și Muscalagiul de o violentă afecțiune de piept. Ce-i mai rămînea de făcut unei nenorocite văduve, săracă, beteagă de un ochi, de mîna dreaptă și de piciorul drept?... Acuma, cere.

Cocoana Zamfira salută grațios[10] pe camaradul ei, îi întinde mîna stîngă și se așază alături, pe cînd băiatul din prăvălie i-aduce o țuiculiță.

— D. Tomița n-a venit? întreabă coana Zamfira.

— Nu, răspunse d. Iancu.

— Unde-o fi umblînd?...

Zicînd astea, scoate din sîn o legăturică, o pune pe masă, o ține cu mîna dreaptă și cu stînga o dezleagă. Din legăturică scoate un pumn de mărunțiș, dintre care alege cu băgare de seamă cîteva bucăți, să le arate camaradului.

— Le-ai văzut sărăciile astea noile[11], domnule Iancule?

— Le-am văzut... procopseală! semn de calicie, coană Zamfiro!

— S-a stricat țara asta, domnule Iancule! Care cum trece: „Crede, babo, că e criză!...“

— Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!...

Pe cînd vorbesc cei doi camarazi, iată că intră și d. Tomița Barabanciu. Îl cheamă astfel, fiindcă, din tinerețe și pînă acum cîțiva ani, a fost toboșar muni-

---

10 De remarcat apariția în mediul periferic a năzuinței către finețe și demnitate pe care personajele din „high-life“ n-o vădeau în nici un chip. — 11 Construcție populară.

Scanned with OKEN Scanner

cipal. Umblînd, cu toba lui, de colo pînă colo, pe vreme bună și pe zloată, vara pe arșiță, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decît cu rachiu de izmă fiert cu piper. Oricînd îl încearcă la încheieturi, cu nimic altceva nu i se poate alina. Obosit de atîta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei, ca infirm din cauză de serviciu, și ca să nu stea degeaba toată ziua, să-și mai facă de lucru — acuma, cere. D. Tomița intră avînd aerul foarte contrariat. Se vede că-l încearcă la încheieturi. Băiatul din prăvălie a înțeles aceasta și aduce numaidecît, fără comandă, rachiul de izmă cu piper.[12] D. Tomița salută politicos pe camarazi, se așază lîngă ei tăcut și dă repede pe gît o doză; apoi se scutură din umeri: parcă s-au mai alinat înțepăturile reumatismului. De aceea, pacientul se mai înseninează la față și intră în conversație:

— Ați văzut banii ăi noi?

— Sărăciile de tinichea?... Uite-le, zice cucoana.

— Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta... Dumneata nu-nțelegi cum e chestia...[13]

— Cum e?

— Peste cîteva zile scoate visteria tot d-ăștia de cîte douăzeci de parale. Care va să zică...

— Care va să zică... zice d. Iancu.

— Care va să zică... zice coana Zamfira.

— Care va să zică — zice d. Tomița — din cîți ne dă cîte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întîmpla să n-aibă

---

12 Procedeul detaliilor ritmate: cei trei cerșetori sînt individualizați nu numai prin destin, ci și prin băutura ce le-a intrat în obicei. — 13 Plăcerea dezbaterii „teoretice" se face simțită și în acest cadru.

Scanned with OKEN Scanner

alte mărunțele decît d-ăi de cîte douăzeci, atunci asta face un condei[14] de cîțiva frăncuți pe lună... Ați înțeles?...

N-apucă să răspunză camarazii dacă au înțeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomița, și s-aude dincolo în cîrciumă înjurînd cineva, foarte supărat cine știe de ce; apoi, îndată, ușa odăiții se deschide de perete, și intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate.[15] Cei trei camarazi salută pe părintele, care-i blagoslovește, așezîndu-se cu paracliserul la masa din potrivă. Coana Zamfira, care de vreo cîteva momente s-a încălzit bine, zice:

— Părinte Matache, săru'mîna, sfinția-ta ai văzut pe ăștia noii?

Și merge șontîc-șontîc la masa părintelui să-i arate bănuții de nichel.

— I-am văzut!... răspunde părintele cu humor[16].

— Da... părinte Matache, săru' mîna, o să scoață și de douăzeci de parale?... Dom' Tomița zice... Barabanciu...

— O să scoață!... O să vedeți voi ce-o să scoață!

— Ce!

— Pe dracu o să-l scoață, vai de capul vostru!

— Ce-o să scoață, părinte? întreabă d. Iancu.

— Ce?... lasă că o să vedeți voi, pîrliților, ce!

---

14 Aici cu sensul de „sumă". — 15 „Apariția preotului și a paracliserului său introduce o notă de trivialitate acută, printr-un contrast calculat, decența fiind reprezentată prin stilul de viață a trei epave sociale" (Ș. Cioculescu, *Sugestia*, în *Caragialiana*, p. 71). — 16 Vezi *D-l Goe...*, nota 15.

Scanned with OKEN Scanner

— Ce-o să scoață, părinte Matache, săru' mîna?
— O să scoață de cîte două parale...
— Ce?!
— Și de cîte-o para!
— Cînd?!
— Acu, zilele astea...
— De cîte două parale?
— Și de cîte-o para!
— De cîte-o para!!
— Trăsni-i-ar Maica Domnului!!!

Scanned with OKEN Scanner

O LACUNĂ...

Lache Diaconescu și Mache Preotescu[1] sunt impiegați în aceeași mare administrație și totodată sunt foarte buni prieteni. Pe lîngă acestea, Mache s-a logodit zilele trecute cu sora d-nei Diaconescu, d-ra Cecilia Pavugadi[2], care-și termină la vară cursul de piano la conservator. Colegi, prieteni și cumnați... În această întreită calitate, cei doi camarazi ies de la cancelaria lor la șase ore seara și, sub aceeași umbrelă, pornesc pe Calea Victoriei la vale, să se abată pe la o băcănie; trebuie să tîrguiască niște mezeluri pentru masă — Mache va

---

Universul, 13 noiembrie 1900; *Momente*.

1 Nume destinate să indice lipsa de individualitate a purtătorilor, „caracterul lor de gloată" (G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale)*. De remarcat aici și simetria onomastică (Lache/Mache, Diaconescu/Preotescu), menită a sublinia coeziunea funciară a cuplului.— **2** Nume comic prin adecvarea lui la îndeletnicirea purtătoarei: *Pavugadi* rezultă din juxtapunerea primelor patru note ale gamei bisericești (pa, vu, ga, di); sf. Cecilia era socotită patroana muzicienilor. O altă domnișoară Pavugadi, de asemenea pianistă, va fi invocată în *Politică și literatură*, V (I.L. Caragiale, *Opere*, 4, *Publicistică*, E. p. l., 1965, p. 478).

prînzi la Diaconescu împreună cu d-ra Cecilia. În treacăt, Mache ia, de la o cofetărie, bomboane și prăjituri, și dintr-o florărie două buchete. Pentru cine?... Ghiciți[3]... Se-nțelege că dintre cei doi camarazi cel mai grăbit nu este Lache. De aceea Mache îi zice, de cîte ori Lache vrea să se oprească la vreo vitrină:

— Lasă, monșer; ai mai repede, că e tîrziu; să nu ne aștepte damele!

La care, Lache răspunde:

— Lasă, monșer; știu eu; nu o să ne punem la masă de acum.[4]

Dar Mache replică:

— Da, decît iar nu face să mergem tocmai la vremea mesii; să nu ne aștepte damele!

Mergînd așa, ajung în Piața Teatrului...

Lache zice:

— Ai să bem cîte o bere la Gambrinus...

— Întîrziem, Lache...

— Lasă, monșer, știu eu... Numa cîte o bere...

— Da, decît nu face pentru ca să ne aștepte damele...

Și amîndoi intră în berărie... Aci, se-ntîmplă să găsească o sumă de colegi, cari le fac loc la masa lor strîngîndu-se cît se poate. Colegii urmează o discuțiune foarte animată: ei comentează decizia Curții în procesul asasinatului și complotului bulgăresc[5]; și daca

---

3 Adresare directă, sugerînd o relație vie între narator și ascultători. — 4 Ingenioasă variație pe motivul comic al „gemenilor", întreaga schiță dezvoltă acest contrast de atitudini: teama lui Mache de a nu întîrzia la cină se lovește de nepăsarea lui Lache, care știe că întîrzierile lui au intrat în ordinea firească a lucrurilor. — 5 „Două crime politice săvîrșite la 1 februarie și la 23 iunie 1900 și exploatate de cercurile

Scanned with OKEN Scanner

voim să fim drepți, trebuie să mărturisim că cea mai deplină armonie domnește în această dezbatere: toți sunt de părere că decizia este dreaptă și bine cumpănită. Dar cei doi prietini intervenind în dezbatere, Lache, „pentru prima oară în viața lui“[6], constată cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună, că „n-avem pedeapsa cu moarte“. El nu este un om crud — toată lumea care-l cunoaște știe foarte bine aceasta[7]...

— Dar cînd vine, mă-nțelegi[8], un caz ca acesta, ca să nu mai aibă cineva siguranța vieții în țara lui...

— Țal![9] strigă Mache bătînd în masă...

— ...Cînd orice asasin, mă-nțelegi, plătit de o mînă criminală, poate pentru ca să vie, sub pretext de politică, și în țara ta, cînd ești liniștit și cînd ești cu conștiința împăcată că ți-ai împlinit pînă-n capăt datoria, și nu ești întru nimic vinovat, pentru ca să vie, mă-nțelegi...

— Țal! țal!! strigă Mache bătînd foarte tare în masă.

— Ci stăi, monșer!

— E tîrziu, Lache!

— Ce tîrziu?

— Nu face pentru ca să ne-aștepte...

— Stăi un moment... Pentru ca să vie, mă-nțelegi...

— Țal!!![10]

șovine au avut un răsunet deosebit în opinia publică și au dus la înăsprirea relațiilor româno-bulgare“ (I.L. Caragiale, *Opere*, 2, *Momente, schițe, notițe critice*, E.s.p.l.a., 1960, p. 637—638). — **6, 7** Stil indirect liber. — **8** Formula trădează, în vorbirea multor personaje caragialiene, o stare de iritație. — **9** Chelnerul care primește plata consumației. — **10** Vezi *Situațiunea*, nota 6.

Scanned with OKEN Scanner

— ...Aș!... Asta, nu! să mă ierți! Asta, trebuie pedeapsa cu moarte!

Opiniile sunt împărțite de acum încolo. Părerea lui Diaconescu găsește la cîțiva camarazi aprobare, pe cînd alții o combat „în numele principiilor moderne".

— Principiile moderne!? strigă Lache. Da dumnealor, mă-nțelegi, moderni sunt?

— Țal!!! strigă desperat Mache.

— Ci stai! monșer; mă plictisești...

— E tîrziu, Lache... Șapte trecute...

— Nu e nici șapte și jumătate.

— Era vorba de șapte.

— Las' că știu eu... Ce-ți pasă?

— Da, monșer; dar nu face pentru ca să lăsăm s-aștepte...

— N-așteaptă, n-ai grije, știu eu... Care va să zică, dacă vii și invoci principiile moderne, apoi, te rog, fă bunătate și le aplică dumneata mai întîi, ca să ai dreptul pentru ca să zici „principiile moderne". Dar pumnalul d-tale tot principii moderne este?[11]... Care va să zică toporul tot principii moderne, ai?

— Lache!

— Las' că nici noi nu suntem așa de proști, cum credeți dv., pentru ca să nu știm ce va să zică principiile moderne.

— Lache!!

— Ești teribil, monșer, cînd îți abate ție ceva; ești teribil, parol! Lasă-mă, domnule, să termin, și mergem... Ești teribil, parol![12]

— Șapte și jumătate, Lache!

---

11 Dezacord sintactic. — 12 Formula va deveni — în continuare — un laitmotiv al surescitării.

Scanned with OKEN Scanner

— Ia să știe dumnealor că este aici o justiție, care pedepsește cu asprime orice tentativă, mă-nțelegi...

— Lache!

— Ia să știe că sunt judecători la Berlin![13]

— Lache! !

— Că în materie politică nu-ți este permis a mai întrebuința violența fără să mergi la ghilotină...

— Lache! ! ![14]

— Ești teribil, monșer, parol!

— Opt fără un sfert, Lache; dacă nu mergi, eu te las; mă duc singur...

— Cum, singur?

— Mă duc la un birt... Nu face să lăsăm damele pentru ca să ne aștepte... Țal! Țal! !

Plătesc în sfîrșit, salută pe camarazi și pleacă. La ușe, Lache se oprește... I-a fulgerat prin minte încă un „argument". Se-ntoarce și pornește-napoi spre masa camarazilor:

— Și-n definitiv[15], mă-nțelegi...

Dar Mache-l apucă, îl învîrtește-n loc și-l scoate pe ușă.

— Ești teribil, monșer, parol! zise Lache. Hai la băcănie... Trebuie să luăm mezeluri.

În băcănie, alți camarazi... Iau țuici și comentează — ce? decizia Curții, firește.

— Lache! zice Mache cu groază... Haide-n altă parte!

---

13 Locuțiune proverbială, exprimînd supremația dreptului asupra forței; la origine fraza aparține unui morar prusian, căruia regele Frederic al II-lea încercase să-i răpească proprietatea pentru a-și extinde parcul palatului Sans-Souci.—
14 Ultimele șase replici formează o succesiune ritmată, imprimînd personajelor o vagă ținută de marionete.—
15 Clișeu verbal.

Scanned with OKEN Scanner

Dar Lache a intrat deja în dezbatere și, „pentru prima oară în viața lui", trebuie să constate cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună... De astă dată însă, Lache întîmpină o opoziție crîncenă. Mai cu seamă Sache Potropopescu[16] se ridică în contra teoriei barbare a lui Diaconescu cu un formidabil bagaj de argumente științifice. Dar Diaconescu zîmbește caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.

— Lache! zice dezolat Preotescu; lasă, Lache! Aide că am cumpărat mezelurile... Aide, Lache! lasă, Lache!

— Nu las, domnule!

— Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca...

— Ești teribil, monșer, parol!

Atunci Preotescu, foarte rugător către Potropopescu, care urmează cu argumentația lui:

— Lasă, Sache!... E tîrziu, Sache!

— Și-n definitiv... zice Lache.

Dar Mache îl împinge spre ușă, îl scoate afară și-l urcă-ntr-o trăsură.

— Înainte, birjar! și mînă mai iute!

— Ești teribil, monșer, parol!

Trăsura merge în fugă...

— Opt și jumătate, Lache; ne-așteaptă damele; ne-am făcut de rușine; să vezi ce supărate o să fie!

— Ia lasă-mă, monșer! dumneata nu vezi ce absurdități susțin dumnealor... Cum?... Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi, și eu să stau cu mînile în șolduri și, în loc să te iau de urechi

---

16 Convergență onomastică cu protagoniștii schiței.

Scanned with OKEN Scanner

ca pe un măgar, și să-ți zic: „destul! pîn-aci! nu-ți permit mai mult în țara mea!“ — eu, nu! eu să viu pentru ca să-ți zic: „bravo! bine faci! să mai poftești și aldată...“ Să mă ierți! astea să le spuie d. Potropopescu la alții, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie![17]...

— Mînă mai iute, nene! strigă Mache către birjar.

— Eu, orice-ar zice d. Potropopescu, eu să-mi dai voie pentru ca să zic că legea noastră penală prezintă o lacună.

Au ajuns... Mache sare repede jos, plătește birjarului și, încărcat în buzunare cu mezeluri, într-o mînă cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună destul de emoționat. Dinăuntru s-aud valuri de armonie. Dar clopoțelul zbîrnîind, pianul amuțește ca prin farmec. Peste un moment, domnișoara Cecilia Pavugadi deschide... Scuzele d-lui Preotescu pentru întîrziere sunt pe deplin primite de cele două dame: îl cunosc așa de bine pe d. Diaconescu... „Cînd vine dumnealui vreodată la vreme?...“ Doamnele sunt încîntate de atenția d-lui Preotescu: așa frumoase buchete!... La masă...

— Domnule Preotescu — zice d-ra Pavugadi — ți-am preparat o surpriză: am studiat o bucată[18]...

— Sublimă! zice madam Diaconescu.

— A! domnișoară...

— Ți-a plăcut — zice Lache către Mache — ți-a plăcut d. Potropopescu cu absurdițăile dumnealui... Auzi dumneata!...

— Lasă, Lache! zice Mache.

— Ești teribil, monșer, parol!

---

17 Vezi *Situațiunea*, nota 12. — 18 Limbaj afectat.

Scanned with OKEN Scanner

— Și ce bucată, domnișoară?
— O bucată nouă... *Stella confidente*[19]...
— Eu nu-i înțeleg, pe onoarea mea, zice d. Diaconescu; cînd vezi că și popoarele cele mai civilizate...
—Lasă, Lache... O s-o cîntați, sper...
— Firește...
...Toată lumea se scoală de la masă. Cafeaua se servește în salon. D-ra Pavugadi se așază la clavir și-ncepe. Mache în picioare, transportat, extaziat, se lasă dus de acele valuri de armonie... Dar Lache îl trage discret de mînecă și-i zice încet, ca să nu tulbure liniștea artistei:
— E absurd, monșer, să intru în casa dumitale cu toporul... și dumneata, mă-nțelegi...
— Lasă, Lache!...
— Lacuna asta trebuie, monșer...
— Lasă, Lache... s-ascultăm, Lache!...
— Ești teribil, monșer, parol!...

---

19 *Alla stella confidente (Către steaua confidentă)*, capriciu pe o melodie de Robaudi, aranjat pentru pian de L. Gobbaerts (Elena Piru, *Caragiale şi muzica*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, 1962, nr. 2, p. 294). Așa-zisa „bucată nouă" devenise, de mai mulți ani, piesa favorită a diletanților: „[Statul] învață gratis pe oricine să cînte *Stella confidente* din gură, din vioară, din trîmbiță, din ocarină ori xilofon" (Caragiale, *Solicitudine de stat*, în *Epoca*, 14 iunie 1897; reprodus în *Opere*, 4, ed. cit., p. 87).

Scanned with OKEN Scanner

INSPECȚIUNE

Mai mulți prietini — impiegați în diferite administrații publice — stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei.[1] Firesc lucru ca, dintre toate, să-i intereseze una mai cu seamă: e vorba de nenorocirea unui coleg, vechi impiegat, reputat pînă mai zilele trecute ca un funcționar model, ca un om de o probitate mai presus de orice bănuială, și care fuge din țară lăsînd în casa publică o foarte însemnată lipsă de bani. Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfierează cu toată asprimea fapta, altul nu și-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar; în fine, d. Anghelache[2] deplînge pe nenorocitul acela, „care nu e decît o victimă a neglijenții altora!“[3] La această părere, aruncată cu toată seriozitatea de d. Anghelache, toți ceilalți fac niște ochi

---

Universul, 24 noiembrie și 1 decembrie 1900; *Momente*.

1 Aceeași ambianță ca în *Situațiunea*, *O lacună*... ș.a.— 2 Numele personajului, nemaifolosit de Caragiale, evocă familia lui Lache, Mache etc., dar e lipsit de ridicolul lor (G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*).— 3 Stil indirect liber.

mari; din aceasta, vede d. Anghelache că amicii lui nu i-au priceput de loc vorbele, și astfel se simte obligat a le da explicațiunile necesare. Și nu trebuie să uităm a spune că dintre toți cel mai competent în materie este d. Anghelache: d-sa este mînuitor de bani publici într-o mare administrație.

— Firește că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este o victimă a neglijenții altora!

— !?

— De cîtă vreme nu a fost controlat? De cîți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?... Mizerabilii!

— Dă-mi voie! Care va să zică, dacă mînuiește cineva bani publici și nu este controlat la vreme, asta însemnează că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?... Să mă ierți!

— Ba nu te iert de loc! strigă foarte tare d. Anghelache, bătînd cu pumnul în masă. Nu te iert de loc, pentru că d-ta nu-nțelegi, n-ai idee de ce vorbești!

Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicație; pe cînd o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflate încă un pahar și urmează din ce în ce mai cu căldură:

— Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitului! Dumnealor l-au mîncat! Daca la cea dintîi ciupeală, ar fi venit un domn inspector și i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic... Așa e?

— Așa e!

— Și dacă i-ar fi zis: „Amice, îți lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta și-i pune imediat la loc, și aldată socotește mai bine; că foarte curînd am să viu iar să te vizitez, și-ți declar că nu-ți voi mai vorbi

Scanned with OKEN Scanner

tot astfel; imediat voi raporta cui de drept!" Așa e că nu se nenorocea omul?

— Așa e!

— Apoi daca e așa — strigă d. Anghelache foarte tare, trîntind cu paharul în masă — daca e așa, de ce vă faceți că nu-nțelegeți? ori sunteți idioți?

Idioți! Cuvîntul acesta face pe camarazi să nu mai înțeleagă nimica. Ca să pronunțe d. Anghelache, care este un tip de urbanitate, astfel de cuvînt, desigur trebuie să fie scos din țîțîni. Însă ce?... ce l-a putut scoate astfel din țîțîni pe d. Anghelache?[4] Iată ce nu pot înțelege camarazii. Dar d. Anghelache bea încă un pahar și foarte enervat urmează:

— Știți dv. cîți bani îmi trec mie pîn mînă?

— Mii!

— Vezi că ești prost?

— Nene Anghelache!

— Mii, ai?... Sute dc mii, boule!

— Nene Anghelache!

— Ce, nene Anghelache? ce, nene Anghelache?... Țal! Țal!! Țal!!![5]

— Nene Anghelache, spargi paharul!

— Nu vezi că bat de un ceas, și nu vrea să vie mizerabilul!... Țal!!!

În sfîrșit, mizerabilul vine... D. Anghelache își plătește consumația plus un pahar, care trebuie să vie.

— Milioane, neghiobule! strigă d. Anghelache. De cînd crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva, să-mi verifice casa?

---

4 Participarea naratorului la frămîntările celor trei camarazi va puncta de mai multe ori desfășurarea acțiunii. — 5 Vezi *O lacună...*, nota 9.

— De cînd?...

— De acum unsprezece ani, de cînd am luat-o în primire... Mișeii!

— Pentru că te cunosc toți că ești un funcționar corect.

— Corect! strigă d. Anghelache fierbînd... Corect! De unde știu dumnealor că sunt corect?... Canaliile!

Și aduce paharul la gură.

— Cine poate crede de dumneata că nu ești un om cinstit?...

Cinstit!... Cînd aude acest cuvînt, d. Anghelache se scoală drept în picioare cu paharul ridicat în sus, și, în culmea furiei:

— Nu vă permit să faceți glume proastė pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!

Trîntește paharul de masa de marmură, prefăcîndu-l în țăndări, și iese turbat pe ușă. Lumea toată din berărie își întoarce privirile spre masa camarazilor, cari au rămas consternați. Cîteva minute, în timp ce chelnerul șterge urmele accesului de violență al d-lui Anghelache, tac toți, căutînd fiecare în ochii celorlalți o lămurire...

— Am înțeles! zice unul.

— Să știi c-a făcut-o! adaogă altul.

— E pierdut, nenorocitul!

În momentul acesta, iată că intră în berărie un domn matur. Camarazii de la masă îl salută respectuos. El se apropie cu bunăvoință de dînșii și le întinde mîna cu un aer de vădită superioritate.

— Bună seara, băieți.

— Bună seara, d-le inspector.

— Îmi dați voie?

Scanned with OKEN Scanner

— Mai încape vorbă!... și d. inspector se așază în locul unde cu cîteva minute mai-nainte a șezut d. Anghelache.

— Ce mai nou? întreabă noul-venit.

— Mai nimica, d-le inspector... S-au dat lefurile astăzi.

— Da?... Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori... M-a chemat telegrafic ministrul să viu de la gară drept la dînsul acasă[6]... De mîne începem să călcăm rînd pe rînd toate casele... Istoria nenorocitului celuia care a fugit în America a pus pe gînduri pe d. ministru.

Cuvintele inspectorului finanțiar produc asupra camarazilor o așa de puternică zguduitură, încît unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: „An-ghe-la-che...“

— Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întreabă inspectorul... Cu Anghelache vreau să încep mîne... tocmai pentru că știu că la el merge lucrul mai ușor... Ei! dacă ar fi toți mînuitorii de bani publici ca Anghelache...

— An-ghe-la-che...

— ...n-ar mai trebui inspectori finanțiari! Tot vrea guvernul să facă economii — ne-ar putea suprima pe toți... Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios!

— An-ghe-la-che!... șoptește aiurit impiegatul, pe cînd ceilalți tac zdrobiți.

Dar d. inspector nu observă cît e de curioasă înfățișarea camarazilor, sau, dacă o observă, o atribuie natu-

---

6 Mărturisire de o degajare cam suspectă, amintind de *Amicul X...*, cel „în curent cu tot ce se petrece în sferele înalte“ și „în termeni familiari cu toată lumea“.

Scanned with OKEN Scanner

ralei constîngeri pe care trebuie s-o simtă niște inferiori avînd plăcerea și onoarea să stea la aceeași masă într-un loc public cu un superior. D. inspector are să se scoale de dimineață a doua zi pentru ca să pornească a face surprize mînuitorilor de bani publici. A băut un pahar mare, îl plătește, apoi întinde cu multă bunăvoință mîna tuturor inferiorilor și se retrage. Un moment, camarazii rămîn în picioare, ca țintuiți, fără a se hotărî să mai șeadă jos ori să plece, cînd unul din ei rupe tăcerea:

— Ce-i de făcut?

— Nenorocitul!

— Trebuie să-i dăm numaidecît de știre... Imposibil să-l lăsăm așa... Cînd l-o vedea pe inspector mîne, îi cade dambla.[7]

— Trebuie să-l găsim... să-l luăm cu binișorul!

— Anghelache?... Se-mpușcă!

— Nu l-ai văzut ce iritat era?

— Îi lipsește mult!...

— Încai să se facă nevăzut!...

Repede camarazii plătesc consumațiile, ies, se suie toți trei într-o birje și pornesc către locuința nenorocitului lor camarad. Anghelache e flăcău, stă cu soră-sa și cu mama lor, în Dobroteasa.[8] E aproape unu după miezul nopții...

— Trebuie să doarmă nenorocitul fără grijă...

— Aș! fără grijă! nu l-ați văzut în ce hal era?

— Eu gîndesc că-și face bagajele...

— Să-l luăm cu binișorul...

---

7 Îl lovește apoplexia. — 8 Scurta notație sugerează viața de privațiuni și renunțări a unei familii mic-burgheze, în care fata a rămas nemăritată, iar băiatul nu s-a mai însurat nici el, spre a-și întreține sora și mama văduvă.

Scanned with OKEN Scanner

Au ajuns... În casă nu e nici o lumină. La fereastra odăii de la pod, unde doarme Anghelache, perdeaua este ridicată.

Mahalaua e cufundată în deplină tăcere; nici o mișcare alta decît pîlpîiala rarelor becuri de gaz. Unul dintre camarazi bate discret la geam: nici un răspuns. Mai bate o dată: același rezultat.

— Doarme dus!

— Bate mai tare!

— Cine e? întreabă un glas tînăr dinăuntru.

— Bate mereu!

— Cine e?

Și la fereastră, apare o icoană albă cu mînile încrucișate pe piept[9]... E domnișoara Eliza, sora lui Anghelache. Camaradul care a bătut zice foarte emoționat:

— Dormeați, domnișoară Elizo?[10]

— Da, d-le Costică... Ce e?

— Mă scuzați că v-am deranjat somnul... Nenea Anghelache n-a venit?

— Nu!

— Ne dați voie să-l așteptăm...

— Îl așteptați degeaba... a trimis vorbă aseară pe la zece cu un comisionar, să stingem și să-ncuiem, că nu vine la noapte acasă... E poftit la o petrecere cu niște prietini și nu crede să scape pînă la ziuă...

— Nenorocitul!... Noapte bună, domnișoară Elizo!

— Mersi!

Și icoana cea albă se retrage de la fereastră stingîndu-se-n întuneric.

— Ce e de făcut?

---

9 Tablou romantic, surprinzător sub condeiul lui Caragiale.—
10 Vezi *Ultima emisiune...*, nota 3.

Scanned with OKEN Scanner

— După el!... Trebuie să-l găsim undeva.
— Mînă, birjar!
— Nenorocitul!

Unde?... unde să fie nenea Anghelache?... De atîtea ceasuri acuma, bunii camarazi îl caută, alergînd prin întunericul nopții de colo pînă colo, cînd în birje, cînd pe jos — degeaba! Au fost de-a rîndul peste tot, de cîte două și trei ori, prin toate localurile de noapte, pe unde și-au putut închipui că s-o fi încurcat, după cunoscutu-i obicei la luarea lefii... Au mers mai departe: l-au căutat și pe unde nu trebuia să-l caute... Anghelache nicăieri! Biruiți de osteneală, demoralizați de atîta nesucces, au intrat încă o dată într-o cafeneluță, unde gazul apune după ce a răsărit soarele. În odăița din fund, un alt camarad... La lumina spălăcită a becului „Auer“[11], chipul camaradului seamănă cu icoana unui martir în urma chinurilor: e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încleștate; nasul tras; ochii pierduți în extaz. În mîna-i asemenea albă, ca și cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sînge, ține o linguriță, cu care amestecă, încet, încet de tot zaharul într-o ceașcă plină cu șvarț. Din cînd în cînd oftează din adînc pe nas, umflîndu-și nările. Cum îl văd, camarazii se apropie de el și-l salută. El le zîmbește — zîmbetul sfînt al martirului, care-ntrevede, prin deschizătura regiunilor cerești, lumina vieții eterne[12] — și urmează să amestece în ceașcă fără a schimba cîtuși de puțin măsura mișcării. Camarazii, înțelegînd starea sufletească a camaradului, s-așează discreți la o masă alături și comandă cafele... Dar unul are o inspirație și, mai

---

11 Bec cu gaz aerian. — 12 Întreaga descriere e de o susținută ironie.

Scanned with OKEN Scanner

puțin discret decît ceilalți, se adresează către omul care amestecă-n ceașcă:

— Mitică... nu cumva ai văzut tu astă-seară pe undeva pe nenea Anghelache?

Mitică zîmbește și face semn din cap că da. Toți trei camarazii se ridică drept în picioare:

— Unde?

Mitică face semn cu palma stîngă pe masă, adică: *aici*.

— Cînd?

Mitică face din buze un semn și ridică din umeri, adică: *n-aș putea spune precis, cînd...*

— Spune, nene, păcatele mele! strigă unul scos din răbdare!... Cînd a plecat?

Mitică amestecă cu mîna dreaptă și arată cu cea stîngă spre ușă, adică: *acușic-a plecat*.

— Ci vorbește, domnule! ești mut? ce dracu! Unde a plecat?

Mitică lasă lingurița și zice cu o sforțare supremă:

— 'Ă... 'ăp... 'ăpt...

Și caută să prinză iar lingurița.

— Unde?

— ...'ptăiie![13]

Și prinde lingurița și-ncepe iar s-amestece.

— Băiete! strigă unul dintre camarazi.

Chelnerul vine...

— A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?

— Da!

— A fost pe aici!... Cînd?

---

13 „În împiedecarea la limbă a beţivilor, Caragiale găseşte eufonii pline de delicii" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, p. 445).

Scanned with OKEN Scanner

— Adineaori...

— Nu i-ai spus că l-am căutat? că avem o afacere foarte importantă și să ne aștepte?

— Ba da.

— Și ce-a zis?

— A zis: „ce afacere importantă? să mă slăbească!"

— Nenorocitul!

— Și nu știi unde a plecat?

— ...'ptăiie!

— Cum?

— La lăptărie, tălmăcește chelnerul, care e deprins cu vorba lui d. Mitică.

Peste cîteva momente, o birje iese în goană pe la capul podului[14] către Șosea...

La lăptărie, întuneric beznă.

— Ce-i de făcut?

— Înapoi, birjar!

— Haid' iar acasă. Trebuie să se fi întors.

— Ești nebun? Tocma-n Dobroteasa? Ne-apucă ziua pe drum...

— Dar putem să-l lăsăm așa?... Dacă nu știe nimica, se duce la cantțilerie[15] și-l prinde acolo inspectorul... Trebuie să știe ce-l așteaptă...

Se face în adevăr ziuă cînd camarazii ajung în Dobroteasa... Nenea Anghelache n-a venit acasă. Sunt șapte ceasuri... Peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său. În definitiv, au conștiința împăcată că și-au dat toată osteneala să-l scape, ca buni camarazi și amici. Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acuma,

---

14 Piața Victoriei („podul" desemnînd aici Calea Victoriei, numită anterior Podul Mogoșoaiei). — 15 Formă învechită și populară.

Scanned with OKEN Scanner

aibă Dumnezeu grijă de Anghelache! Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. Unul dintre dînșii, care lucrează în aceeași administrație cu Anghelache, ia însărcinarea să comunice la dejun ce s-a mai întîmplat. Și, în adevăr, peste cîteva ceasuri, la douăsprezece trecute ceilalți doi camarazi se-ntîlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate.

Pe la unsprezece ceasuri, cînd trebuia să se deschiză casa, a venit inspectorul financiar, și, așteptînd pe Anghelache, s-a pus să cerceteze registrele. Pe la unsprezece și jumătate, s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme, că-l așteaptă inspectorul. Aprodul s-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d. Anghelache n-a mai dat pe-acasă de ieri dimineață, că noaptea a trimis vorbă să nu-l aștepte cucoanele, că nu vine. La vorbele aprodului, inspectorul a-nceput să rîză... pe urmă a cerut lumînare și ceară, a pecetluit casa și a plecat spunînd că se-ntoarce la trei.

— Nenorocitul de Anghelache!

Imediat după dejun, camarazii se reped în Dobroteasa. Dar și acuma același rezultat — Anghelache nu se află. Din Dobroteasa apucă la stînga, să iasă pe chei spre Piața Mare. Trecînd prin fața morgei, văd căruța funebră: un nou oaspete a venit, sătul de căldurile vieții, să coboare în răcorosul otel.[16] Camarazii își fac cruce și, privindu-se unul pe altul, se-ncruntă, ca și cum ar voi să gonească unul din mintea altuia un gînd, același, pe care unul altuia și l-au ghicit.

— Sărmanul Anghelache!... Unde-o fi Anghelache?

La șase seara, la Gambrinus, tînărul comunică celorlalți doi urmarea inspecțiunii. La trei fără un sfert,

---

16 Metaforă ironică.

Scanned with OKEN Scanner

inspectorul s-a înfiinţat la casă şi iar a mai cercetat registrele, şi iar a trimis zadarnic pe aprod în Dobroteasa. Apoi a încheiat un proces-verbal, dispunînd că, dacă şi a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătuşul. Pe cînd povesteşte camaradul, iată că vine un băiat cu gazete; fiecare dintre cei trei prieteni ia cîte una şi-şi aruncă ochii pe ultimele informaţiuni. Unul dă un ţipăt şi încremeneşte cu gazeta-n mînă.

— Anghelache!

Atît poate zice şi întinde gazeta în care fiecare citeşte:

„Azi-dimineaţă s-a găsit la Şosea spînzurat un om bine îmbrăcat în vîrstă ca de 40—45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decît un plic cu adresa Anghelache M., mărunţiş în monete nouă de nichel ca de şaptezeci de bani şi un ceasornic de argint cu monograma A. M., a fost transportat la morgă."

— Bravo! nene Anghelache!...
— Da! mai bine moartea decît dezonoarea!
— Sărmanul nenea Anghelache!
Şi toţi trei camarazii se despart cu inima zdrobită.
A doua zi, la dejun...
— S-a deschis casa...
— Îi lipseşte mult?
— Nimic nu lipseşte!
— !?
— S-a găsit în plus un pol[17] de aur românesc din 70, învăluit într-o foiţă de ţigară.
— !?

---

17 Monedă de aur valorînd 20 lei.

Scanned with OKEN Scanner

— Trebuie să mergem la morgă să-l vedem! eu nu m-astîmpăr pînă nu-l văd!

Și pornesc iară toți trei. La morgă se pregătesc servanții a-l preda pe Anghelache să-l ducă acasă, fiindcă i s-a stabilit complet identitatea și l-a reclamat familia. Camarazii s-au apropiat de masa pe care stă camaradul lor.

— De ce?... de ce, nene Anghelache? a întrebat plîngînd ca un prost cel mai tînăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză.[18]

---

18 Finalul enigmatic al schiței a suscitat interpretări variate. Iată două dintre ele: „De ce oare s-a sinucis casierul? De frică. Fobia lui e maladivă, împotriva bunului-simț elementar, și acuză un anxios intrat în fază paroxistică la întîia zguduire“ (G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, p. 439); „Sinuciderea vine să pună capăt nu unei temeri absurde, ci zbuciumului insuportabil alimentat de contradicția dintre dorința de înavuțire (întreținută de mînuirea zilnică a unor sume uriașe) și neputința de a renunța la panașul onestității“ (V. Mîndra, *Semnificația unei schițe*, în *Gazeta literară*, nr. 20, 1962). Să reținem și mărturia lui Paul Zarifopol: „Caragiale iubea tot ce poartă accent apăsat. Îl amuza fără încetare enigma pe care a lăsat-o sinuciderea casierului Anghelache. «De ce s-o fi omorît Anghelache? Nici eu nu știu», spunea el de nenumărate ori, cu o satisfacție aproape copilărească“ *(Pentru arta literară*, I, Minerva, 1971, p. 334.)

Scanned with OKEN Scanner

BÙBICO...

Nouă ceasuri și nouă minute... Peste șase minute pleacă trenul. Un minut încă și se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon[1]... Trec de colo pînă colo prin coridor, să văz în care compartiment aș găsi un loc mai comod... Aci. O damă singură, și fumează, atît mai bine! Intru și salut, cînd auz o mîrîitură și văz apărînd dintr-un paneraș de lîngă cocoana capul unui cățel lățos, plin de funde de panglici roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpînii-si.

— Bùbico! zice cocoana... șezi mumos, mamă![2]

„Norocul meu — gîndesc eu — să trăiesc bine!..Luate-ar dracul de javră!“[3]

Bùbico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaș de lînă roșie; dar tot mîrîie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit... Prin coridor umblă pasajeri și vorbesc. Bùbico mîrîie arțăgos.

Moftul român, nr. 5, 29 aprilie 1901; *Momente*.

1 Vezi *Tren de plăcere*, nota 7.— 2, 3 De urmărit în continuare gradația celor două atitudini și a expresiei lor verbale.

Scanned with OKEN Scanner

— Biletele, domnilor! zice conductorul, intrînd cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bùbico scoate capul foarte sus și, vrînd să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează. Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculeţul de mînă, pe cînd Bùbico latră și chelălăie desperat, smulgîndu-se să iasă din paner.

— Bùbico! zice cocoana, șezi mumos, mamițo!

Și-ntinde biletul. Cînd mîna conductorului s-a atins de mîna cocoanei, Bùbico parc-a-nnebunit. Dar conductorul și-a terminat treaba și iese. Cocoana își învelește favoritul mîngîindu-l „mumos“; eu mă lungesc la loc închizînd ochii, pe cînd Bùbico mîrîie înfundat ca tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni.[4] Acum nu se mai aude de loc. Dar auz hîrșiitul unui chibrit: cocoana își aprinde o țigaretă... Încă nu mi-e somn. De ce n-aș aprinde și eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic... S-o rog pe mamița[5] lui Bùbico... Scot o țigaretă, mă ridic și dau să m-apropiu de cocoana... Dar n-apuc să fac bine o mișcare, și Bùbico scoate capul lătrîndu-mă mai furios decît pe conductor; latră și chelălăie și tușește și...

— Bùbico — zice cocoana — șezi mumos, mamițico!

„Lovi-te-ar jigodia[6], potaia dracului“ zic în gîndul meu. N-am văzut de cînd sunt o javră mai antipatică și mai scîrboasă... Dacă aș putea, i-aș rupe gîtul.

---

4 Comparaţie hiperbolică.— 5 Stil indirect liber (vezi *D-l Goe...*, nota 1).— 6 Boală a cîinilor (un fel de vărsat).

Scanned with OKEN Scanner

În zbieretele desperate ale lui Bùbico, mamița îmi dă s-aprind. Îi mulțumesc și m-așez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii și am să-i trag la cap cînd și l-o mai scoate din paner.

— Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii, după cîteva momente de tăcere; da rău!

— Aș! nu e rău, zice cocoana; pînă se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește...

Apoi către paner, cu multă dragoste:

— Unde-i Bùbico?... Nu e Bùbico!...

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

— Să-i dea mama băiețelului zăhărel?... Bùbico! Bùbi!

Băiețelul scoate capul cu panglicuțe... Mamița-l degajează din țoalele în cari dospește-nfășurat și-l scoate afară. Bùbico se uită la mine și mîrîie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

— Madam! pentru Dumnezeu, țineți-l să nu se dea la mine! eu sunt nevricos[7], și nu știu ce-aș fi în stare... de frică[8]...

Dar cocoana, luînd în brațe pe favorit și mîngîindu-l cu toată duioșia:

— Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi suntem băieți cuminți și binecrescuți... Noi nu suntem mojici ca Bismarck[9]...

— Ha? zic eu.

---

7 Nervos.— 8 Efectele paradoxale ale fricii au fost de mai multe ori înfățișate de Caragiale *(O făclie de Paște*, monologul *1 aprilie* ș.a.).— 9 Ilustru om de stat german, cancelar al imperiului (1815—1898).

Scanned with OKEN Scanner

— Bismarck al ofițerului Papadopolinii.[10]

Dîndu-mi această explicație, cocoana scoate din săculețul de mînă o bucățică de zahăr:

— Cui i place zăhărelul?...

Bùbico (făcînd pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului): Ham!

— Să-i dea mamițica băiatului zăhărel?

Bùbico: Ham! ham!

Și apucă bucățica de zahar și-ncepe s-o rontăie... Cocoana scoate din alt săculeț o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

— Cui i place lăptic?

Bùbico (lingîndu-se pe bot): Ham!

— Să-i dea mamițica lăptic băiatului?

Bùbico (impacient): Ham! ham!

„Ah! suspin eu în adînc; lua-te-ar hengherul, Bùbico!“

Dar cocoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, și lăpăie, și lăpăie, pînă cînd un pasajer se arată la ușa compartimentului nostru, uitîndu-se-năuntru. Bùbico se oprește din lăpăit și se pornește să latre ca o fiară, cu ochii holbați și mușcînd în sec și clănțănind din dinți, și tușind și...

„Vedea-te-aș la Babeș[11], jigăraie[12] îndrăcită!“ gîndesc eu, și prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă.[13]

---

10 Dialogul alunecă în obscuritate, cocoana uitînd că discută cu un neinițiat. — 11 Institutul antirabic „Victor Babeș“. — 12 Boală a cîinilor (tuse). — 13 Intenția vindicativă se va exprima, de aici încolo, prin mai multe asemenea formule („inspirație infernală“, „noapte neagră ca și ideile mele“, „rînjet diabolic“), parodie a stilului romanelor de senzație, culminînd în ultima frază a schiței.

Scanned with OKEN Scanner

Pasajerul s-a retras de la geam, Bùbico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar și bea și dumneei. Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

— *À propos* — zic eu — madam, vorbeați adineaori de Bismarck... al...

— Al ofițerului Papadopolinii...

— Ei! Ce e Bismarck?

— Un dulău de curte... Era să mi-l omoare pe Bùbico. Papadopolina are o cățelușă, Zambilica, foarte frumușică! șade alături de mine; suntem prietene[14]; și dumnealui (arată pe Bùbico), curte teribilă! (Către Bùbico:) Craiule!... (Către mine:) Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, cînd l-a dus afară de dimineață — că nu știi ce curat e! — zic: „Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismarck...“ dulăul ofițerului, care șade cu chirie la ea. (Tușește cu mult înțeles.) Eu nu știu ce făceam pîn casă, cînd auz afară chelălăituri și țipete... Strig: „Bùbico! Bùbico! unde e băiatul?!“ Alerg... Mi-l aducea dobitoaca pe brațe; d-abia-l scoseseră ea și Papadopolina și soldatul ofițerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?... tăvălit, leșinat și moale ca o cîrpă. Zic: „Vai de mine! moare băiatul!“ Stropește-l cu apă! dă-i cu odicolon[15] la nas!... Ce-am pătimit, numai eu știu... Două săptămîni a zăcut... Am adus și doftor. Da-n sfîrșit, slava Domnului! a scăpat... (Către Bùbico:) Mai merge la Zambilica băiatul?

Bùbico: Ham!

---

14 Prietenie ce nu exclude, cîteva rînduri mai jos, o aluzie nedelicată.— 15 Apă de Colonia (fr. *eau de Cologne*).

Scanned with OKEN Scanner

— Să te mănînce Bismarck... craiule!

— Ham! ham!

Și sare de pe bancă jos în vagon și apucă spre mine.

— Cocoană! strig eu, ridicîndu-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că...

— Nu, frate! zice cocoana, nu vezi că vrea să se-m-prietenească? Așa e el: numaidecît simte pe cine-l iubește...

— A! zic eu, avînd o inspirație infernală; a! simte cine-l iubește... vrea să ne-mprietenim?... Bravo!

Și pe cînd cățelul se apropie să mă miroasă, iau un pachețel de bonboăne, pe cari le duc în provincie la un prietin; îl deschid, scot un bonbon[16] și, întinzîndu-l în jos, cu multă blîndețe:

— Cuțu, cuțu! Bùbico băiatul! Bùbi!

Bùbico, dînd din coadă, se apropie mai întîi cu oare-care sfială și îndoință, apoi, încurajat de blîndețea mea, apucă frumos bonbonul și-ncepe să-l clefăie.[17]

— Vezi că v-ați împrietinit! zice cocoana cu multă satisfacție de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului... Bùbico este copilul lui Garson și al Gigichii, care era soră cu Zambilica a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, însemnează că Zambilica este mătușa lui Bùbico după mamă... În timp ce cocoana-mi povestește, eu, înfrînîndu-mi aversiunea și dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuințez cele mai înjositoare mijloace spre a intra

---

16 Formă învechită (fr. *bonbon*). — 17 Detalii ritmate: Bùbico *ronțăie* bucățica de zahăr, *lăpăie* laptele din pahar, *clefăie* bomboana oferită de omul demonic.

Scanned with OKEN Scanner

în bunele grații ale nepotului Zambilichii. Și-n adevăr, Bùbico se tot apropie de mine, pînă se lasă să-l iau în brațe. Simt că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mișcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adîncul conștiinței mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bùbico, pe cînd eu cultiv cu stăruință această prietenie atît de scumpă mie, prin mîngîieri și bonboane.

— Ei vezi! cum v-ați împrietenit... Ce e, Bùbico? ce e, mamă? iubești pe domnul? da?

Și Bùbico răspunde, gudurîndu-se-n brațele mele:

— Ham!

— Așa? ai trădat-o care va să zică pe mamițica?... craiule!

Bùbico: Ham! ham!

— Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine...

— Firește, coconiță; simte cînele; are instinct.

Cînd zic acestea, iată că trenul se oprește în Crivina. Pe peron se aud lătrături și ceartă de cîni. Bùbico dă să se smucească din brațele mele; eu îl țiu bine; el începe să latre îndîrjit către fereastra vagonului. Trenul pornește iar, și Bùbico, întorcînd capul către partea de unde s-aude depărtîndu-se cearta semenilor lui, latră mereu; eu îl mîngîi, să-l potolesc; el, cînd nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan și începe, în brațele mele, să urle... în brațele mele!

„Ah! Bùbico — zic eu în sine-mi, mîngîindu-l frumos — de capu-ți!... vedea-te-aș mănuși!"

Dar Bùbico urlă mereu.

— Doamnă — zic eu — rău faceți că-l țineți așa de aproape pe Bùbico și acoperit așa în căldură, poate să turbeze... Chiar așa, aici e prea cald.

Scanned with OKEN Scanner

Și zicînd acestea, mă scol cu Bùbico-n brațe și m-apropiu de fereastra vagonului. Pun pe Bùbico binișor jos lîngă mamița lui, și cobor geamul, aplecîndu-mă să respir. Afară, noapte neagră ca și ideile mele.

— Bine faci! să mai iasă fumul de țigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii. Mă-ntorc, iau o bonboană, i-o arăt lui Bùbico, care s-apropie de mine bîțîind frumusel din coadă.

„Pe memoria lui Plutone[18] și a fidelului său Cerber![19] zic eu în gînd; jur că au mințit acei care au cîntat instinctul cînilor! E o minciună! Nu există!“

Bùbico îmi ia bonboana; îl iau iar în brațe și mă dau lîngă fereastră, ridicîndu-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros, trecîndu-i pe la bot, face mare plăcere lui Bùbico. Scoate limba și respiră din adînc.

— Să nu-l scapi pe fereastră!... pentru Dumn...

Dar n-apucă mamițica să rostească-ntreg sfîntul nume al creatorului, și Bùbico dispare ca un porumbel alb în neagra noapte[20], înapoi spre București, zburînd — la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu fața spre cocoana și, prezentîndu-i mînile goale, strig exasperat:

— Doamnă!

Un răcnet!... A-nnebunit cocoana!

— Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal și o-nvăț cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mișcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Cletinătură colosală. Emoție generală-ntre pasajeri.

---

18 Zeul Infernului la vechii greci.— 19 Cîine cu trei capete, păzind intrarea Infernului.— 20 Efect prin contrast.

Scanned with OKEN Scanner

— Cine? cine a dat alarma?

— Dumneaei! zic eu către personalul trenului, arătînd pe cocoana leșinată.

Trenul se pune din nou în mișcare. La Ploești, cocoana s-a deșteptat din leșin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspundă la procesul-verbal ce i se dresează pentru întrebuințarea semnalului. Pe cînd, în mijlocul pasajerilor grămădiți, cocoana se jelește, eu m-apropiu de urechea ei și, c-un rînjet, îi șoptesc răspicat:

— Cocoană! eu l-am aruncat, mînca-i-ai coada!

Ea leșină iar... Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră...

Scanned with OKEN Scanner

CĂLDURĂ MARE

Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienței[1], la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit s-apropie de ușa marchizei[2], unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată... nimic; de două, de trei... iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică... În sfîrșit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal și plin de dignitate.

D o m n u l: Domnu-i acasă?

F e c i o r u l: Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D.: Dumneata spune-i c-am venit eu.[3]

F.: Nu pot, domnule.

D.: De ce?

Moftul român, nr. 8, 18 mai 1901; *Momente*.

1 Toponimic folosit și în alte rînduri *(Proces-verbal, Două loturi)*, aici ca reper comic al răbdării personajelor.— 2 Pridvor cu pereți de sticlă.— 3 Indicație lipsită de orice conținut; vizitatorul, spirit suspicios, va refuza pînă la capăt să-și decline identitatea.

Scanned with OKEN Scanner

F.: E încuiată odaia.
D.: Bate-i, să deschidă.
F.: Apoi, a luat cheia la dumnealui cînd a plecat.
D.: Care va să zică, a plecat?
F.: Nu, domnule, n-a plecat.
D.: Amice, ești... idiot!
F.: Ba nu, domnule.
D.: Zici că nu-i acasă.
F.: Ba-i acasă, domnule.
D.: Apoi, nu ziseși c-a plecat?
F.: Nu, domnule, n-a plecat.
D.: Atunci e acasă[4].
F.: Ba nu, da n-a plecat la țară, a ieșit așa.
D.: Unde?
F.: În oraș.
D.: Unde!?
F.: În București.
D.: Atunci să-i spui c-am venit eu.
F.: Cum vă cheamă pe dv.?
D.: Ce-ți pasă?
F.: Ca să-i spui.
D.: Ce să-i spui?[5] de unde știi ce să-i spui, daca nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întîi să-ți spui; nu te repezi...[6] Să-i spui cînd s-o-ntoarce că l-a căutat...

---

4 Neînțelegerea e provocată de folosirea unor expresii ambigue. Feciorul face să alterneze, într-o cadență derutantă, două sensuri ale termenilor *acasă* (a. la domiciliu; b. în București) și *a plecat* (a. a plecat în oraș; b. a plecat din oraș), iar domnul receptează aceiași termeni tocmai în sensul momentan impropriu.— 5 Mintea ostenită a domnului nu mai izbutește să lege replicile primite de propriile lui cuvinte anterioare.— 6 Cel repezit e însuși vizitatorul, cum se vede și din repetarea de patru ori a lui „spui".

Scanned with OKEN Scanner

F.: Cine?
D.: Eu.
F.: Numele dv.?...
D.: Destul atîta! mă cunoaște dumnealui... suntem prieteni...
F.: Bine, domnule.
D.: Ai înțeles?
F.: Am înțeles.
D.: A!... spune-i că să ne-ntîlnim negreșit.
F.: Unde?
D.: Știe dumnealui... Da să vie neapărat.
F.: Cînd?
D.: Cînd o putea.
F.: Prea bine.
D.: Ai înțeles?
F.: Am înțeles.
D.: A!... și dacă vede pe amicul nostru...
F.: Care amic?
D.: Știe dumnealui!... să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiincă am vorbit cu persoana[7]... Nu uita!
F.: Se poate să uit?
D.: ...și zice că acuma e prea tîrziu, dacă n-a venit la vreme; căci dacă venea măcar cu cîteva zile înainte, altă vorbă!... poate că s-ar fi putut... Ține minte!
F.: Țiu, domnule...

---

7 Zelul îndatoritor este propriu și altor „distrați" ai lui Caragiale *(Petiţiune..., Cam tîrziu...)*. „Acest specimen de Mitică e generos și zăpăcit, acceptînd să facă servicii fără a avea tăria să le ducă la bun sfîrșit" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, p. 443).

Scanned with OKEN Scanner

D.: ...deoarece, nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare pînă luni seara, cînd trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie, dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui[8]... Așa să-i spui.

F.: Bine, domnule.

Domnul pleacă... Feciorul dă să-nchiză... Domnul se-ntoarce.

D.: A!... știi ce? nu-i spune nimic, fiindcă poate nu știi minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui... La cîte vine d. Costică seara la masă?

F.: Care d. Costică?

D.: Stăpînu-tău.

F.: Care stăpîn — domnule?

D.: Al tău... d. Costică.

F.: Pe stăpînu-meu nu-l cheamă d. Costică; e proprietar[9]...

D.: Ei! și dacă-i propitar?

F.: Îl cheamă d. Popescu.

D.: Și mai cum?

F.: Cum, mai cum?

D.: Firește... Popescu, propitar... bine... și mai cum?

F.: Nu pot să știu.

D.: Nu-l cheamă Costică Popescu?

F.: Nu.

---

8 Aglomerarea de referințe confuze atinge aici punctul culminant.— 9 Reacție a demnității jignite; unui proprietar nu i se poate spune pe numele mic!

Scanned with OKEN Scanner

D.: Nu se poate.
F.: Ba da, domnule.
D.: Apoi vezi?[10]
F.: Ce să văz?
D.: Îl cheamă Costică?
F.: Ba, Mitică.
D.: Mitică?... peste poate!... Ce stradă e aici?
F.: Numărul 11 bis[11]...
D.: Nu e vorba de 11 bis.
F.: A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.[12]
D.: N-are-a face 13... Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?
F.: Strada Pacienții...
D.: Strada Pacienții?... imposibil!
F.: Nu, domnule, e strada Pacienții.
D.: Atunci, nu e asta.
F.: Ba-i asta.
D.: Nu.
F.: Ba da.[13]
D.: Eu caut din contra strada Sapienții[14], 11 bis, strada Sapienții, d. Costică Popescu.
F.: Așa?
D.: Așa.
F.: Atunci, nu e aici.
D.: Foarte bine.

---

10 Menținerea de către fecior a unei informații anterioare e înțeleasă ca retractare a ei.— 11 Răspuns justificat prin presupunerea că strada e cunoscută.— 12 Superstițiile sub diverse forme apar frecvent la eroii lui Caragiale.— 13 Propoziția eliptică *nu e asta* [strada pe care o caut] a fost înțeleasă de fecior ca o tăgăduire a competenței sale.— 14 Intră în joc un nou factor de confuzie: paronimia (Sapienții — Pacienții).

Scanned with OKEN Scanner

Domnul pleacă și merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oișteː[15]

D o m n u l: Haide, birjar!
B i r j a r u l: Nu slobod... este mușțiriu, mo roc...[16]
D.: Care mușțiriu?
B.: Nu știi la mine, mo roc...
D.: De unde l-ai luat?
B.: Ghe acolò, mo roc.
D.: Apoi, nu sunt eu?
B.: Iè! la domnu este, mo roc.

Domnul suie... Birjarul trage bice... Caii se deșteaptă și pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceafa birjarului.

D.: Ascultă-mă; știi dumneata unde e strada Pacienții?[17]
B.: Ala nu știi, mo roc.
O babă trece. Domnul oprește birja.
D o m n u l: Mă rog, jupînească, știi dumneata unde e strada Pacienții?
B a b a: Asta e, măiculiță.
D.: Ei, aș!... Teribil e de ramolită![18]... Mînă-nainte, birjar!

---

15 Imagine concentrată (căreia i se vor adăuga mai jos alte două) a toropelii unei după-amiezi toride.— 16 Mă rog! (din rostire rezultă că birjarul e ungur din Ardeal, deci un slab cunoscător al topografiei bucureștene).— 17 Domnul rostește, din oboseală, denumirea străzii pe care se află, nu a celei pe care o caută.— 18 De observat mai jos alte două epitete similare („prost", „stupid"), întorcîndu-se — fără știrea lui — împotriva celui care le pronunță.

Scanned with OKEN Scanner

Birja porneşte. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colţ, unde pe prag moţăie la umbră un băiat cu şorţul verde.

D o m n u l: Tînărule, ce stradă e asta?
B ă i a t u l: Strada Pacienţii...
D.: Eşti un prost!... Înainte, birjar!

Birja merge încă o bucată bună... un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curţi mari. S-a descălţat de cizme, să-şi mai răcorească picioarele. Domnul face semn; birja opreşte.

D o m n u l: Sergent!
S e r g e n t u l: Ordonaţi!
D.: Mă rog, nu ştii dumneata unde e strada Pacienţii?
S.: Chiar asta e.
D.: Imposibil.
S.: Da, domnule, asta e.
D.: ...la d. Popescu, numărul 11 bis...
S.: Ei, da, mai în sus, pe mîna stîngă, nişte case galbene-n curte, cu marchiză...
D.: A!... Atunci feciorul e un stupid!... Mersi!... Întoarce birjar![19]

19 Finalul ne invită să imaginăm reluarea *da capo* a dialogului. Schiţa e o ilustrare antologică a comicului absurd, concentrînd într-un spaţiu restrîns numeroase mecanisme generatoare de confuzie.

Scanned with OKEN Scanner

LANȚUL SLĂBICIUNILOR

Am și eu o slăbiciune, și eu sunt om![1] dorințele grațioasei mele prietene domnișoara Mari Popescu[2] sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atît mai bucuros cu cît văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influența nemărginită ce știe bine că exercită asupră-mi... De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

„Stimate amice,

Știu ce prieten ești cu profesorul Costică Ionescu și cît nu e în stare să-ți refuze o rugăminte. Mă-ndatorezi pînă-n suflet dacă obții de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV[3] liceul X... la latină nota 7, fără de care, băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămîne și anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui — o familie dintre cele mai bune — și pentru mine o mare mîhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a dumitale bună prietenă

Mari Popescu.“

Moftul român, nr. 13, 24 iunie 1901; *Momente*.

1 Formula se va repeta pe parcurs; întreaga schiță, dealtfel, e construită din gesturi și fraze stereotipe. — 2 De urmărit în continuare numele proprii, mai toate cu rădăcină clericală. — 3 Vezi mai jos, nota 14.

A! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești![4] Și ce bine s-a nemerit! Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om! ține la mine și nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje și alerg la Ionescu, profesorul de latinește.

— Dragă Costică, viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune[5] care mă interesează în așa grad, încît dacă n-aș fi pe deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeuna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rîndul meu... în fine...

— În fine — zice Ionescu — am înțeles... Nu trebuia să mă iei așa departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază[6] de elev de-ai mei.

— Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.

— Cine știe ce leneș, ce dobitoc!

— Nu-i adevărat, dragă Costică; este un băiat prea cumsecade... Să nu mă lași!... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cît pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune...

— Ei, lasă astea! știi că țiu la tine; ce mai încap între noi astfel de fraze banale?... Ce notă vrei să-i dau pîrlitului tău de protejat?

---

4 Fraza va deveni, ceva mai departe, obiectul unei „variațiuni" ironice. — 5 Formulă reluată aidoma cu patru replici mai jos și mai tîrziu de încă două ori. — 6 Nerod.

Scanned with OKEN Scanner

— 7, dragă Costică!...

— Apoi, dacă n-o fi știind nimic animalul!

— Ei, acuma și tu! zi că nu știe; parcă el o să fie cel dintîi și cel din urmă care să treacă fără să știe... Te rog, dragă Costică! dacă rămîne băiatul repetent încă un an, e o mare nenorocire pentru familia lui — o familie dintre cele mai bune — și pentru mine o mare mîhnire[7]...

— A! irezistibilă milogeală prietenească! zice Costică; ce bine știi tu să poruncești![8] Aide! să-ți fac hatîrul și de data asta... să-i dau nepricopsitului 7.

— *Merci*, dragă Costică, mare pomană-ți faci!

— Cum îl cheamă?

Eu caut repede-n buzunare scrisoarea d-rei Mari Popescu. Nu e... Zic lui Costică:

— Un moment!

Și ies ca din pușcă, sar în birjă și alerg acasă... Acasă, scrisoarea nicăieri... Fuga la d-ra Popescu.

— Prea-grațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită; decît, acuma am nevoie să știu numele protejatului matale... Cum îl cheamă pe tînărul?

— Ți-am scris numele în scrisoarea mea.

— Da, dar scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hîrtii, și lucru este urgent: ca să nu pierd vremea căutînd-o, am venit la d-ta... Cum îl cheamă?

---

7 Cuvinte preluate *ad litteram* din scrisoarea d-rei Mari Popescu.— 8 Vezi mai sus, nota 4.—

Scanned with OKEN Scanner

— Zău, nu mai ţiu minte, zice drăgălaşa mea amică; pentru că drept să-ţi spun[9], madam Preotescu, o bună prietină a mea, la care ţiu foarte mult — nu sunt în stare să-i refuz nimica — m-a rugat să-ţi scriu, că ştie că ţii foarte mult la mine şi nu mă refuzi niciodată, şi eşti prieten cu d. profesor Costică Ionescu, care ţine foarte mult la d-ta şi nu e-n stare să-ţi refuze nimic.[10]

— Atunci, ce e de făcut? zic.

— Du-te d-ta la madam Preotescu şi întreab-o cum îl cheamă pe băiatul pe care mi l-a recomandat ca să ţi-l recomand d-tale.

— Sărut mănuşiţele.

Şi alerg la Preoteasca... Zic:

— Madam Preotescu, uite la ce am venit să vă deranjez: aţi recomandat amicei mele d-rei Mari Popescu pe un tînăr, să mi-l recomande mie, să-l recomand amicului meu, Costică Ionescu, profesorul[11].

— Da.

— Ei, cum îl cheamă?

— Nu ţi-a scris Mari?

— Ba da, dar am rătăcit scrisoarea, şi d-ra Popescu a uitat cum îl cheamă şi m-a trimis să-mi spuneţi dv.

— Eu... drept să-ţi spun... nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnăricâ, pe care am lăsat-o la Mari; dar putem afla de la Diaconeasca — şade aici aproape — ea m-a rugat, că ştie cît ţine Mari la mine, şi d-ta nu refuzi nimic lui Mari, şi d. Costi-

---

9 Încă o formulă ce se va repeta.— 10, 11 Verbele *a refuza* şi *a recomanda*, repetate de cîte trei ori, marchează trei „verigi" ale lanţului.

Scanned with OKEN Scanner

că Ionescu, profesorul, pe dumneata nu te refuză niciodată.

— Atunci — zic — cum facem?

— Stăi niţel, să trimiţ să cheme pe Diaconeasca; este aci alături.

N-aştept mult. Madam Diaconescu vine. Dar, fatalitate! şi dumneaei se află în aceeaşi necunoştinţă despre numele junelui nostru protejat: însemnărica i-a dat-o amicei sale madam Preotescu.

— Ce-i de făcut?

— Aleargă la Iconomeasca![12]

Alerg la Iconomeasca... De acolo, la Sachelareasca[13]... Pe urmă la Piscupeasca... În sfîrşit am dat de izvor... Tînărul este nepoţelul lu' madam Piscupescu, băiatul surioarei dumneaei, al lu' madam Dăscălescu: Mitică Dăscălescu.[14]

Nimic nu refuzăm — madam Piscupescu lu' madam Dăscălescu, madam Sachelarescu lu' madam Piscupescu, madam Iconomescu lu' madam Sachelarescu, madam Diaconescu lu' madam Iconomescu, madam Preotescu lu' madam Diaconescu, d-ra Popescu lu' madam Preotescu, eu d-rii Popescu, şi mie amicul Costică Ionescu... Alerg la Costică Ionescu.

— Dragă Costică, să nu mă laşi... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi, ştiu cît pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit a mă-ndoi un moment...

---

12 Nume derivat din *iconom* (econom) — îngrijitorul veniturilor unei eparhii sau mănăstiri.— 13 *Sachelar* — preot însărcinat cu administrarea bunurilor bisericii.— 14 Numele aflat după atîtea eforturi este altul decît acela din biletul d-rei Popescu! Tîlcul schimbării rămîne ambiguu.

Scanned with OKEN Scanner

— Lasă, omule, fleacurile...
— Să-i dai nota 7, cum mi-ai promis...
— Cui, frate?
— Lui Mitică Dăscălescu.
— Mitică Dăscălescu!... Nu ţiu minte să am vreun şcolar cu aşa nume.
— Nu se poate!
— Să vedem...
Şi se uită în cataloage.
— Nu; n-am nici unul Mitică Dăscălescu, în cursul inferior; ai făcut confuzie; trebuie să fie în cursul superior.

Alerg... de astă dată drept la madam Piscupescu.
— Madam Piscupescu, de ce clasă dă examen nepoţelul matale?
— De clasa VI.
— A! zic eu... Bine.
Şi dau fuga-napoi la Ionescu; zic:
— E în clasa VI Mitică Dăscălescu al meu.
— Atunci nu e la mine, e la Georgescu; îl cunoşti pe Georgescu?
— Nu. Tu nu-l cunoşti? ţi-e coleg.
— Ba da, ţine foarte mult la mine, nu e-n stare să-mi refuze nimic.
— Atunci — zic eu — mă rog ţie, nu mă lăsa!... ştiu că pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit...
— Iar?... eşti cu birja... hai de mă du degrabă la Georgescu.
— Haide.

Ajungem... Aştept în birje pe Ionescu. Peste cîteva momente iacătă-l.

— Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; daca mai întîrziam un sfert de ceas, pînă la două,

Scanned with OKEN Scanner

mergea cu cataloagele la școală și trecea notele în matricolă; protejatul tău avea un 3.

— Și acum?

— Are 7.

Uite-te — am gîndit eu — ce va să zică o întîrziere de cîteva minute; cum poate nenoroci pe un tînăr! Rămînea Mitică Dăscălescu, iar repetent, cu toate că ține la el atîta mamiță-sa Dăscăleasca, la care ține Piscupeasca, la care ține Sachelareasca, la care ține Iconomeasca, la care ține Diaconeasca, la care ține Preoteasca, la care ține mult grațioasa Popeasca, la care țiu foarte mult eu, la care...

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

EDIŢII ANTUME

Note şi schiţe	Bucureşti, Editura librăriei C. Sfetea, 1892.
Schiţe uşoare	Bucureşti, Editura librăriei Carol Müller, 1896 („Biblioteca pentru toţi").
Schiţe	Iaşi, Şaraga, 1897.
Momente	Bucureşti, Editura librăriei Socec & comp., 1901.
Momente, schiţe, amintiri. Opere complete	Bucureşti, Editura Minerva, 1908.
Schiţe nouă	Bucureşti, Editura Societăţii anonime „Adevărul", 1910.

Scanned with OKEN Scanner

EDIȚII POSTUME (selectiv)

Opere, I-II, *Nuvele și schițe*	Ediție îngrijită de Paul Zarifopol. Editura Cultura națională, 1930—1931.
Opere, 2, *Momente, schițe, notițe critice*	Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, cu o introducere de Silvian Iosifescu. Editura de stat pentru literatură și artă, 1960.
Momente și schițe	Prefață și note finale de Pompiliu Marcea. Editura tineretului, 1962 („Biblioteca școlarului").
Momente și schițe	Prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Editura tineretului, [1966].
Opere alese, I, *Nuvele și schițe*	Prefață și antologie de Marin Preda. Cartea românească, [1972].
Schițe și amintiri	(I: *Căldură mare*; II: *Lanțul slăbiciunilor*). Prefață și tabel cronologic de Șt. Cazimir. Editura Minerva, 1972 („Biblioteca pentru toți").

Scanned with OKEN Scanner

Momente, schițe, notițe critice

Ediție îngrijită de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin. Repere istorico-literare alcătuite de G. Gheorghiță. Editura Minerva, 1974 („Patrimoniu").

REFERINȚE CRITICE

Istorii literare

G. Călinescu — *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941.

Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu — *Istoria literaturii române moderne*, I, Casa Școalelor, 1944; Editura didactică și pedagogică, 1971.

Ion Rotaru — *O istorie a literaturii române*, I, Editura Minerva, 1971.

* * * — *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*. Editura Academiei R.S.R., 1973.

Studii

* * * — *Studii și conferințe cu prilejul centenarului I.L. Caragiale*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1952.

Scanned with OKEN Scanner

Iorgu Iordan — *Limba „eroilor" lui I.L. Caragiale*, ediția a II-a, 1957 (Societatea de științe istorice și filologice).

Ion Roman — *Caragiale*, [București], Editura tineretului, 1964 („Oameni de seamă").

Șerban Cioculescu — *I.L. Caragiale*, Editura tineretului, 1967.

Șt. Cazimir — *Caragiale — universul comic*, Editura pentru literatură, 1967.

B. Elvin — *Modernitatea clasicului I.L Caragiale*, Editura pentru literatură, 1967.

Silvian Iosifescu — *Dimensiuni caragialiene*, Editura Eminescu, 1972.

* * * — *I.L. Caragiale interpretat de...* Studiu introductiv, antologie, tabel cronologic și bibliografie de Liviu Călin. Editura Eminescu, 1974 („Biblioteca critică").

Scanned with OKEN Scanner

Începînd cu *D-ale carnavalului* (1885), urmînd cu cîteva schițe în *Convorbiri literare* și isprăvind, mult mai tîrziu, cu admirabilele *Momente*, Caragiale va satiriza, dacă voiți, mahalaua. Dar trebuie să ne înțelegem asupra acestui cuvînt. Mahalaua pe care o satirizează Caragiale nu e o categorie socială, clasa de mici burghezi, de mici funcționari, care stă în suburbie și ale cărei mijloace materiale, ca și intelectuale, sînt restrînse. Mahalaua pe care a satirizat-o Caragiale e o categorie sufletească. E vorba de mahalaua intelectuală, în care intră oameni din toate categoriile sociale, în orice caz din multe categorii sociale: și mici burghezi, și funcționari inferiori, dar și oameni bogați, sus-puși, și funcționari superiori, și chiar uneori progenituri din clasa „nobilă". În *25 de minute*, în *Telegrame*, în *Vizită*, în *Five o'clock*, în *Reportaj*, în *Boris Sarafoff!*, în *Ultima oră*, în *Atmosferă încărcată*, în *High-life*, în *Cadou*, în *Diplomație*, în *Mici economii* nu e vorba de clasa *socială* mahala. În aceste bucăți personajele sînt, toate, din lumea „bună", uneori dintre „stîlpii societății", dintre oamenii care sînt puși pe ultima scară a situației sociale și ca rang, și ca avere.

Dar, cu toată această deosebire de clasă socială a personajelor, ele fac parte, toate, din aceeași categorie

Scanned with OKEN Scanner

sufletească — culturală mai bine, dacă se poate întrebuința acest cuvînt. Cînd le cetim, toate schițele lui Caragiale sînt de aceeași natură, au același aer, în ele e vorba de același lucru. Și acest lucru e ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie — amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări și în limbaj.

(G. IBRĂILEANU, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, Editura Viața românească, 1909; reprodus în *Opere*, I, Editura Minerva, 1974, p. 154—155.)

Pe observatorul Caragiale, din capul locului, l-a impresionat slaba diferențiere a omenirii mahalalelor; și această constatare și-a lămurit-o el energic în schițele de la început. Trebuie luat aminte că acei mici burghezi bucureșteni erau creaturi ce se supuneau, prostește imitatoare, unor mode și atitudini fixate a căror tiranie, exagerată de propria vanitate simplistă a imitatorilor, contribuia cu deosebită putere să-i uniformizeze. Iar abundența ticului verbal, care e și ea un element de schematizare, nu decurge cumva din vreo apucătură absurdă a caricaturistului cu orice preț, ci e, în realitate, o apucătură a păturilor populare urbane de aici și, poate, din toate țările dinspre miazăzi. Adesea, ticul verbal e, probabil, un simplu efect al vioiciunii și abundenței în expresivitate, un fel de gest lexical; mai în adînc, însă, se va fi ascunzînd sub el și o inocentă vanitate de a-și sublinia debitul cu înțelepciuni, atunci mai ales cînd cuvintele corespunzătoare

Scanned with OKEN Scanner

se bucură tocmai de prestigiul modei. De aici trebuie înțeleasă, cred, valoarea deosebită a formulelor și ticurilor verbale în crearea însăși a figurilor carageliene.

(PAUL ZARIFOPOL, *Introducere* la I.L. Caragiale, *Opere*, I, București, Editura Cultura națională, 1930; reprodus în *Pentru arta literară*, I, Editura Minerva, 1971, p. 322.)

Tehnicește, *Momentele* țin de genul dramatic. Alcătuind un lanț de „scenete", așa-zisele schițe comice ale lui Ion Luca împing observația socială pe o arie mai întinsă. Se cunosc categoriile sociale, mediile din care-și ia eroii: familia, școala, cafeneaua, berăria, birocrația, mondenitatea, presa, justiția, tagma preoțească etc. Prin ele defilează, într-o succesiune de „momente" concentrate, vii, mica și marea burghezie bucureșteană, în numeroase situații și populată cu atîtea personagii. [...] Omul caragialian, văzut în comedii, se multiplică într-o infinitate de fețe prismatice, configurînd aceeași intuiție, a egoismului și conformismului etic. Raportul dintre tipologie și indivizi e aici și mai evident, în sensul individualizării, prin arta concentrării, prin limbaj, prin nuanțele psihologice de relief clar, imposibil de confundat. Miniaturistul care în comedii a lucrat pe spații sociale și psihologice întinse, pe frescă, de structură ciclică, în *Momente* se răsfață în tablouri care, înlănțuite și coordonate în categorii, alcătuiesc o nouă frescă, aș zice din crochiuri.

(POMPILIU CONSTANTINESCU, *Comediile lui Caragiale*, în *Revista fundațiilor*, 1939, nr. 10—12; reprodus în *Scrieri*, 2, Editura pentru literatură, 1967, p. 139.)

Scanned with OKEN Scanner

Toată arta lui Caragiale tinde către prezentarea directă a omului. Dar cum autorul *Momentelor* nu este un descriptiv, un ochi plastic, amator de amănunte concrete și de colori vii, viziunea omului este în proza lui efectul chipului în care omul vorbește și este ascultat. Nimeni înaintea lui, numai Creangă în același timp cu el, destui de puțini după dînșii, au fost scriitorii care au adus în notarea graiului viu aceeași preciziune a auzului, aceeași intuiție exactă a sintaxei vorbite, a vocabularului și a inflexiunilor care ne uimesc în proza lui Caragiale. Recitiți oricare din paginile lui Caragiale, adevărul vorbirii este izvorul încîntării mereu reînnoite pe care o sorbim din ele. [...]

Caragiale nu descrie niciodată interioare, rareori și cu zgîrcenie aspecte vestimentare, foarte puțin din lucrurile cu care oamenii se înconjoară și pe care ei le mînuiesc. Oamenii lui Caragiale se mișcă într-o lume fără obiecte, dar se mișcă după deprinderile comune timpului și societății lor. Marele lui meșteșug constă în prezentarea tipului în individ, încît adevărata temă a narațiunilor lui este viața societății românești, mai cu seamă a micii burghezii bucureștene, în cele două sau trei decenii după 1880. Între formele de viață ale acestei societăți un loc întins ocupă modul ei de a grăi, vocabularul, ticurile verbale, expresiile comune, toate acele automatisme ale vorbirii care desenează, peste intenția comunicării individuale, structura obiectivă și autonomă a limbajului omenesc.

(TUDOR VIANU, *Arta prozatorilor români*, București, Editura contemporană, 1941; Editura pentru literatură, I, 1966, p. 181, 185—186.)

Scanned with OKEN Scanner

După Anton Pann și N. Filimon, Caragiale este un mare promotor al balcanismului, adică al unui spirit la punctul longitudinal real ocupat pe continent. Eroul reprezentativ e Mitică, exponent al specificului muntean și, mai exact, bucureștean. Mitică e un cetățean volubil, avînd în cel mai înalt grad pe suflet interesele țării, pe care le vede totdeauna în negru („Stăm rău, foarte rău, domnule!"), avînd soluții pentru toate problemele la ordinea zilei. El are furia peroraţiei în public și cu greu poate fi smuls din încleștarea discuției. Spiritul critic miticist este excesiv; nimic nu-i bun, totu-i „moft". Iritat în așteptarea ușurării nevesti-si, Nae reduce civilizația română la zero. Mitică nu suferă rezerva, acostează familiar pe omul din stradă (aspect meridional) și-i pretinde să ia numaidecît o atitudine. Eroul caragialian e la antipodul romantismului. Solitarii, apăsaţi de muţenie melancolică, ai prozatorilor de mai tîrziu (Brătescu-Voinești, Sadoveanu) trăiesc la munte și în provincie. Mitică trăiește în București, oraș de învălmășeală unde meditația gotică nu înflorește. Mitică e bîrfitor, lichea, intrigant, mai mult din limbuție, și mistificator generos și zăpăcit, acceptînd să facă servicii fără a avea tăria să le ducă la bun sfîrșit, ceea ce îl autorizează să ceară și el servicii oricui („Să nu zici că nu poți! Știu că poți! trebuie să poți!"). El e comod, cu oroare de suferință și e mai ales un om manierat. Impresia că eroii lui Caragiale sînt vulgari e falsă și vine mai ales de acolo că, voind să pară distinși, ei nu și-au educat încă limbajul și gesticulația.

(G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura Naţională Gh. Mecu, 1945; Editura pentru literatură, 1968, p. 176—177.)

Scanned with OKEN Scanner

Moralistul dezabuzat a străpuns pînă în fund inconsistența amiciției — de jos pînă în „high-life" — sau a instituției familiale, blufful politicii și al gazetăriei, mascarada școlii, cu examenele și concursurile ei. Arma sa obișnuită este ironia, ironia atît de bine susținută de la un cap la altul al schiței încît autorul, simulînd naivitatea și admirația necondiționată față de cele înfățișate, pare a participa ca un complice la mascaradă. Mordantul acestui fel de exprimare constă tocmai în falsa naivitate, care riscă a deruta pe cititorul neavizat. Se poate susține că, analog sugestiei în poezie, ironia caragialeană cere din partea publicului o colaborare inteligentă, pentru situarea în realitate și pentru găsirea calificativului moral absent.

(ȘERBAN CIOCULESCU, *I.L. Caragiale*, Editura tineretului, 1967, p. 101.)

Mutația pe care o înseamnă scrisul lui Caragiale e mai evidentă în schiță. Poate mai mult decît în teatru, unde predecesorii există, chiar dacă practică mijloacele începutului, unde împrumuturile, reluările, filiațiile de tipuri se recunosc, cu toate treptele străbătute de la *Rusaliile* sau *Trei crai de la răsărit* la comediile caragialiene. Pentru schiță putem afla analogii, forme premergătoare. Este însă un teritoriu în care „momentul" caragialian domină. A creat un limbaj. I-au rămas tributari autorii dintre cele două războaie, nu de puține ori și cei din anii noștri. [...]
Iubitor al bunei tehnici dramatice fără poticniri și scăderi de tensiune, Caragiale a aplicat-o în schițe.

Scanned with OKEN Scanner

Le-a ferit de paranteze, le-a fixat asupra unor crîmpeie de acțiune și asupra unor comportări revelatoare. Dar știind să prețuiască și să fructifice accelerările perfect legate și remontate ale unui vodevil bine construit, folosind și în teatru quiproquo-ul, Caragiale a respectat în toate scrierile pe care le-a socotit reprezentative (o arată reeditările, selecțiile făcute după 1908) estetica vestmîntului potrivit pe trup și al detaliului așezat „la vreme și cu socoteală". Arareori opiniile estetice ale unui artist au fost practicate cu atîta rigoare.

(SILVIAN IOSIFESCU, *Genul dominant*, în *Dimensiuni caragialiene*, Editura Eminescu, 1972, p. 132, 138—139.)

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Tabel cronologic V

Prefață IX

MOMENTE. SCHIȚE

Temă și variațiuni 3
Justiție 11
Telegrame 17
High-life 29
Five o'clock 36
La Paști 44
D-l Goe... 52
Situațiunea 60
Tren de plăcere 67
Ultima emisiune... 79
O lacună... 86
Inspecțiune 94
Bùbico 107
Căldură mare 116
Lanțul slăbiciunilor 123

Bibliografie selectivă 131

Opinii critice 135

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Lector : ELENA BERAM
Tehnoredactor : GABRIELA ILIOPOLOS

Bun de tipar 16.II.1976. Apărut 1976. Comanda nr. 897. Tiraj : 65 000. Coli de tipar : 5,5.

Comanda nr. 50 647
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

Seria de TEXTE COMENTATE-Lyceum

are menirea să contribuie
la înțelegerea și interpretarea
operelor fundamentale
din tezaurul literaturii romîne
și universale,
oferind modele de analiză literară.
Această serie utilizează texte
reproduse după ediții definitive,
încorporînd fie o singură lucrare,
fie o riguroasă selecție
din creația aceluiași scriitor.
Aparatul critic este alcătuit
dintr-o amplă analiză a textului ales,
note de subsol,
cu indicarea pasajelor interesante
pentru dezvoltarea conflictului,
caracterizări ale personajelor etc.,
tabele sinoptice, o bibliografie
și un capitol de referințe critice.

Lei 3,50